

EESTI STATISTIKA

Kvartalikiri

QUARTERLY BULLETIN OF STATISTICS ESTONIA

3

2009

- Keskkonnamaksud – kasu kõigile
- Kõrgtehnoloogia import ja eksport
- Turism
- Kriisiaeg tööturul

EESTI STATISTIKA

Kvartalikiri

QUARTERLY BULLETIN OF STATISTICS ESTONIA

3	2009
----------	-------------

TALLINN 2009

MÄRKIDE SELETUS

EXPLANATION OF SYMBOLS

X	andmete avaldamist ei võimalda andmekaitse põhimõte <i>data are confidential</i>
-	nähtust ei esinenud <i>magnitude nil</i>
...	andmeid ei ole saadud või need on avaldamiseks ebakindlad <i>data not available or too uncertain for publication</i>
..	mõiste pole rakendatav <i>category not applicable</i>
M/M	Mehed <i>Males</i>
N/F	Naised <i>Females</i>

Toimetuskolleegium/*Editorial Council*: Liis Haugas, Riina Kerner, Siim Krusell, Raivo Rohtla, Mihkel Servinski, Mari Soiola

Toimetanud ja koostanud Liis Haugas
Inglise keel: Heli Taaraste, Elina Härsing
Kujundanud Maris Valk
Küljendus: Oliver Lillma
Kaardid: Ülle Valgma
Kaanefoto: Scanpix

Edited and compiled by Liis Haugas
English by Heli Taaraste, Elina Härsing
Design by Maris Valk
Layout by Oliver Lillma
Maps by Ülle Valgma
Cover photo: Scanpix

Kirjastanud Statistikaamet,
Endla 15, 15174 Tallinn
Trükkinud Ofset OÜ,
Paldiski mnt 25, 10612 Tallinn
September 2009

Published by Statistics Estonia,
15 Endla Str, 15174 Tallinn
Printed by Ofset Ltd,
25 Paldiski Rd, 10612 Tallinn
September 2009

ISSN 1736-7921

Autoriõigus/Copyright: Statistikaamet, 2009

Väljaande andmete kasutamisel või tsiteerimisel palume viidata allikale
When using or quoting the data included in this issue, please indicate the source

SISUKORD

Uudisnopeid statistika vallast	4
I Keskkonnamaksud — keskkonnakaitse majanduslikud meetmed	6
Eda Grüner, Kersti Salu, Kaia Oras, Tea Nõmmann	
II Kõrgtehnoloogiliste kaupade kaubavahetus Eestis aastail 2004–2008	22
Riina Kerner, Allan Aron	
III Turism 2008	42
Anneken Metsoja, Helga Laurmaa	
IV Arengutrendid kriisiaja tööturul	60
Mai Luuk	
Põhinäitajad	84
Eesti, Läti ja Leedu võrdlusandmed	90

CONTENTS

<i>News picks from the field of statistics</i>	5
<i>I Environmental taxes — economic instruments for environmental protection</i>	16
Eda Grüner, Kersti Salu, Kaia Oras, Tea Nõmmann	
<i>II Trade in high-tech goods in Estonia in the years 2004–2008</i>	35
Riina Kerner, Allan Aron	
<i>III Tourism 2008</i>	52
Anneken Metsoja, Helga Laurmaa	
<i>IV Trends on labour market during the crisis</i>	74
Mai Luuk	
<i>Main indicators</i>	84
<i>Comparative data of Estonia, Latvia and Lithuania</i>	90

UUDISNOPPEID STATISTIKA VALLAST

Aavo Heinlo
Statistikaamet

Nopete üks allikas on värskemad Statistikaameti (<http://www.stat.ee/30996>) ja Eurostati (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/publications/collections/news_releases) pressiteated.

Usaldusväärsus on nii statistika tootjate kui ka kasutajate jaoks üks olulisemaid statistika kvaliteedi kriteeriume. Erinevate andmete olemasolu või meetodika muutustest tingitud ümberarvutused ja aegriidade ebaloomulik käitumine võivad põhjustada segadust.

II kvartali töötus Eestis siiski ainult 13%

Suve jooksul hirmutas Eurostat meid Eesti 17%-lise harmoneeritud töötusega ja meedia-veskid jahvatasid seda uudist isukalt. 1. septembril avaldatud pressiteates tunnistas Eurostat, et tema hinnangud Eesti, Itaalia, Kreeka ja Rumeenia kuulise tööpuuduse kohta ei pea paika ning nende riikide kohta avaldatakse nüüd ainult kvartaalsed andmed. Nii jäigi töötus Eurostati andmetel Eestis aprillist juunini 13,3% tasemele. See oli küll tublisti kõrgem Euroopa Liidu (juulis 9,0%) või USA (9,5%) tasemest, kuid samavõrra madalam Euroopa Liidu rekordiriikide ehk Hispaania (18,5%) ja Läti (17,4%) omast.

Tööõnnetuste traagilise kasvu taga Tööinspektsiooni tõhusam tegevus

Augusti lõpus üllitas Eurostat järjekordse sotsiaalindikaatorite aastakogumiku „*The Social Situation in European Union 2008^a*“. Üsna loomulik on otsida näitajate hulgast neid, kus Eestil on erandlik asend. Üks niisuguseid on raskete tööõnnetuste arvu muutus. Võttes 1998. aastal juhtunud õnnetuste arvu võrdseks 100%-ga, suurenes raskete tööõnnetuste arv Eestis 2005. aastaks 126%-ni. Kogu Euroopa Liidus leidis aga aset hoopis vähenemine 78%-ni ja skaala teises otsas paiknesid Kreeka ja Slovakkia, kus raskete tööõnnetuste arv vähenes ligi poole võrra. Veelgi enam, raskete tööõnnetuste arv vähenes 23 liikmesriigis ja kolmes jäi samale tasemele elik Eesti nägi selles kontekstis välja tõelise musta lambana. Muutuse aegrida lähemalt uurides selgus, et sajandivahetusel toimus vaadeldava indikaatori puhul järsk hüpe ja pärast seda on ka meil raskete tööõnnetuste arv tegelikult vähehaaval kahanemas. Vestlusest Tööinspektsiooni analüütikuga koorus välja ka tõde. Sajandivahetuse järsu tööõnnetuste arvu tõusu põhjus oli Tööinspektsiooni tihedamaks muutunud koostöö arstidega, kes teatavad tööõnnetustega seotud patsientidest. Nii suurenes märgatavalt teatatud tööõnnetuste arv ja vähenes võimalus tööõnnetusi varjata. Moraal: alati tasub enne hädakella löömist statistiline eripära kriitilise pilguga üle vaadata.

Oodatav eluiga pikeneb kõige kiiremini Eestis

Heas mõttes huvipakkuv näitaja samast kogumikust on oodatava eluea pikkus, mis ajavahemikul 1998–2006 pikenes Eesti naistel 75,4 aastast 78,6 aastani ja meestel 64,7 aastast 67,4 aastani. Oodatav eluiga pikenes vaadeldaval ajavahemikul kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides (erandiks olid Leedu mehed, kelle jaoks leidis aset 0,7-aastane langus), kuid nii kopsakat kasvu — 3,2 aastat naistel ja 3,3 meestel — ei olnud ühelgi teisel liikmesriigil ette näidata. Tõsi, eks kiiremat kasvu võimaldab asjaolu, et Eesti naistel on oodatav eluiga 4 ja meestel 10 aastat väiksem vastavast Euroopa Liidu keskmisest.

Kas ohud töötajate vaimsele tervisele on riigiti tõesti väga erinevad?

Veel üks näide indikaatorist, mille interpreteerimisel võib jänni jääda. 2007. aasta tööjõu-uuringu lisamooduliga uuriti muu hulgas töötamisega seotud terviseriske ja vaimse tervise puhul defineerusid ohtlikeks riskiteguriteks ahistamine, vägivald ja ületöötamine. Mis selgus? Eelnenud aasta jooksul oli tööl vaimset tervist ohustavate teguritega silmitsi seisnud 64% Hollandi, 40% Soome, kuid ainult 17% Eesti ja 18% Itaalia ning 1% Läti töötajatest^b. Euroopa Liidu keskmiseks kujunes 28%. On raske aduda, kas suur erinevus on tingitud töötingimustest, kultuurilisest eripärast või küsimustiku rahvuskeelsest sõnastusest. Küsitavaks tuleks pidada niisuguste andmete lisaselgitusteta avaldamist.

Maailma majanduslangus pidurdumas

Majanduse vähikäigust annab tunnistust sisemajanduse koguprodukti langus 2009. aasta II kvartalis võrreldes 2008. aasta II kvartaliga. USA-s oli see 3,9%, Euroopa Liidus 4,8%, Saksamaal 5,9%, Rootsis 6,3%, Eestis 16,6%, Lätis 18,2% ja Leedus 20,4%. Languse pidurdumisest annab tunnistust asjaolu, et 2009. aasta I kvartaliga võrreldes oli II kvartali SKP muutus USA-s ainult -0,3% ja Euroopa Liidus -0,2%.

^a http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KE-AG-09-001/EN/KE-AG-09-001-EN.PDF (28.08.2009).

^b http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-09-063/EN/KS-SF-09-063-EN.PDF (28.08.2009).

NEWS PICKS FROM THE FIELD OF STATISTICS

Aavo Heinlo
Statistics Estonia

Picks are amongst other sources based on fresh news releases of Statistics Estonia (<http://www.stat.ee/30996>) and those of Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/publications/collections/news_releases).

One of main quality criteria of statistics for its producers as well as for users is reliability. The existence of different data values or their recalculation on the basis of methodological changes and peculiar behaviour of time series can lead to confusion.

**In the 2nd quarter
 Estonian unemployment
 still only 13%**

During summer Eurostat scared us with 17% Estonian seasonally adjusted unemployment rate and that was grist to media's mill. Already on 1 September Eurostat made a confession that its estimates of monthly unemployment for Estonia, Italy, Greece and Romania are not valid and from now only quarterly unemployment data will be published for those countries. So from April to June the Estonian unemployment remained on the level of 13.3%. Though it was remarkably higher than that of the EU (9.0% in July) or USA (9.5%), it was nevertheless equally lower than that of European record holders — Spain (18.5%) and Latvia (17.4%).

**Labour Inspectorate
 efficient activities
 boosting the growth
 of serious work
 accidents**

Sequential yearbook of social indicators — "The Social Situation in European Union 2008"^a — was published by Eurostat late in August. It is quite natural to hunt out indicators positioning Estonia exceptionally. The growth of the number of serious accidents in work turned out. Making the 1998 level equal to 100% the number of serious accidents raised to 126% for Estonia in 2005. In the European Union as a whole on the contrary the indicator lowered to 78% and at the other end of the scale were situated Greece and Slovakia where the number of accidents nearly halved. Even more, in 23 Member States the number of serious work accidents came down and in three remained on the same level. In this context Estonia stood out as genuine "black sheep". Inspecting time series it became apparent that in the turn of century there happened a sharp rise in the number of accidents and after that it was going slowly down as well for Estonia. The truth came to light from the talk with the Labour Inspectorate analyst. The more intense collaboration of the Labour Inspectorate with the doctors reporting on patients involved in accidents initiated this sharp rise. Thus, the number of reported serious work accidents mounted up and the possibility to cover up accidents went down. Moral: inspect the statistical peculiarity with critical eye before making fuss of things.

**The life expectancy
 growth is the fastest
 in Estonia**

The life expectancy at birth was another indicator of interest from the same yearbook in positive sense. It lengthened during 1998–2006 from 75.4 to 78.6 years for women and from 64.7 to 67.4 years for men in Estonia. The life expectancy was in rise for that period in all EU Member States (only exception being Lithuanian men whose life expectancy shortened by 0.7 years), but no country showed such tidy increase — 3.2 years for women and 3.3 for men. Understandably the faster growth is enabled by the fact that life expectancy in Estonia is shorter than the respective EU mean by 4 years for women and 10 years for men.

**Are the factors
 affecting employees
 mental well-being truly
 so diverse by country?**

Another example of indicator which interpretation can get you into a scrape can be found from the Labour Force Survey^b. The work connected health risks were studied with added module for 2007 and the harassment, violence and overload of work were defined as factors affecting mental well-being. What were the results? During one year before questioning 64% employees in Netherlands and 40% in Finland were exposed to at least one factor adversely affecting mental well-being, but only 17% in Estonia, 18% in Italy and 1% in Latvia. It is hard to comprehend the reasons for such diversity — is it a result of different work conditions, of cultural differences or perhaps differences in questionnaire wording in national language? Publication of that kind of data without additional clarifications should be doubtful.

**Crisis of world
 economy slowing
 down**

The decline of GDP in the 2nd quarter of 2009 compared with the 2nd quarter of 2008 gives evidence of economic recession. For USA the fall was 3.9%, EU 4.8%, Germany 5.9%, Sweden 6.3%, Estonia 16.6%, Latvia 18.2% and Lithuania 20.4%. Comparing the GDP in the 2nd quarter with that of the 1st quarter of 2009 the tendency of recession slowdown turns up as corresponding fall amounts only 0.3% for USA and 0.2% for EU.

^a http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KE-AG-09-001/EN/KE-AG-09-001-EN.PDF (28.08.2009).

^b http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-09-063/EN/KS-SF-09-063-EN.PDF (28.08.2009).

KESKKONNAMAKSUD — KESKKONNAKAITSE MAJANDUSLIKUD MEETMED

Eda Grüner, Kersti Salu, Kaia Oras
Statistikaamet

Tea Nõmmann

Säästva Eesti Instituut, Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna keskus

Koos majanduse arenguga on suurenenud ka surve keskkonnale, mistõttu on hakatud pöörama järjest suuremat tähelepanu keskkonnaga seotud majandushoobadele (keskkonnamaksud, kaubeldavad saasteload jm), et negatiivset keskkonnamõju vähendada. Eestis on paljude riikide eeskujul hakatud rakendama ökoloogilist maksureformi, mis näeb ette ressursside ja saaste märksa suuremat maksustamist ja tööjõumaksude vähendamist. Eestis oli plaanis tõsta keskkonnamaksumäärasid ja langetada tulumaksumäära. Kuigi majandussurutise tõttu tulumaksumäära langetamine peatati, pole ökoloogilist maksureformi siiski päevakorrast maha võetud: keskkonnamaksud on endiselt majanduslikud meetmed, millega soovitakse muuta tarbimis- ja tootmisharjumusi keskkonnasõbralikumaks ja majandust tõhusamaks. Eestis laekus 2007. aastal keskkonnamaksudest riigile tulu 5,9 miljardit krooni.

Eestis on keskkonnatasud kasutusel alates 1991. aastast (Kraav, Lüpsik 2008). Keskkonnatasusid on Eestis traditsiooniliselt peetud keskkonnamaksudeks, millega maksustatakse loodusressursi kasutamist ning heitmete ja jäätmete juhtimist pinnasesse, vette ja õhku. Keskkonnatasud ei ole olemuselt tegelikult maksud, sest tasud eeldavad vastuteene olemasolu ehk teisisõnu otsest vastet kauba või teenuse vormis (Ulst, Hanson 1996). Näiteks maavara kaevandamise õiguse tasu maksmisel antakse õigus lubatud mahus kaevandada maavara. Maksudel sellist vastuteenet ei ole.

Keskkonnamaksudesse hõlmatakse kõik keskkonnaga seotud tasud, maksud, aktsiisid ja riigilõivud

Euroopa Liidu Statistikaamet Eurostat käsitleb keskkonnamaksude all kõiki keskkonnaga seotud makse, tasusid, aktsiise ja riigilõive. Keskkonnamaksude mõiste on Eurostat (2001) sõnastanud nii „keskkonnamaks on selline maks, mille kehtestamise aluseks on tõestatud, spetsiifilise negatiivse keskkonnamõju füüsiline ühik (või sellega sarnane asendaja)“. Sealt tuleb välja, et keskkonnamaksud ei ole määratletud ainult maksu eesmärgi järgi, vaid määrav on maksu kehtestamise alus ja selle mõju keskkonnale. Kuigi sageli seostatakse keskkonnamakse ka tarbimismaksudega, siis kõik tarbimismaksud ei kuulu keskkonnamaksude hulka. Välja jääb näiteks käibemaks (Eurostat 2001).

Keskkonnamaksude maksubaas on väga lai ja seetõttu grupeeritakse keskkonnamakse valdkonna järgi. Selles artiklis on keskkonnamaksud vastavalt Eurostati (2001) juhendile jaotatud neljaks (iga maksukategooria järel on välja toodud Eestis kehtivad keskkonnamaksud):

- **saastemaksud** — saastetasu saasteainete heitmisel välisõhku, veekogudesse, põhjavette ja pinnasesse, saastetasu jäätmete kõrvaldamise eest, pakendiaktsiis;
- **ressursimaksud** — maavara kaevandamisõiguse tasu, vee erikasutusõiguse tasu, kalapüügiõiguse tasu, kasvava metsa raieõiguse tasu ja jahipiirkonna kasutusõiguse tasu;
- **energimaksud** — kütuseaktsiis, elektriaktsiis;
- **transpordimaksud** — raskeveokimaks, riigilõiv mootorsõidukite, laevade ja õhusõidukite registreerimise eest.

Statistikaamet koondas Eesti keskkonnamaksude andmed ühtsesse andmestikku

Statistikaamet tegi 2008. aastal Eurostati rahastamisel uuringu „Keskkonnamaksud“. Uuringu käigus loodi esimest korda ühtne keskkonnamaksude andmestik, mille abil saadi ülevaade sellest, kui suur on riigi keskkonnamaksutulu maksuliigi järgi ja milline on keskkonnamaksujaotus. Ühtse keskkonnamaksude andmestiku loomiseks kasutati mitme

riigiinstitutsiooni (nt Keskkonnaministeeriumi, Rahandusministeeriumi, Maksu- ja Tolliameti) andmeid. Et uuring hõlmas keskkonnamakse ainult ühe aasta (2007) kohta, siis ei võimalda see anda ammendavat hinnangut keskkonnamaksude tõhususe kohta Eestis. Siiski on uuring hea lähtekoht tulevasteks samalaadseteks uuringuteks ja andmete kogumiseks. Detailsete tulemuste ja meetodika kirjeldusega saab tutvuda Statistikaameti tehtud uuringu lõpparuandes „*Environmental taxes*“ (139 lk). Makstud keskkonnamaksude absoluutväärtusi ja osatähtsust 2007. aastal võib näha tabelis 1 iga maksu kohta eraldi^a.

Tabel 1 **Makstud keskkonnamaksud liigi järgi, 2007**
Table 1 *Paid environmental taxes by type of tax, 2007*

Keskkonnamaksu liik	Tuhat krooni Thousand kroons	%	Type of environmental taxes
Energiamaksud:	3 676 033	70	Energy taxes:
Kütuseaktsiis	3 676 033	70	Fuel excise duty
Ressursimaksud:	694 053	13	Resource taxes
Maavara kaevandamisõiguse tasu	306 177	6	Mineral resources extraction charge
Kasvava metsa raieõiguse tasu	214 443	4	Forest standing cutting charge
Vee erikasutusõiguse tasu	148 964	3	Water abstraction charge
Kalapüügiõiguse tasu	17 839	0	Fishing charge
Jahipiirkonna kasutusõiguse tasu	6 630	0	Hunting charge
Saastemaksud:	740 414	14	Pollution taxes
Saastetasu jäätmete kõrvaldamise eest	380 809	7	Waste disposal charge
Saastetasu saasteainete heitmisel välisõhku	298 115	6	Air pollution charge
Saastetasu saasteainete heitmisel veekogudesse, põhjavette ja pinnasesse	60 700	1	Water pollution charge
Pakendiaktsiis	790	0	Packaging excise duty
Transpordimaksud:	171 504	3	Transport taxes
Raskeveokimaks	68 055	1	Heavy goods vehicle tax
Riigilõiv mootorsõiduki registreerimise eest	99 017	2	State fee for registration of motor vehicles
Riigilõiv õhusõidukite registreerimise eest	3 027	0	State fee for registration of aircraft
Riigilõiv laevade registreerimise eest	1 405	0	State fee for registration of vessels
Kokku	5 282 004	100	Total

Allikas: Statistikaameti uuring „Keskkonnamaksud“.
Source: Statistics Estonia's survey „*Environmental taxes*“.

Keskkonnamaksude tulu riigieelarves ja kohalike omavalitsuste eelarves

Keskkonnamaksude tulu (jooksevhindades) on ajavahemikus 2001–2007 pidevalt suurenenud (joonis 1). See on tingitud nii maksumäärade tõstmisest kui ka nõudluse suurenemisest. 2007. aastal laekus riigile (riigieelarvesse ja kohalikkude eelarvesse kokku) 5,9 miljardit krooni keskkonnamaksutulu, mida oli 2,5 korda rohkem kui 2001. aastal.

Suurima osa keskkonnamaksude tulust hõlmab kütuseaktsiis

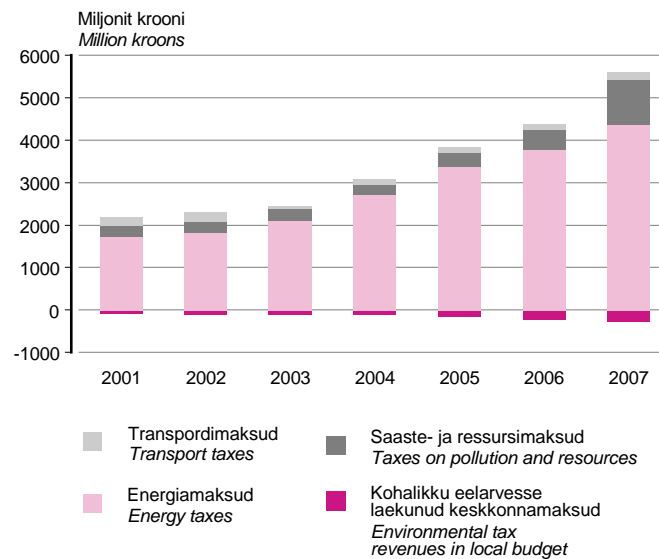
Suurima osa keskkonnamaksudest hõlmab kütuseaktsiis, mille aktsiisimäär on ajavahemikus 2001–2007 tõstetud vastavalt Euroopa Liidu energiatoodete direktiivile. Loodusvara kasutusõiguse tasude ja saastetasude määr on samuti tõstetud: 1996. aastast on saastetasumäärad tõusnud keskmiselt 20% aastas ja loodusvara kasutusõiguse tasud 5–10% aastas. 2006. aastal toimus keskkonnatasumäärade hüppeline kasv (Kraav, Lüpsik 2008).

2007. aastal said kohalikud omavalitsused keskkonnatasust kokku 267 miljonit krooni tulu: 166 miljonit krooni laekus maavara kaevandamisõiguse tasust, 68 miljonit krooni vee erikasutusõiguse tasust ja 34 miljonit krooni jäätmete kõrvaldamise saastetasust.

^a Statistikaameti uuringu järgi saadi 2007. aastal makstud keskkonnamaksude summaks 0,6 miljardit krooni väiksem summa, kui tuli välja riigieelarvesse laekumisest. See vahe on tingitud kütuseaktsiisi maksmise ja laekumise erinevusest. Keskkonnamaksujaotus põhines tegeliku kütuse tarbimise andmetel, mille põhjal hinnatud kütuseaktsiis oli väiksem kui kütuseaktsiisitul riigieelarves. See erinevus võib olla tingitud asjaolust, et kütuse jaemüüjad olid maksanud sissetoodud kütuse eest ära aktsiisi, kuid tarbijad ei jõudnud kogu imporditud kütust aasta lõpuks ära osta.

Joonis 1 **Riigieelarvesse ja kohalike omavalitsuste eelarvesse laekunud keskkonnamaksude tulu Eestis^a, 2001–2007**

Figure 1 *The revenues of environmental taxes in state and local budget in Estonia^a, 2001–2007*

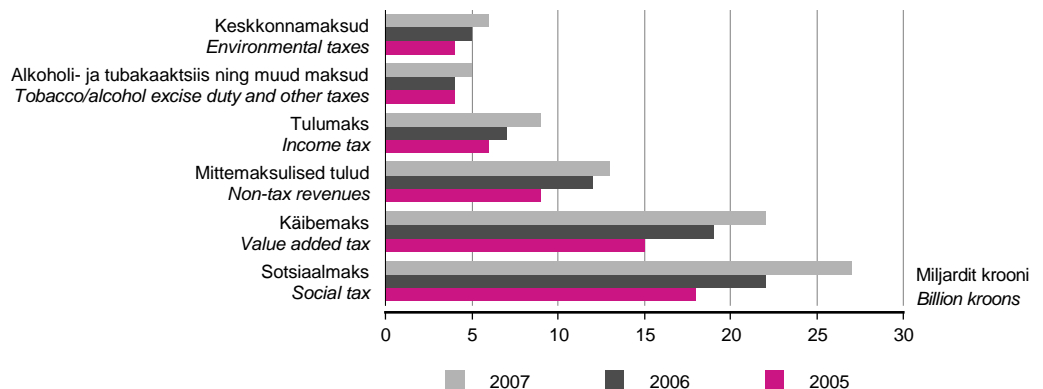
^a 2001–2006 Eurostati andmed, 2007 Rahandusministeeriumi ja Statistikaameti andmed.

^a 2001–2006 Eurostat data, 2007 data of the Ministry of Finance and Statistics Estonia.

Riigieelarvesse laekus 2007. aastal 5,6 miljardit krooni keskkonnamaksutulu, mis oli eelarvest 7%. Riigieelarve tulud aastatel 2005–2007 on esitatud joonisel 2. Suurimad riigieelarve tuluallikad on sotsiaal- ja -käibemaks. 2007. aastal laekus riigieelarvesse 27 miljardit krooni sotsiaal- ja 22 miljardit krooni käibemaksu. Vaatamata sellele, et aastatel 2005–2007 keskkonnamaksutulu riigieelarves absoluutväärtustes suurenes (4,1-st miljardist 5,6 miljardi kroonini), on keskkonnamaksude osatähtsus kogutuludes vähenenud 7,3%-st 6,7%-ni. See võib olla tingitud kiire majanduskasvu tingimustes suurenenud maksutulude laekumisest.

Joonis 2 **Tulud riigieelarves, 2005–2007**

Figure 2 *Revenues in state budget, 2005–2007*

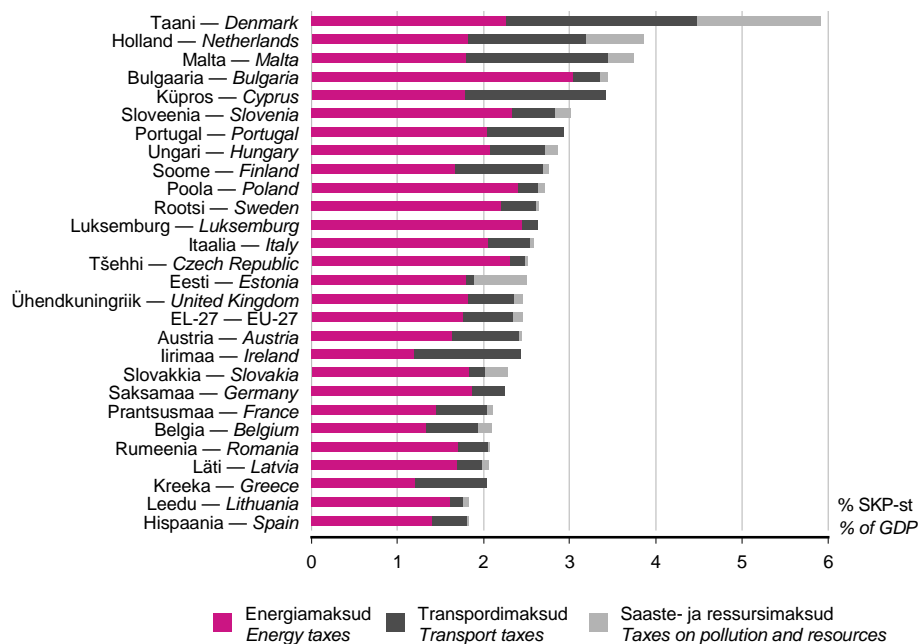
Allikas: riigieelarve laekumiste aruanded (s.a.); Statistikaameti uuring „Keskkonnamaksud“.

Source: Report of state tax revenues; Statistics Estonia's survey „Environmental taxes“.

2007. aastal oli Eestis keskkonnamaksude tulu 2,5% SKP-st — selline oli ka Euroopa Liidu keskmine

2007. aastal hõlmas keskkonnamaksude laekumine Eestis 2,5% sisemajanduse koguproduktist (SKP-st). Eurostati andmetel oli 2007. aastal keskkonnamaksutulu Euroopa Liidus keskmiselt 2,5% SKP-st (joonis 3). Teistest märkimisväärselt suurema keskkonnamaksude osatähtsusega oli Taani, kus keskkonnamaksud hõlmasid lausa 5,9% SKP-st. Väiksem suhtarv oli Leedus ja Hispaanias, kus keskkonnamaksud olid 1,8% SKP-st.

Joonis 3 Euroopa Liidu liikmesriikide keskkonnamaksude osatähtsus SKP-s, 2007
 Figure 3 The share of environmental taxes from GDP in Member States of the European Union, 2007

Allikas: Eesti andmed Statistikaameti uuringust „Keskkonnamaksud“, teiste riikide andmed — Eurostat.
 Source: data on Estonia — Statistics Estonia's survey „Environmental taxes“, Data on other countries — Eurostat.

Kui võrrelda Eesti keskkonnamaksude struktuuri teiste Euroopa Liidu riikidega, siis Eestis on transpordimaksude osatähtsus keskkonnamaksudes kõige väiksem. Keskmiselt olid Euroopa Liidus transpordimaksud energiamaksude järel suuruselt teises grupis, hõlmates keskkonnamaksudest 24%. Eestis oli vastav transpordimaksude osatähtsus vaid 3%. Mainitu on põhjendatav sellega, et Eestis ei ole veel kehtestatud mujal Euroopa Liidus levinud sõiduautode aastamaksu ja teekasutustasu.

Keskkonnamaksude tõhusus

Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD) (2006) on nimetanud kuus aspekti, mida tuleks arvestada keskkonnamaksude efektiivsuse hindamisel: keskkonnatõhusus, majandussektorite konkurentsivõime, mõju kodumajapidamiste sissetulekutele, administratiivsed kulud, poliitiline aktsepteeritavus, koosmõju teiste poliitikameetmetega.

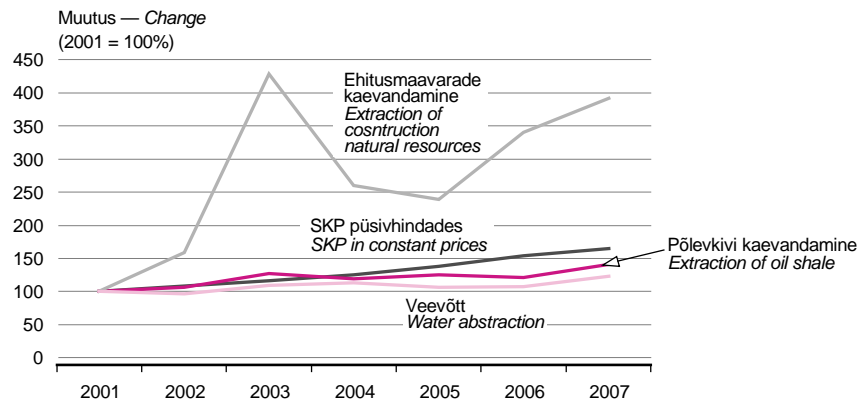
Keskkonnamaksude keskkonnatõhususe puhul on oluline seirata maksustatud kütuste ja ressursside tarbimist ning tekkinud saasteainete koguseid. Keskkonnatasude seaduses on määratletud keskkonnatasude rakendamise eesmärk: „vältida või vähendada loodusvarade kasutamist, saasteainete keskkonda heitmisega ja jäätmete kõrvaldamisega seotud võimalikku kahju“ (Keskkonnatasude ... 2005). Seega tuleks ressursi- ja saastekoguste trende võrrelda ka majanduskasvu iseloomustava SKP trendiga. Nii Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) Millenniumi eesmärkide kui ka OECD ja Euroopa Liidu kuuenda keskkonnategevuskava eesmärk on loodusressursi- ja saastekoguste trendide lahutamine majanduse kasvutrendist, et suurendada riikide majanduse ressursitõhusust ja lisandväärtust.

Ehitusmaavarade kaevandamismahu tõus oli suurem kui SKP kasv

Loodusressursside kasutuse ning saaste- ja jäätmekoguste muutused võrreldes SKP kasvuga on esitatud joonisel 4 ja 5. Kui veevõtu ja põlevkivi kaevandamise ning saastekoguste kasv on olnud võrreldav SKP kasvuga või sellest väiksem, siis ehitusmaavarade kaevandamise tõus ületab SKP suurenemist märkimisväärselt. Nii suur erinevus majanduskasvu ja ressursikasutuse vahel viitab ilmselt vähesele ressursitasude tõhususele ehitusmaavarade puhul ning samal ajal ilmestab see möödunud ehitusbuumi.

Absoluutväärtustes suurenes ehitusmaavarade kaevandamine 867 000 tonnist 2001. aastal 3,4 miljoni tonnini 2007. aastal. Põlevkivi kaevandati 2001. aastal 9,9 miljonit tonni, kuid 2007. aastal juba 14 miljonit tonni. Veevõtt suurenes 2001. aastal 1,5 miljardist kuupmeetrist 1,8 miljardi kuupmeetriini 2007. aastal.

Joonis 4 **Muutus loodusressursi kasutuses võrreldes SKP kasvuga, 2001–2007**
 Figure 4 *The change in natural resources use compared with the growth of GDP, 2001–2007*

Allikas: Statistikaamet.
 Source: Statistics Estonia.

Vaatamata kiirele majanduskasvule vähenes perioodil 2001–2006 õhusaaste saaste-koormus, kuid 2007. aastal suurenesid õhusaaste emissioonid eelmise aastaga võrreldes elektrienergia ekspordi tõusu tõttu (joonis 5). 2007. aastal eraldus paiksetest saasteallikatest õhku 86 600 tonni vääveldioksiidi (2001. aastal 87 400 tonni), 24 700 tonni süsinikoksiidi (2001. aastal 21 300 tonni), 19 400 tonni tahkeid osakesi (2001. aastal 56 400 tonni), 16 600 tonni lämmastikoksiidi (2001. aastal 16 200 tonni) ja 7800 tonni lenduvaid osakesi (2001. aastal 8900 tonni).

Üks peamisi õhusaaste tekitajaid on elektrienergia tootmine põlevkivist, mistõttu on see tegevusala maksnud 75% õhusaastetasust (223 miljonit krooni 2007. aastal). Põlevkivi-energeetika sektori negatiivsete keskkonnamõjude vähendamisse on viimasel kümnendil investeeritud palju. Tõhusamad keskkonnavahendid ja puhtam tootmistehnoloogia on kaasa toonud väiksemad õhusaaste emissioonid toodetud energiahulga kohta.

Puhastatud ja seejärel veekogudesse lastud heitvee reostuskoormus on ajavahemikus 2001–2007 vähenenud. 2007. aastal juhiti heitveega pinnaveekogudesse 3200 tonni heljumit (2001. aastal 2500 tonni), 1600 tonni üldlämmastikku (2001. aastal 3100 tonni), 1200 tonni orgaanilisi reoaineid BHT₇^a (2001. aastal 1700 tonni) ja 138 tonni üldfosforit (2001. aastal 192 tonni). Jäätmete kõrvaldamise saastetasuga maksustatakse jäätme-koguseid, mis utiliseeritakse (sh ladestatakse). 2007. aastal ladestati kokku 12 200 tonni jäätmeid (2001. aastal 9500 tonni) ehk 57% kogu jäätmetekkest. Olmejäätmeid ladestati 2007. aastal 390 tonni (2001. aastal 403 tonni), mis hõlmas 60% olmejäätmete tekkest.

**Keskkonnamaksude
 tõhususe seire nõuab
 aega ja andmeid**

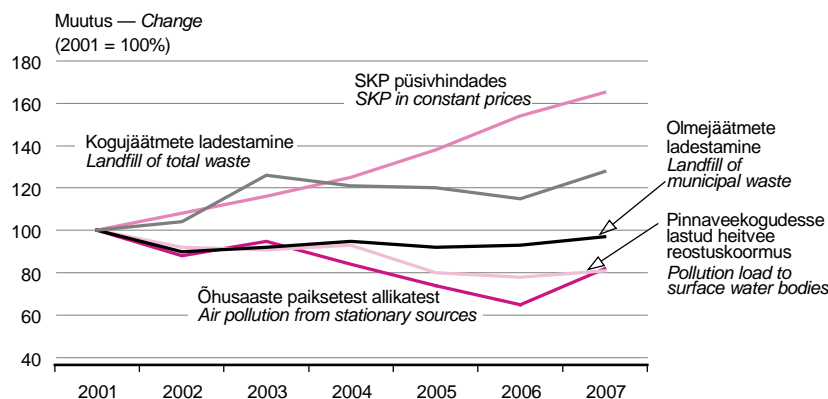
Kuigi keskkonnamaksude eesmärk on muuta tarbimis- ja tootmisharjumused keskkonna-sõbralikumaks, ei ole selle eesmärgi täitmise jälgimine lihtne. Nimelt võib keskkonna-maksude mõju olla nähtav vaid teatud aja möödudes, sest majandusprotsessid on aega-nõudvad. Keskkonnamaksud innustavad ettevõtet muutma oma tehnoloogiat vähem saastavaks, kuid see eeldab ettevõttelt esmalt rahamahukaid investeeringuid. Nii võtab majandusmeetmete rakendamistulemuste ilmumine aega.

Teisalt, kui tarbimine, saaste- või kaevandatavad ressursikogused mingil aastal vähenevad, ei saa kohe oletada, et tegemist on keskkonnamaksude positiivse mõjuga. Tekkinud saastekogus ja kasutatud maavara- ja veekogus sõltub tarbimisest, mis omakorda on seotud majandusolukorraga. Majandussurutise ajal lõpetavad paljud ettevõtted oma tege-

^a BHT₇ (bioloogiline hapnikutarve) on hapniku kogus, mis on vajalik orgaaniliste ainete lagundamiseks bioloogilistes lagunemisprotsessides.

vuse või tegutsevad poole mahuga, mistõttu väheneb keskkonnasurve juba iseenesest. Tarbimis- ja tootmisharjumuste muutumisele võivad positiivset mõju avaldada ka muud keskkonnakaitsemeetmed (nt keskkonnastandardid, -nõuded) ja ka üldine keskkonnateadlikkuse tõus ning tehnoloogiline innovatsioon.

Joonis 5 **Saaste- ja jäätmekoguse muutus võrreldes SKP kasvuga, 2001–2007**
Figure 5 *The change in volume of pollution and waste compared with the growth of GDP, 2001–2007*

Allikas: Statistikaamet.
Source: Statistics Estonia.

Keskkonnamaksude jaotus

Keskkonnamaksude rakendamine mõjub majandussektorite konkurentsivõimele ja kodumajapidamiste sissetulekule. Selleks et vastata, millistele majandusharudele mõjuvad keskkonnamaksud positiivselt, millistele negatiivselt ja milline on keskkonnamaksude mõju kodumajapidamistele, on oluline analüüsida keskkonnamaksude jaotust.

Et vaadata, kuidas jaotuvad keskkonnamaksud, tuleb esmalt määratleda keskkonnamaksu maksja. See aga ei ole nii lihtne, kui esmapilgul paistab. Näiteks tuleb lihtsustatult vastata, kas keskkonnamaksu maksja on kütust importiv ettevõtte, kes kõigepealt tasub aktsiisi, või kütuse tarbija, kes kütuse eest tasudes maksab kinni ka aktsiisi.

Sarnane küsimus kerkib üles ka energeetikasektori ettevõtte makstud keskkonnatasude juures. Eestis põhineb peagu kogu elektritootmine põlevkivil (2007. aastal toodeti üle 95% elektrienergiast põlevkivist). Valikute puudumisel maksavad tarbijad elektri hinna sees kinni ka põlevkivielektri tootmise keskkonnatasud. Põlevkivienergeetika on aga suure keskkonnasurvega tegevusala, mistõttu maksab see sektor 59% saastetasude kogusummast. Elektritootmise sektori keskkonnatasud kokku olid 2007. aastal 472 miljonit krooni. Prügilaste makstud jäätmete kõrvaldamise saastetasu kajastub prügiveo hinnas ja selle maksab lõpuks kinni prügiveoteenuse tarbija. Sama on ka veeettevõtete makstud vee erikasutusõiguse tasu ja heitvee saastetasuga, mis sisalduvad veehinnas.

Statistikaameti uuringus „Keskkonnamaksud“ hinnati lõpptarbijate keskkonnamaksude jaotust. Selleks jaotati põlevkivielektri tootmise keskkonnatasud elektritarbimise ja kütuseaktsiis kütusekasutuse järgi kodumajapidamissektorisse ja majandusharudesse ning prügilaste ja vee-ettevõtete keskkonnatasud prügiveo- ja vee teenuse tarbijate tegevusaladesse. Statistikaameti uuringus ei käsitletud seda, kui palju maksab lõpptarbija keskkonnamakse muude toodete või teenuste hindades.

Vastavalt Statistikaameti keskkonnamaksude uuringule tasusid ettevõtted, asutused ja kodumajapidamised 2007. aastal keskkonnamakse kokku 5,3 miljardit krooni. Kodumajapidamissektor oli Statistikaameti uuringu tulemuste järgi suurim keskkonnamakse maksev sektor. Kodumajapidamised maksid 2007. aastal kokku 1,7 miljardit krooni keskkonnamakse ehk 35% keskkonnamaksude kogusummast.

Enamik (97%) kodumajapidamiste makstud keskkonnamaksudest olid kaudsed ehk keskkonnamaksud toote või teenuse hinna sees (tabel 2). Kaudsed keskkonnamaksud on kütuseaktsiis, keskkonnatasud prügiveo, vee- ja elektri hinna sees ning elektritootmisesektori

Kodumajapidamiste olulisemad keskkonnamaksud on seotud transpordi (kütuseaktsiis), sooja majanduse ja elektritarbimisega

keskkonnatasud. Kodumajapidamised maksid kütuseaktsiisi 1,5 miljardit krooni, elektrihinna sees keskkonnatasusid 148 miljonit krooni. Keskkonnatasud vee- ja prügiveo hinnas hõlmasid 37 miljonit krooni.

Otseseid keskkonnamakse on kodumajapidamistel väga vähe (tabel 2). Raskeveokimaksu maksavad need, kellel on veoauto, riigilõiv sõiduki registreerimise eest on neil, kes registreerivad oma sõiduki. Harrastuskalapüügi eest maksavad inimesed, kes kalastavad kalastuskaardi alusel. Suurima osa kodumajapidamiste otsestest keskkonnamaksudest hõlmas riigilõiv sõidukite registreerimise eest (44 miljonit krooni).

Tabel 2 **Kodumajapidamiste otsesed ja kaudsed keskkonnamaksud, 2007**
Table 2 *Households' direct and indirect environmental taxes, 2007*

Keskkonnamaksud	Tuhat krooni Thousand kroons	%	Environmental tax
Otsesed keskkonnamaksud	53 523	3,2	Direct environmental taxes:
riigilõiv sõidukite registreerimise eest	43 695	2,6	State fee for registration of vehicles
harrastuskalapüügiõiguse tasu	6 590	0,4	Recreational fishing charge
raskeveokimaks	3 238	0,2	Heavy goods vehicles tax
Kaudsed keskkonnamaksud	1 653 753	96,8	Indirect environmental taxes
kütuseaktsiis	1 468 696	86,0	Energy excise duty
vee-ettevõtete vee erikasutusõiguse tasu	14 670	0,9	Water abstraction charge from water distribution service
vee-ettevõtete heitvee saastetasu	9 791	0,6	Water pollution charge from wastewater collection and treatment service
jäätmekehtlejate saastetasu jäätmete kõrvaldamisest	12 330	0,7	Waste disposal charge from waste collection
elektritootmissektori keskkonnatasud	148 266	8,6	Environmental charges of sector of electricity production, incl.
õhusaastetasu	45 376	2,7	air pollution charge
saastetasu jäätmete kõrvaldamisest	52 407	3,0	waste disposal charge
maavarade kaevandamisõiguse tasu	31 492	1,8	mineral resources extraction charge
vee erikasutusõiguse tasu	17 251	1,0	water abstraction charge
heitvee saastetasu	1 740	0,1	water pollution charge
Kokku	1 707 276	100,0	Total

Allikas: Statistikaameti uuring „Keskkonnamaksud“.
Source: Statistics Estonia's survey „Environmental taxes“.

Maanteetransport ja ehitus olid ettevõtete tegevusaladest suurimad keskkonnamaksu maksjad

Kodumajapidamiste järel olid suuruselt teised keskkonnamaksu maksjad maanteetranspordiga tegelevad ettevõtted. Nende keskkonnamaksud küündisid 2007. aastal 625 miljoni kroonini ja hõlmasid 13% keskkonnamaksude kogusummast. Maanteetranspordiga tegelevate ettevõtete keskkonnamaksudest hõlmas suurema osa kütuseaktsiis (569 miljonit krooni).

Järgnesid ehitusettevõtted 431 miljoni krooniga (9% keskkonnamaksude kogusummast) ning hulgi- ja jaekaubandusettevõtted 359 miljoni krooniga (7% keskkonnamaksude kogusummast). Ülejäänud majandustegevustes ei ületanud keskkonnamaksud 3% keskkonnamaksude kogusummast. Keskkonnamakse maksivad suuremad sektorid on esitatud tabelis 3.

Tabel 3 Keskkonnamaksude jaotus^a, 2007
Table 3 Environmental tax distribution^a, 2007

Majandusharu	Makstud keskkonnamaksud Paid environmental taxes		Economic sector
	Tuhat krooni Thousand kroons	%	
Kodumajapidamised	1 707 277	35	Households
Maanteetransport	625 300	13	Land transport
Ehitus	430 800	9	Construction
Hulgi- ja jaekaubandus	358 500	7	Wholesale; retail sale
Kinnisvara; rentimine	141 100	3	Real estate; renting
Elektritootmine	135 700	3	Production of electricity
Avalik haldus	119 240	2	Public administration
Mittermetalletest mineraalidest toodete tootmine	115 925	2	Manufacture of non-metallic mineral products
Toiduainete ja jookide tootmine	114 900	2	Manufacture of food products/beverages
Puidutoodete tootmine	108 300	2	Manufacture of wood products
Muu kaevandamine	107 400	2	Other mining/quarrying
Põlevkiviõli tootmine	103 958	2	Extraction of oil shale
Veondusega seotud tegevusalad; reisibüroode tegevus	76 905	2	Supporting transport activities; travel agencies
Muud tegevusalad	726 053	16	Other activities
Kokku	4 871 358	100	Total

^a Kasvava metsa raieõiguse tasu (214 miljonit krooni), kutselise kalapüügiõiguse tasu (11 miljonit krooni) ja jahipiirkonna kasutusõiguse tasu (6 miljonit krooni) ei jaotatud majandusharudesse, sest puudub teave nende keskkonnatasude jaotamiseks.

^a Forest stand cutting charge (214 million kroons), commercial fishing charge (11 million kroons) and hunting charge (6 million kroons) were excluded from distribution of paid environmental tax into sector because of lack of data for tax distribution.

Allikas: Statistikaameti uuring „Keskkonnamaksud“.

Source: Statistics Estonia's survey „Environmental taxes“.

Tegevusala osatähtsus kõigis keskkonnamaksudes ei näita veel kogu keskkonnamaksude koormust sellel tegevusalal. Kuigi keskkonnamaks ühel tegevusalal võib olla väike võrreldes mõne teise tegevusala keskkonnamaksuga, võib see keskkonnamaks hõlmata küllalt suure osa kogu selle tegevuse maksukoormusest. Seega võib keskkonnamaksu suurenemine mõjutada ühte tegevusala tunduvalt rohkem kui teist.

Osa ettevõtete keskkonnamaksudest tasuvad toodete ja teenuse tarbijad (nt maantee-transportiga tegelevate ettevõtete keskkonnamaksud lisatakse transportiteenuse hinnale). Teenuse või toote hinnaelastsusest^b sõltub aga see, mil määral toote või teenuse hinnamuutus mõjutab tarbimist. Selles uuringus toodete ja teenuste hinnaelastsust eraldi ei analüüsitud. Kõrgemad keskkonnamaksud toote ja teenuse hinna sees suurendavad hinda ja sellega antakse konkurentsieelis väiksema keskkonnamõjuga toodetele ja teenustele.

Tootmiskulude ja seetõttu ka maksude (sh keskkonnamaksude) mõju on üks, kuid mitte alati määrav aspekt, millest sõltub majandusharude konkurentsivõime. Keskkonnamaksude mõju võib olla väga erinev sõltuvalt tööstussektori materjali- ja energia ning ka tööjõumahukusest. Konkurentsivõime puhul on samuti vaja hinnata keskkonnamaksude osatähtsust ettevõtte kogukulude (sh maksude) struktuuris. Peale selle on vaja jälgida, kuidas konkreetsete maksude muutus mõjutab ettevõtte kasumlikkust. Ökoloogilise maksureformi idee järgi, mille puhul vähendatakse paralleelselt keskkonnatasude tõusuga üksikisiku tulumaksu, on võitjad tööjõumahukamad majandussektorid.

^b Hinnaelastsus on nõutava või pakutava koguse muutus, mis tuleneb hinnamuutusest. Elastsus on suur, kui väike hinnamuutus põhjustab suure muutuse toote ja teenuse tarbimismahus. Hinnaelastsus on väike siis, kui hinna mõju toodete ja teenuste tarbimismahule (kogusele) on väike.

Kokkuvõte

Artiklis kirjeldatud Statistikaameti keskkonnamaksude uuring ja selle raames loodud keskkonnamaksude andmestik on oluline sisend ökoloogilise maksureformi seiresüsteemi kujundamisprotsessis. Uuring andis võimaluse heita pilk keskkonnamaksude jaotumusele. Tähtis on uuringus tõstatatud küsimus selle kohta, keda lugeda keskkonnamaksu maksjaks. Uuringu andmestik andis hea ülevaate sektoritest, mis olid tundlikud nt keskkonnatasude või hoopis kütuseaktsiisi muutuste suhtes.

Selleks et anda põhjalikumaid vastuseid keskkonnamaksude keskkonnatõhususe ja majandussektorite konkurentsivõime kohta, tuleb edaspidi analüüsi kaasata ka loodusvarade andmebaasid ja saasteainevoogude andmed. Et modelleerida muutuvate keskkonnamaksude mõju kodumajapidamistele ja majandussektoritele, on oluline analüüsida loodusvarade ja saasteainetega seotud toodete ja teenuste hinnainfot. Keskkonna- ja majandusandmed on osa laiemast jätkusuutliku arengu ning innovatsiooni hindamise statistikast. Keskkonnamaksude, keskkonnakaitsekulutuste ja loodusvarade ning saasteainete arvestustel on kindel roll Eesti looduskapitali olukorra ja muutuste hindamisel ning vajalike poliitikasoovituste kujundamisel.

Märkused

Saastetasu saasteainete heitmisel välisõhku

Saasteainete välisõhku heitmisel maksustatakse järgmisi õhusaasteaineid ja -ühendeid: vääveldioksiid või muud anorgaanilised väävlühendid, süsinikoksiid, süsinikdioksiid, tahked osakesed (PM10 jt), lämmastikoksiid, lenduvad orgaanilised ühendid, merkaptaan, raskemetallid ja raskmetalliühendid.

Saastetasu saasteainete heitmisel veekogusse, põhjavele ja pinnasesse

Saasteainete heitmisel veekogusse, põhjavele ja pinnasesse maksustatakse saastetasuga orgaanilisi aineid, fosforiühendeid, lämmastikuühendeid, heeliumit, sulfaate, ühealuselisi fenole, naftat, naftasaadusi, mineraalõli ning tahke kütuse ja muu orgaanilise aine termilise töötlemise vedelsaadusi. Samuti maksustatakse heitvett, mille pH on suurem kui 9,0 või väiksem kui 6,0, ja muid veekeskkonnale ohtlikke aineid veeseaduse tähenduses.

Jäätmete kõrvaldamise saastetasu

Jäätmete kõrvaldamise saastetasuga maksustatakse jäätmeid, mida ladestatakse prügilasse, põletatakse või muul moel kõrvaldatakse. Maksustatavad jäätmed on tavajäätmed, ohtlikud jäätmed, olmejäätmed, püsijäätmed. Eraldi nimetatakse maksustatud jäätmetest asbesti sisaldavate ehitusmaterjalide jäätmeid, ehitus- ja lammutusjäätmeid, välispuistangutesse ladestatavat põlevkivi aherainet (sh rikastusjäätmeid), põlevkivi lend- ja koldetuhka, tsemendi klinkritolmu, põlevkivi poolkoksi ning jäätmeid, milles on puidukaitseaineid, anorgaanilisi pestitsiide, asbesti, arseeni, pliidi, elavhõbedat, kaadmiumi, tsüaniide, polüklooritud bifenuüle ja terfenüüle (PCB-d, PCT-d) või orgaanilisi pestitsiide.

Pakendiaktsiis

Pakendiaktsiisiga maksustatakse Eestis täidetud, teisest Euroopa liikmesriigist soetatud ja imporditud pakendit (klaas, keraamika, plastik, metall, paber, kartong ja muu pakend).

Maavara kaevandamisõiguse tasu

Maavara kaevandamisõiguse tasuga maksustatakse riigile kuuluva maavaravaru kaevandamist, kasutamist ja selle kasutuskõlbmatuks muutmist. Maksustatud maavarad on dolokivi, kruus, liiv, lubjakivi, põlevkivi, savi, turvas, fosforiit, kristalliline ehituskivi.

Vee erikasutusõigus

Vee erikasutusõigusega maksustatakse pinnavee- ja põhjaveevõttu, kui ööpäevas võetakse vähemalt 30 kuupmeetrit pinnavett või 5 kuupmeetrit põhjavett (v.a mineraalvee korral). Peale joogi- ja tehnoloogilise vee on maksustatud ka kaevandus- ja karjääri- ning jahutusvesi.

Kalapüügiõiguse tasu

Kalapüügiõiguse tasu makstakse õiguse eest püüda veekogudest kalu või korjata veetaimi. Kalapüügiõiguse tasu arvestamine on erinev olenevalt kalapüügiõigusest (kutseline kalapüük, eripüük, harrastuspüük).

Kasvava metsa raieõiguse tasu

Kasvava metsa raieõiguse tasuga on maksustatud ainult uuendusraie riigimetsas. Erametsa omanikud ei pea maksma keskkonnatasu, kuid puidumüügi või uuendusraieõiguse müügi korral peavad nad maksma 26%-list tulumaksu.

Jahipiirkonna kasutusõiguse tasu	Jahipiirkonna kasutusõiguse tasuga antakse õigus kasutada jahipiirkonda, võttes tasumäärades arvesse jahipiirkonna kvaliteeti ja jahitavat looma.
Kütuseaktsiis	Kütuseaktsiisiga maksustatakse pliivaba- ja pliibensiini, lennukibensiini, diislikütust, eriotstarbelist diislikütust, vedelgaasi, metaani, petrooleumi, kerget kütteõli, rasket kütteõli, kivisütt, pruunsütt ja koksi.
Elektriaktsiis	Elektriaktsiis rakendus süsihappegaasi saastetasu asemel 01.01.2008.
Raskeveokimaks	Raskeveokimaksuga maksustatakse liiklusregistris registreeritud, veoste vedamiseks ette nähtud vähemalt 12-tonniseid veoautosid ja veoautost ning vähemalt ühest haagisest koosnevat vähemalt 12-tonniseid autoronge.
Sõidukite registreerimise riigilõiv	Sõidukite registreerimise riigilõivu tasutakse mootorsõidukite, laevade ja õhusõidukite registreerimise eest.

Kirjandus

References

Environmental taxes — A statistical guide. European Communities. (2001). Eurostat

Keskkonnatasude seadus. (2005). Riigi Teataja. [www]

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=969301> (30.07.2009).

Kraav, E., Lüpsik, S. (2008). 18 aastat keskkonnamaksusid Eestis. Ettekanne. Keskkonnaministeerium.

The Political Economy of Environmentally Related Taxes. (2006). OECD.

Riigieelarve laekumine. (s.a.). Maksu- ja Tolliamet [www] <http://www.emta.ee/14183> (1.11.2008).

Ulst, E., Hanson, M. (1996). Riigirahandus II: Maksundusõpetus. Tartu Ülikooli Kirjastus, Tartu.

ENVIRONMENTAL TAXES — ECONOMIC INSTRUMENTS FOR ENVIRONMENTAL PROTECTION

Eda Grüner, Kersti Salu, Kaia Oras
Statistics Estonia

Tea Nõmmann

Stockholm Environment Institute Tallinn Center, Estonian Institute for Sustainable Development

Environmental pressures have increased with economic growth and in order to reduce negative environmental effect, more attention is paid to market based instruments (environmental taxes, tradable permits, etc.). Similarly to many countries, the implementation of ecological tax reform has started also in Estonia. Ecological tax reform aims at increasing resource and pollution charge rates considerably and decreasing taxes on employment. An increase in environmental charge rates and decrease in income tax were also planned in Estonia. Even though the decrease in Estonian income tax has been stopped due to the economic downturn, the implementation of ecological tax reform has not been discarded in Estonia: environmental taxes are still relevant economic instruments to facilitate the development of environmentally friendly behaviour of consumers and producers and to enhance economic efficiency. The environmental tax revenues of the Republic of Estonia totalled 5.9 billion kroons in 2007.

In Estonia, environmental charges have been in use since in 1991 (Kraav, Lüpsik 2008). Environmental charges have been considered to be a form of environmental taxation in Estonia, as they are used to tax the use of natural resources and release of waste or pollutants into soil, water or ambient air. However in essence, environmental charges differ from taxes, because charges presume a return in the form of goods or services (Ulst, Hanson 1996). For example, the mineral resources extraction charge gives the right to mine mineral resources in a permitted volume. Taxes do not presume such a return.

All environment-related charges, taxes, excise duties and state fees are considered as environmental taxes

The Statistical Office of the European Communities (Eurostat) regards all environment-related taxes, charges, excises and state fees to be environmental taxes. According to Eurostat's definition an environmental tax is "a tax whose tax base is a physical unit (or a proxy of it) of something that has a proven specific negative impact on the environment" (Eurostat 2001). According to this definition, environmental taxes are defined not only by the purpose of tax, but also by the tax base and its environmental impact. Even though environmental charges are often related to taxes on consumption, not all consumption taxes are environmental taxes. For example, value added tax is excluded from environmental taxes (Eurostat 2001).

The scope of environmental taxes is very wide, which is the reason why the environmental taxes are grouped by category. In this article, environmental taxes are grouped into four categories in accordance with Eurostat's handbook (2001) (environmental taxes applicable in Estonia are added to every tax category):

- **Pollution taxes** — air pollution charge, water pollution charge, waste disposal charge, packaging excise duty;
- **Resource taxes** — mineral resources extraction charge, water abstraction charge, fishing charge, forest stand cutting charge, hunting charge;
- **Energy taxes** — fuel excise duty, excise duty on electricity;
- **Transport taxes** — heavy goods vehicle tax, state fees on registration of motor vehicles, aircraft and vessels.

Statistics Estonia has compiled the data on environmental taxes in Estonia into a complex database

With the help of a Eurostat's grant Statistics Estonia carried out the survey "Environmental taxes" in 2008. During this survey, a complex database on environmental taxes was compiled for the first time in Estonia. This environmental taxes database provided an overview of the size of environmental tax revenues by tax type and the environmental tax distribution. Data from various state institutions (e.g. Ministry of the Environment, Ministry of Finance, Estonian Tax and Customs Board) were used. As the survey focused on the environmental taxes of only one year (2007), the efficiency of environmental taxes in Estonia cannot be totally estimated. However, this survey serves as a good starting point for similar future surveys and for data collection. Detailed results and the description of methodology are available in the final report of the survey of Statistics Estonia "Environmental taxes" (139 pages). Absolute values and the share of paid environmental taxes, with a breakdown into taxes, can be seen in Table 1^a.

Environmental tax revenues in the state budget and local budgets

Environmental tax revenues (at current prices) have steadily increased during the period 2001–2007 (Figure 1). This is due to raised tax rates, as well as an increase in demand. The environmental tax revenues of the state (state budget and local budgets in total) made up 5.9 billion kroons in 2007, which was 2.5 times more than in 2001.

Fuel excise duty comprises the biggest part of environmental tax revenues

A fuel excise duty makes up the largest portion of environmental tax revenues. Fuel excise duty rates were raised during 2001–2007 in accordance with the European Union's directive on the taxation of energy products. The resource charge and pollution charge rates were also raised: the pollution charge rates have increased on average 20% per year and the resource charge rates 5–10% per year since 1996. A sharp increase in the environmental charge rates took place in 2006 (Kraav, Lüpsik 2008).

In local governments' budgets, environmental tax revenues totalled 267 million kroons in 2007: 166 million kroons originated from mineral resources extraction charge revenues, 68 million kroons originated from water abstraction charge revenues and 34 million kroons originated from the waste disposal charge revenues.

In the state budget, environmental tax revenues made up 5.6 billion kroons forming 7% of all tax revenues in the state budget. The state budget revenues during the period 2005–2007 are shown in Figure 2. The largest revenues came from the social tax and value added tax. In 2007, the social tax revenues totalled 27 billion kroons and the value added tax revenues totalled 22 billion kroons. In spite of the increase in the environmental tax revenue (in absolute values) in the state budget (from 4.1 billion kroons to 5.6 billion kroons), the share of environmental tax revenues in the state budget decreased from 7.3% to 6.7%. This can be linked to higher overall tax revenues resulting from fast economic growth.

In 2007 the environmental tax revenue in Estonia was 2.5% from GDP — the same as the average of the European Union

In 2007, the environmental tax revenue accounted for 2.5% of gross domestic product (GDP). According to Eurostat's data the average share of environmental tax revenues was 2.5% of the GDP among the Member States of the European Union (Figure 3). The share was remarkably higher in Denmark, where environmental tax revenues made up 5.9% of the GDP. Lithuania and Spain had the lowest shares (1.8% from GDP).

In comparing Estonia's environmental tax structure with that of other European Union countries, it is notable that Estonia has the lowest share of transport taxes in total environmental taxes. On average, transport taxes comprised the second largest group of environmental taxes among the European Union countries (24% of environmental taxes). In Estonia, the share of transport taxes was only 3%. This low share of transport taxes is explained by the fact that internationally known transport taxes like road tax or annual tax on motor vehicle use are not yet established in Estonia.

^a The results of Statistics Estonia's survey "Environmental taxes" showed that in 2007 the paid sum of environmental taxes was 0.6 billion kroons smaller than environmental tax revenues in the state budget. This difference between environmental tax revenues and burden might be caused by the differences in fuel excise duty revenues and payments. This is because the calculation of the paid sum of fuel excise duty was based on data of actual fuel use. This estimation of paid sum of fuel excise duty was lower than its revenues in the state budget. This difference might be explained by the case when retailers have paid excise duty on imported fuel, but consumers were not able to buy all imported fuel at the end of the year..

Efficiency of environmental taxes

The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2006) has brought out six aspects, which need to be taken into account in the monitoring of environmental taxes: environmental effectiveness, sectoral competitiveness, impacts on the income distribution of households, administrative costs, political acceptance and combined impact with other instruments.

Regarding the efficiency of environmental taxes it is important to monitor the consumption of fuels and natural resources, as well as the generated pollution. The Estonian Environmental Charges Act sets the purpose for the application of environmental charges, which is "to prevent or reduce the possible damage related to the use of natural resources, emission of pollutants into the environment and waste disposal" (Keskkonnatasude ... 2005). Hence the trends related to the amount of resource use and pollution generation should be compared with the growth trends of GDP. The United Nations Millennium Development goals, OECD's goals and the European Union's Sixth Environmental Action Programme's goals all relate to decoupling natural resource use and pollution from economic growth in order to increase resource efficiency and value added of the economies.

The increase in the volume of extraction of mineral resources for construction was bigger than the growth in the GDP

Changes in natural resource use and in the volume of waste and pollution compared with the GDP growth are shown in Figures 4 and 5. When the growth in the volume of water abstraction, oil shale extraction and pollution are smaller or comparable with the GDP growth, then the increase in mineral resources extraction for construction purposes significantly exceeds the GDP growth. That significant difference between the economic growth and resource use indicates the low efficiency of mineral resources extraction charges for construction materials and it also expresses construction boom during that period.

The extraction of mineral resources for construction has increased in absolute figures: from 867,000 tons in 2001 to 3.4 million tons in 2007. The extraction of oil shale has increased from 9.9 million tons in 2001 to 14 million tons in 2007. Water abstraction has increased from 1.5 billion cubic metres in 2001 to 1.8 billion cubic metres in 2007.

Air emissions decreased in 2001–2006 in spite of the rapid economic growth, but in 2007 exhaust gas emissions increased due to rise in electricity exports compared with year 2006 (Figure 5). In 2007, stationary sources emitted into ambient air 86,600 tons of sulphur dioxide (87,400 tons in 2001), 24,700 tons of carbon dioxide (21,300 tons in 2001), 19,400 tons of solid particles (56,400 tons in 2001), 16,600 tons of nitrous oxide (16,200 tons in 2001) and 7,800 tons of volatile organic compounds (8,900 tons in 2001).

The majority of air pollution originates from electricity production and this sector paid 75% of the total air pollution charge (223 million kroons in 2007). In order to reduce the oil shale energy production sector's negative environmental impacts, many investments have been made in the recent decade. Efficient environmental measures and cleaner technologies generate less air pollution per produced energy unit.

The pollution load of purified wastewater has decreased in 2001–2007. In 2007, 3,200 tons of suspended solids (2,500 tons in 2001), 1,600 tons of total nitrogen (3,100 tons in 2001), 1,200 tons of organic substances BOD₇^a (1,700 tons in 2001) and 138 tons of total phosphorus (192 tons in 2001) were discharged. Waste disposal charge is paid on waste amounts that are utilized (incl. landfilling). 12,200 tons of waste was landfilled in 2007 (9,500 tons in 2001), which made up 57% from total waste generation. 390 tons of municipal waste was landfilled in 2007 (403 tons in 2001), which accounted for 60% of municipal waste generated.

Monitoring efficiency of environmental taxes needs time and data

Even though the goal of environmental taxes is to change consumption and production habits to move in a more environmental friendly direction, the monitoring and evaluation of achievement this goal is a challenge. The impacts of environmental taxes can be seen after some period, because the economic processes take time. Effects of economic instruments could be seen after some period of time.

Also when consumption, quantities of pollution or resource extraction decrease in a year, it

^a BOD₇ (Biological Oxygen Demand) is the quantity of oxygen consumed in the biological decomposition of organic substances during 7 days.

cannot be immediately assumed that this is a result of positive impact of environmental taxes. The generated pollution and resource extraction quantities depend on consumption, which is related to the economic conditions. During an economic recession many enterprises stop their activities or are operating below capacity, which causes a decrease in environmental pressure. Other economic instruments (e.g. environmental standards and requirements) may also have a positive impact on change of consumption and production patterns, as well as rise in environmental awareness and technological innovation.

Environmental tax distribution

Environmental tax application has an impact on sectoral competitiveness and households' income distribution. It is important to analyse environmental tax distribution for answering the following questions "What economic sectors are affected negatively or positively by environmental taxes?" and "How large is the impact of environmental taxes on households?".

In order to observe how environmental taxes are distributed the environmental tax payer needs to be identified first. Identifying the environmental tax payer is not as simple as it may seem. For example the following questions have to be answered: "Is the environmental tax payer the fuel importer, who pays for the fuel excise duty first, or the fuel consumer, who pays for fuel excise duty in the fuel price?".

The similar question appears in case of energy sector's environmental taxes. Electricity production in Estonia is almost wholly based on oil shale (in 2007 over 95% of electricity was produced from oil shale). Due to no alternatives energy sector's environmental charges are passed on to the consumer within the price of electricity. Oil shale electricity production is a sector with major environmental pressure and this sector pays 59% of pollution charges (472 million kroons of environmental charges was paid in 2007). The landfill enterprises' waste disposal charge is included in waste collection price that is eventually paid by the service user. Similarly the water abstraction charge and water pollution charge initially paid by water management enterprises are eventually internalised in water and sewage price paid by the service user (industry, government or household).

The distribution of environmental taxes paid by the end payers was estimated in Statistics Estonia's survey "Environmental taxes". The oil shale electricity production sector's environmental charges and fuel excise duty were divided between household sector and economic branches by the actual use of electricity and fuel. Also the landfill enterprises' and water supply and wastewater management enterprises' environmental charges were distributed between household sector and economic branches. The paid sum of environmental taxes included in other consumed products and services was not estimated in Statistics Estonia's survey.

The majority of households' environmental taxes are related to transport (fuel excise duty), heating and electricity consumption

According to the results of Statistics Estonia's survey "Environmental taxes", enterprises, institutions and households together paid 5.3 billion kroons of environmental taxes in 2007. Households were the biggest environmental tax payers. In 2007, households paid 1.7 billion kroons of environmental taxes, which accounted for 35% of the total paid environmental taxes.

The majority (97%) of households' paid environmental taxes were indirect, which means that they were included in the price of products or services (Table 2). Indirect environmental taxes are fuel excise duty, environmental charges inside prices of waste management, water management and electricity production sector's environmental charges included in the electricity price. Households paid 1.5 billion kroons of fuel excise duty, 148 million kroons of environmental charges inside electricity bills and 37 million kroons environmental charges inside water and waste management service bills.

The sum of direct environmental taxes was small (Table 2). Heavy goods vehicle tax is paid by households who own trucks, the state fee for registration of vehicles is paid by those who register vehicles and recreational fishing charges are paid by households who fish in accordance with the fishing card. The largest share of households' direct environmental taxes was the state fee for registration of motor vehicles (44 million kroons).

Enterprises dealing with land transport and construction were the biggest environmental tax payers among enterprises

The second largest environmental tax payers after households were enterprises dealing with land transport. This sector's environmental taxes totalled 625 million kroons in 2007, which accounted for 13% of the total sum of environmental taxes paid. The fuel excise duty made up majority (569 million kroons, 91%) of land transport sector's environmental taxes

The next biggest environmental tax payers were construction enterprises (431 million kroons or 9% of environmental tax total) and enterprises dealing with retail and wholesale trade (359 million kroons or 7% of environmental tax total). The share of environmental taxes in other economic sectors did not exceed 3% of the total economy's environmental taxes. The largest environmental tax payers by sectors are presented in Table 3.

The shares of economic sector in all paid environmental taxes do not show the total environmental tax burden of a certain sector. Despite the fact that environmental tax in one sector can be small compared to other sectors, the environmental tax may comprise significant share of this sector's total tax burden. In other words, the increase in environmental taxes can have bigger impact on one economic activity than on another.

A certain share of enterprises' environmental taxes is actually paid by the consumers of their products and services (for example land transport enterprises include their environmental taxes into transport service price). How consumption is affected by a change in product and service prices depends on price elasticity^a. The price elasticity was not analysed in Statistics Estonia's current survey. Higher environmental taxes included in prices of services and products increase the prices and could create an advantage for products and services with lower environmental pressure.

Production costs and different taxes (incl. environmental taxes) have an impact on sectoral competitiveness. The impact of environmental taxes can differ depending on the production sectors' resource and energy use, employment. The share of environmental taxes in enterprises' total expenditure (incl. taxes) should be analysed for identifying competitiveness. In addition, it should be monitored how changes in certain environmental taxes affect enterprises' profits. According to ecological tax reform's principle when income tax is reduced and environmental taxes are increased, the more labour-intensive economic sectors are the winners.

Summary

Statistics Estonia's survey "Environmental taxes" and the environmental tax database compiled during this survey are important inputs for the creation of a monitoring system for ecological tax reform. This survey provided an overview on environmental tax distribution and structure. The question raised in the survey: "Who is actually an environmental tax payer?" is important. The survey database gave an overview of the sectors, which were sensitive to the changes in environmental charges or fuel excise duty.

The data on pollution and resource use should be included for further analyses on efficiency of environmental taxes and sectoral competitiveness. For modelling environmental taxes' impact on households and economic sector information on services' and products' prices should also be considered. Economic and environmental data are a part of a wider statistics on sustainable development and innovation. Environmental taxes, environmental protection expenditures, resource and pollution accounts have a definite role for valuing Estonian natural capital and changes therein and in the development of respective policies.

^a Price elasticity is a change between quantities of demand and supply, which is caused by change in price. Price elasticity is high, when a little change in price causes a big change in quantity of consumption of products or services. Price elasticity is low when price change affects consumption quantities very little.

Notes

Air pollution charge	<i>Air pollution charge shall be applied for the release into ambient air, from a stationary source of pollution, of sulphur dioxide or other inorganic sulphur compounds, carbon monoxide, carbon dioxide, particulates, nitrogen oxides or other inorganic nitrogen compounds, volatile organic compounds (except methane), mercaptans, heavy metals or compounds of heavy metals.</i>
Water pollution charge	<i>Water pollution charge shall be applied for the emission of pollutants into water bodies, groundwater or soil of organic matter, phosphorous compounds, nitrogen compounds, suspended solids, sulphates, monophenols, oil, oil products, mineral oil or liquid products obtained from the thermal treatment of solid fuel or other organic matter, wastewater which has a hydrogen ion exponent (pH) greater than 9.0 or less than 6.0, other dangerous substances named in Estonian Water Act.</i>
Waste disposal charge	<i>Waste disposal charge is applied for waste disposal (landfilling or other types of waste disposal). Disposal of ordinary waste, hazardous waste, municipal waste and inert waste is charged. Waste disposal charge shall be applied for the following waste types as well: waste from building materials and construction demolition waste containing asbestos; mine waste from oil shale, including waste from mineral dressing, discharged into open dumps; waste which contains wood preservatives, inorganic pesticides, asbestos, arsenic or lead, coal and oil shale tar and products thereof, as well as bituminous compounds containing such materials and waste pitch from the processing of oil shale; oil shale semi-coke; oil shale fly ash and oil shale bottom ash and cement clinker dust; waste which contains mercury, cadmium, cyanides, polychlorinated biphenyls or polychlorinated terphenyls (PCBs, PCTs) or organic pesticides.</i>
Packaging excise duty	<i>Packaging excise duty is imposed on packaging (glass, ceramics, plastic, metal, paper, cardboard, or other packaging) filled in Estonia or acquired in another EU Member State or imported into Estonia.</i>
Mineral resources extraction charge	<i>Mineral resources extraction charge is paid for the extraction, use or rendering unusable of mineral resources belonging to the state. Mineral resources, which are charged with mineral resources extraction charge, are the following: dolomite, granite, gravel, sand, limestone, clay, peat, phosphatic rock, oil shale, crystalline building stone.</i>
Water abstraction charge	<i>Water abstraction charge is paid for the right to abstract water from a water body or groundwater, if the water abstraction is at least 30 cubic metres in a day from water bodies or 5 cubic metres in a day from groundwater (excl. abstraction of mineral water). In addition to drinking water and water for technological use the water abstraction charge is requested on water abstraction from quarries and mines and cooling water abstraction as well.</i>
Fishing charge	<i>Fishing charge is paid for rights to fish or collect aquatic plants. Fishing charge is different in case of different fishing types (recreational fishing, commercial fishing, special purpose fishing).</i>
Forest stand cutting charge	<i>Forest stand cutting charge is paid for rights to do regeneration cutting in a forest which belong to the state. Owners of private forests should not pay the charge, but they should pay 26% of the income from the sale of regeneration cutting right and the income from the sale of timber received from regeneration cutting.</i>
Hunting charge	<i>Hunting charge is paid for the right to use the hunting district for hunting, but the charge is different in case of species and quality of hunting district.</i>
Fuel excise duty	<i>Fuel excise duty is paid on unleaded and leaded petrol, aviation spirit, kerosene, diesel fuel, diesel fuel for specific purposes, light heating oil, heavy fuel oil, shale-derived fuel oil and liquid petroleum gas, coal, lignite and coke.</i>
Electricity excise duty	<i>From the 1st of January 2008 the electricity sellers pay electricity excise duty in the same amount as would be the CO₂ pollution charge.</i>
Heavy goods vehicles tax	<i>Heavy goods vehicles tax is paid for the following classes of vehicles, which are intended for the trucks or road trains (composed of trucks and one or more trailers) with a maximum authorised weight or gross laden weight of not less than 12 tonnes which are registered in the Traffic Register.</i>
State fee for registration of vehicles	<i>State fee for registration of vehicles is paid for registration of motor vehicles, vessels and aircraft.</i>

KÕRGTEHNOLOOGILISTE KAUPADE KAUBAVAHETUS EESTIS AASTAIL 2004–2008

Riina Kerner, Allan Aron
Statistikaamet

See artikkel vaatlleb kõrgtehnoloogiliste (KT) kaupade ekspordi ja impordi Eesti väliskaubanduses aastail 2004–2008. Artikkel annab ülevaate Eesti KT kaupade ekspordi ja impordi struktuurist ja selle muutumisest vaadeldaval perioodil. Käsitletakse Eesti KT toodete kaubavahetust peamiste partnerriikidega. Samuti on võrreldud Eesti näitajaid naaberriikide Läti ja Leeduga ning toodud välja ka vastavad näitajad kogu Euroopa Liidus ja selle liikmesriikides eraldi.

Sissejuhatus

Kõrgtehnoloogilised kaubad on tooted, mille valmistamisel on kasutatud uusimaid tehnoloogiaid. Kõrgtehnoloogiliste kaupade tootmine nõuab ettevõtjalt suuri investeeringuid teadus- ja arendustegevusse. Samuti on selleks vaja kvalifitseeritud tööjõu ja tootmiseks vajaliku tehnilise sisseseade olemasolu või soetamist. Seetõttu on kõrgtehnoloogiliste kaupade tootmine ressursimahukas, toodete hind kõrge ja loodav lisandväärtus suur. Seega näitab kõrgtehnoloogiliste kaupade ekspord riigi ja ettevõtjate valmisolekut võtta kasutusele uusi tehnoloogiaid ning teha selleks vajalikke investeeringuid. Kõrgtehnoloogiliste kaupade puhul on oluline näitaja ka kaubavahetuse bilanss ehk ekspordi ja impordi vahe. Kui KT kaupade import ületab tunduvalt ekspordi, siis näitab see, et riigil ei ole kas tehnoloogilist võimekust neid kaupu ise toota või ei ole see majanduslikult otstarbekas. Kui KT kaupade väliskaubanduse bilanss on positiivne, siis näitab see riigi majanduse konkurentsivõime ja kohanemisvõimet. Kõrgtehnoloogiliste kaupade tootmine ja ekspord oleks perspektiivikas ka Eesti-suguse riigi jaoks, sest meil ei ole maavarasid ja loodusressursse, mida ekspordida, samuti on tagasihoidlikud traditsiooniliste tööstusharude tootmismahud.

Metoodika

Kõrgtehnoloogiliste toodete kaubavahetust võib vaadelda kas sektori- või tootepõhiselt. Sektoripõhise lähenemise korral võetakse aluseks kaubavahetusega tegeleva ettevõtte tegevusala ja kui see on kõrgtehnoloogiline, siis loetakse ka ettevõtte kaubavahetus kõrgtehnoloogiliseks. Selline lähenemine ei arvesta paraku võimalusega, et tegevusalast hoolimata võivad ettevõtted kaubitseda ka tooraine ja tavaliste kaupadega ning kõrgtehnoloogilise kaubavahetuse eristamine ei anna tulemust. Tootepõhise lähenemise korral loetakse kõrgtehnoloogilisteks ainult need kaubad, mis oma omaduste järgi kuuluvad sellesse gruppi. Kuigi see meetod annab täpsemaid tulemusi, ei arvestata siin asjaoluga, et kõrgtehnoloogiliste toodete kaubavahetusse satuvad ka tehingud, kus tegemist oli kaupade vahendamisega või re-ekspordiga pärast töötlemist ehk tegevustega, kus loodav lisandväärtus on väga väike. Siinses analüüsis kasutatakse Eesti kõrgtehnoloogiliste kaupade väliskaubanduse vaatlemiseks siiski tootepõhist lähenemist.

Kõrgtehnoloogiliste toodete kaubavahetuse analüüsis on kasutatud kaupade rahvusvahelist klassifikaatorit SITC (*Standard International Trade Classification Rev. 3*), mis jagab kõik kaubad viiekohaliste koodide järgi. Nendest on OECD väljatöötatud metoodikale tuginedes moodustatud kõrgtehnoloogiliste kaupade suuremad alagrupid (*High-tech ...*):

- lennundusseadmed (lennukid, nende mootorid, navigatsioonivahendid);
- arvutid ja kontoritehnika (arvutid ja nende osad, koopiamasinad jm);
- elektroonika ja sidevahendid (video- ja helitehnika, telekommunikatsioonivahendid, kiudoptilised kaablid jm);
- farmaatsiatooted (antibiootikumid ja hormoonid ning neist valmistatud ravimid, vaktsiinid);

- teadusaparatuur (diagnostikavahendid, mõõteriistad, optikaseadmed, foto- ja kinokaamerad, kontaktläätsed jm);
- elektriseadmed (elektrikondensaatorid, individuaalseks kasutamiseks mõeldud elektroonika jm);
- mehaanilised seadmed (gaasiturbiinid ja nende osad, tuumareaktorid ja nende osad, keevitusseadmed jm);
- keemiatooted (seleen, telluurium, silikoonid, kaltsium, strontsium, radioaktiivsed materjalid, insektiitsiidid, desinfektsioonivahendid jm);
- relvastus (relvad ja laskemoon).

Tuleb tähele panna, et kõrgtehnoloogiliste toodete mõiste muutub ajas ja seetõttu vaadatakse ka vastav toodete nomenklatuur teatud aja tagant üle. Kõrgtehnoloogilisteks loetakse tooted, mille valmistamiseks on vaja märkimisväärseid kulutusi teadus- ja arendustegevusele. Uue tehnoloogia kasutusele võtmise puhul on need kulutused väga suured. Kui aga tehnoloogia levib ja jõuab masstootamiseni, siis kulutused vähenevad ning kaupasid ei peeta enam kõrgtehnoloogilisteks. Nii ei kuulu kõrgtehnoloogiliste kaupade hulka näiteks enam autod, vedurid ja laevad, kuigi kõigis neis on üksikuid kõrgtehnoloogilisi elemente.

Selles ülevaates on kasutatud jooksevhindasid, mis tähendab seda, et hindade muutuse mõju ajaperioodil on jäetud arvestamata. Samuti kasutatakse peamisi näitajaid (osatahtsust), mis iseloomustavad KT kaupade turuosa (Loschky 2008). Töös kasutatakse turuosa iseloomustamisel kaht näitajat:

- KT kaupade osatahtsus riigi koguekspordis või -impordis (üldandmed);
- KT kaubagruppide osatahtsus riigi KT kaupade ekspordis või impordis (struktuur tootegrupi järgi).

Eesti ja teiste EL-i liikmesriikide statistika võrdlemisel on kasutatud Eurostati andmeid (Eurostati ...), mis hõlmavad nii EL-i riikide vahelist (Intrastat) kui ka kolmandate riikidega (Extrastat) kaubavahetust. Analüüsi lõpuosas võrreldakse EL-i andmeid teiste suurriikidega (ühendustega) ja seejuures kasutatakse meetodikat, kus EL-i andmetest on välja jäetud EL-i riikide omavaheline kaubavahetus (Meri 2008).

Artiklis käsitletakse vaid kõrgtehnoloogiliste kaupade kaubavahetust, kuhu pole teenuseid sisse arvestatud.

Ülevaade Eesti KT kaupade ekspordist ja impordist aastatel 2004–2008

2008. aastal eksporditi Eestist kõrgtehnoloogilisi (KT) kaupu 4,6 miljardi krooni eest — sama palju kui eelmisel aastal. Võrreldes 2004. aastaga, mil Eestist eksporditi 7,5 miljardi krooni eest kõrgtehnoloogilisi kaupu, oli KT kaupade eksport üle kolmandiku väiksem.

2008. aastal imporditi Eestisse 9,8 miljardi krooni eest KT tooteid, st näitaja oli samal tasemel, mis eelmisel aastal (-4%). Näitaja oli siiski ligi kolmandiku väiksem kui 2004. aastal. 2008. aastal oli import üle kahe korra suurem kui eksport.

Kõrgtehnoloogiliste kaupade kaubavahetuses oli 2008. aastal puudujääk — import oli ekspordist 5,2 miljardit krooni suurem. Võrdluseks: 2007. aastal oli puudujääk 5,8 miljardit krooni ja 2004. aastal 6,4 miljardit krooni. Seega imporditi kõrgtehnoloogilisi kaupu Eestisse tunduvalt enam kui siit eksporditi. Võrreldes 2004. aastaga paranes KT toodete bilanss 1,2 miljardit krooni. Sellest hoolimata oli selline puudujääk 2008. aastal kogu Eesti kaubavahetuse puudujäägist 14% ja isegi ligi viiendik Eesti kaubavahetuse puudujäägist 2004. aastal.

Tabel 1 **Eesti KT kaupade ja kogu kaubavahetus, 2004 ja 2008**
 Table 1 *Estonia's HT trade and total trade, 2004 and 2008*
 (miljonit krooni — million kroons)

	2004			2008			
	KT kaubad HT goods	Kõik kaubad Total goods	%	KT kaubad HT goods	Kõik kaubad Total goods	%	
Eksport	7 511	74 614	10	4 573	132 456	4	Exports
Import	13 861	104 882	13	9 817	169 919	6	Imports
Bilanss	-6 350	-30 268	21	-5 244	-37 463	14	Balance

Allikas: Statistikaamet, Eurostat.
 Source: Statistics Estonia, Eurostat.

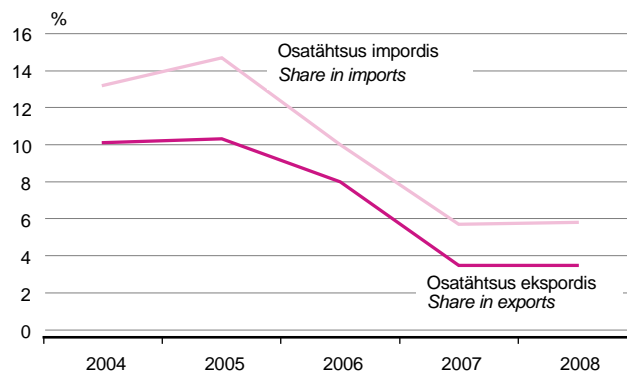
Kõrgtehnoloogiliste kaupade osatähtsus Eesti koguekspordis ja -impordis on tunduvalt vähenenud

Üks kõrgtehnoloogiliste toodete kaubavahetust iseloomustavaid näitajaid on KT toodete osatähtsus riigi koguekspordis ja -impordis. KT kaupade ekspordi ja impordi osatähtsuse vähenemisest kogu Eesti kaubavahetuses annab ülevaate joonis 1.

Kui 2004. aastal oli KT toodete ekspordi osatähtsus koguekspordis 10%, siis 2008. aastal oli see vaid 4%. KT toodete impordi osatähtsus Eesti koguimpordis vähenes samal ajal 13%-st 6%-ni.

KT toodete kaubavahetuse puudujäägi osatähtsus Eesti kogu kaubavahetuse puudujäägis vähenes 21%-st 2004. aastal 14%-ni 2008. aastal.

Joonis 1 **Eesti kõrgtehnoloogiliste kaupade osatähtsus koguekspordis ja -impordis, 2004–2008**
 Figure 1 *Share of HT goods in total exports and imports of Estonia, 2004–2008*

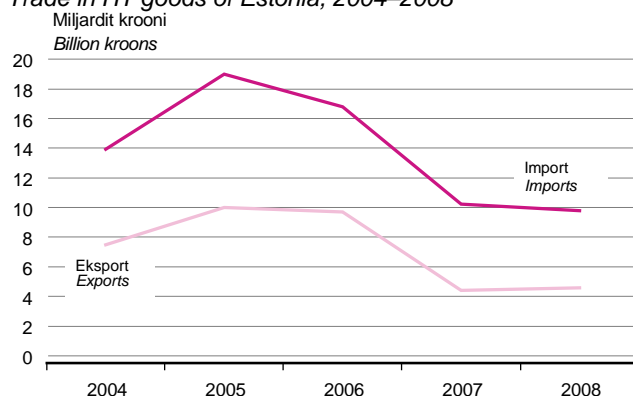
Allikas: Statistikaamet, Eurostat.
 Source: Statistics Estonia, Eurostat.

Eesti KT kaupade eksport ja import vähenes märgatavalt just majanduse kasvuaastail

Kui 2004. aastal eksporditi Eestist KT tooteid 7,5 ja imporditi Eestisse 13,9 miljardi krooni eest, siis 2005. aastaks suurenesid mõlemad summad ligi kolmandiku. Kahtlemata oli ühine mine Euroopa Liiduga 2004. aastal üks selle valdkonna toodete kaubavahetuse kasvu tõukejõude. Samal ajal oli üks kasvu kiirendajaid allhanke korras Eestis tehtavate kaupade tootmise suurenemine. Põhjus, miks Eestis hakati tootma allhanke korras uusi KT kaupu, oli siinne soodne ettevõtluskliima ja madalad tööjõukulud võrreldes arenenud riikidega. Väike langus oli juba 2006. aastal võrreldes eelmise aastaga (2005) nii KT kaupade ekspordis kui ka impordis. 2007. aastal oli mõlema kaubavoo puhul juba järsk langus: KT kaupade eksport vähenes rohkem kui poole võrra ja import ligi 40% võrreldes eelmise aastaga. Eksport langes võrreldavate aastate jooksul oma madalaimale tasemele ehk 4,4 miljardi kroonini. 2008. aastal oli KT kaupade ekspordis küll väike kasv (5%), mis aga ei muutnud eriti eelmise aasta madalat taset.

KT kaupade import Eestisse on vähenenud kõikidel aastatel pärast 2005. aasta suurt kasvu. Eesti KT kaupade eksport ja import sõltuvad üksteisest ehk sissevedu mõjutab tuntuvalt väljavedu. Seda näitab hästi ka Eesti KT kaupade struktuur analüüsitavatel aastail — Eestisse imporditud kaubad eksporditi pärast töötlemist teistesse riikidesse (joonis 2).

Joonis 2 **Eesti KT kaupade kaubavahetus, 2004–2008**
 Figure 2 **Trade in HT goods of Estonia, 2004–2008**

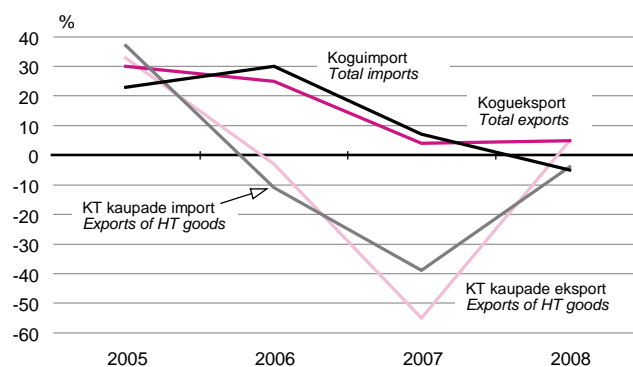

Allikas: Statistikaamet, Eurostat.
 Source: Statistics Estonia, Eurostat.

Võrreldes KT toodete kaubavahetuse aastaseid muutusi (juurdekasvusi) Eesti kogu kaubavahetuse muutustega (tabel 2 ja joonis 3), siis Eesti koguekspordi ja -impordi kiirel kasvuperioodil (2004–2007) algas hoopis KT kaupade ekspordi ja impordi vähenemine.

Üks KT toodete kaubavahetuse vähenemise põhjuseid on kahtlemata suurenenud tööjõukulud, mis on KT toodete tootmise ja allhanke viinud madalamate tööjõukuludega piirkondadesse (laiemalt võttes Euroopast Aiasse). Teine põhjus on see, et KT toodete tootmine nõuab suuri investeeringuid ning kulutusi teadus- ja arendustegevusse. Eesti ettevõtted pole võimelised sellises mahus investeeringuid iseseivalt tegema, samuti ei ole suudetud kaasata piisavalt väliskapitali. Et Eesti siseturg on väike ja elanike ostujõud on madal, siis ei ole majanduslikult otstarbekas toota KT tooteid Eesti turu jaoks kohapeal, vaid lihtsam on neid importida. Ekspordile suunatud tootmist takistab aga sageli puudulik infrastruktuur ja kvalifitseeritud tööjõu puudus. KT toodete ekspordi suurendamiseks tuleks madala lisandväärtusega allhanketöödelt ümber orienteeruda teaduspõhisele ja suurema lisandväärtusega kaupade tootmisele. Oluline on see, et Eestis ei toimuks vaid KT kaupade komplekteerimine, vaid siin toimuks ka uute toodete väljatootamine ja arendustegevus.

Joonis 3 **Väliskaubanduse kasvutempo, 2005–2008**
 Figure 3 **Growth rate of foreign trade, 2005–2008**

Allikas: Statistikaamet, Eurostat.
 Source: Statistics Estonia, Eurostat.

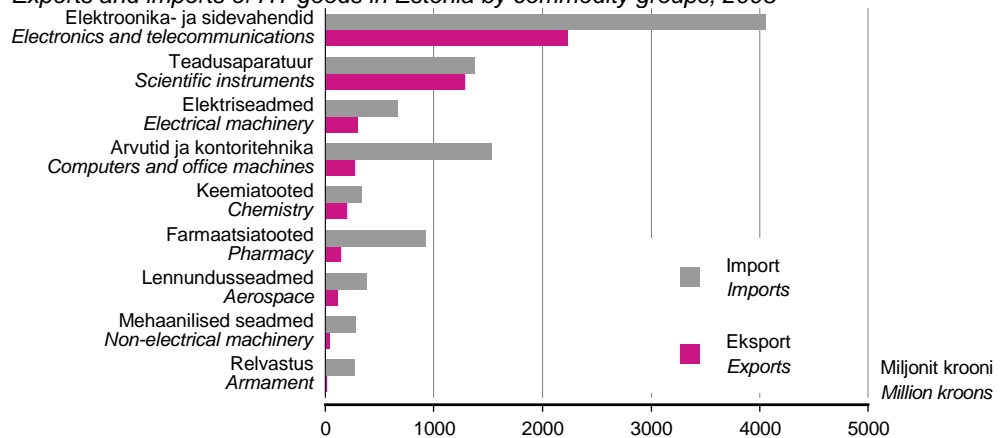
Eesti kõrgtehnoloogiliste kaupade ekspordi ja impordi struktuur 2008. aastal

Kõrgtehnoloogilistest kaupadest eksporditi 2008. aastal Eestist kõige rohkem elektroonika- ja sidevahendeid, mis hõlmasid ligi poole kogu KT kaupade väljaveost. Teisel kohal oli teadusaparatuur, mis oli üle veerandi Eestist eksporditavast KT kaupade väärtusest. Neile järgnesid elektriseadmed ning arvutid ja kontoritehnika (mõlema osatähtsus ekspordis 6%). 2008. aastal Eestisse imporditud KT kaupadest hõlmasid 41% samuti elektroonika- ja sidevahendid, 16% arvutid ja kontoritehnika ning 14% teadusaparatuur.

Ka 2004. aastal domineerisid nii Eesti KT kaupade ekspordis kui ka impordis elektroonika- ja sidevahendid, mille osatähtsus oli siis veelgi suurem (80% ekspordis ja 61% impordis). Elektroonika ja sidevahendite kaubavahetuse puhul on Eestis tegemist ennekõike mobiiltelefonide ning nende osade tootmise ja töötlemisega. Seda tööstusharu on kõige enam mõjutanud tööjõukulude suurenemine ja tootmise liikumine Euroopa riikidest madalama tööjõukuluga piirkondadesse. Elektroonika ja sidevahendite kaubavahetuse vähenemine on ka kõige enam mõjutanud kogu Eesti KT kaubavahetuse langust.

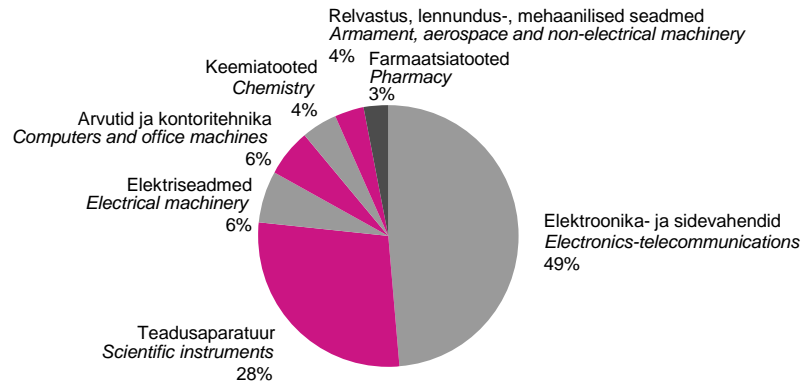
Kõrgtehnoloogiliste kaupade kaubandusbilanss oli Eestis 2008. aastal negatiivne (5,2 miljardit krooni). Eraldi võttes oli kaubavahetuse bilanss negatiivne (import ületas ekspordi) kõigis KT tootegruppides. Väikseim oli puudujääk teadusaparatuuri toodete kaubavahetuses (0,1 miljardit krooni). Suurim negatiivne bilanss tekkis elektroonika- ja sidevahendite (1,8 miljardit krooni), arvutite ja kontoritehnika (1,3 miljardit krooni) ning ravimite (0,8 miljardit krooni) kaubavahetuses.

Joonis 4 **Eesti KT kaupade ekspordi ja impordi struktuur, 2008**
 Figure 4 *Exports and imports of HT goods in Estonia by commodity groups, 2008*

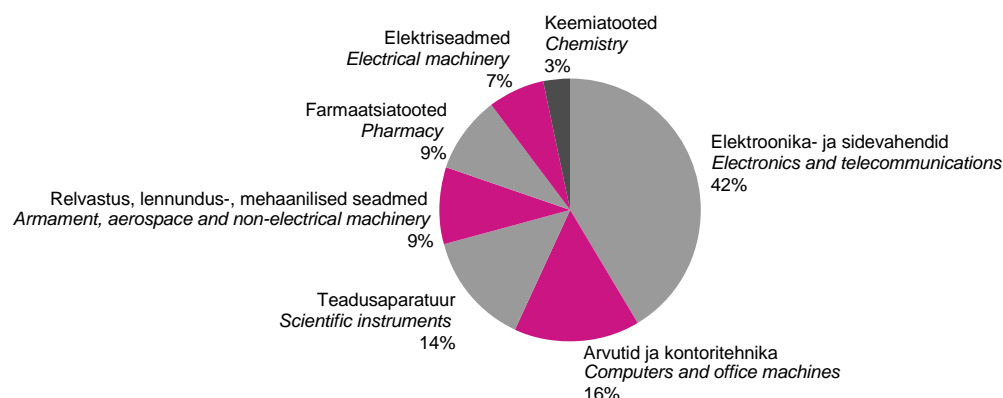
Allikas: Statistikaamet, Eurostat.
 Source: Statistics Estonia, Eurostat.

Joonis 5 **Eesti KT kaupade ekspordi struktuur, 2008**
 Figure 5 *The structure of HT exports from Estonia, 2008*

Allikas: Statistikaamet, Eurostat.
 Source: Statistics Estonia, Eurostat.

Joonis 6 Eesti KT kaupade impordi struktuur, 2008
Figure 6 Structure of HT imports to Estonia, 2008

Allikas: Statistikaamet, Eurostat.
Source: Statistics Estonia, Eurostat.

KT toodete kaubavahetuse areng tootegrupi järgi aastail 2004–2008

Kuigi 2008. aastal oli KT kaupade ekspordis võrreldes eelmise aastaga 5% juurdekasv, siis summa poolest oli see siiski vaid kaks kolmandikku 2004. aasta tasemest. Võrreldes eelmiste aastatega suurenes 2008. aastal või jäi enam-vähem samale tasemele kõigi KT tootegruppide eksport (v.a elektroonika- ja sidevahendid, tabel 3). Samas kuna just elektroonika- ja sidevahendite osatähtsus KT kaupade ekspordikäibes Eestist on olnud suurim, siis mõjutas see enim kogu KT kaupade ekspordi langust aastail 2005–2008.

2008. aastal oli elektroonika- ja sidevahendite eksport ligi kolm korda väiksem kui 2004. aastal. Kahtlemata mõjutas sellist langust allhanke korras tehtavate elektroonika- ja sidevahendite tööde vähendamine Eestis 2008. aastaks. Siinkohal tuleb arvestada, et Eesti turg on väga väike ja üksikute ettevõtete tootmismahu vähenemine võib põhjustada languse kogu valdkonnas. Samuti on positiivne, et 2008. aastaks suurenes võrreldes 2004. aastaga ligi kaks kolmandikku arvutite ja kontoritehnika eksport ning ligi kolmandiku teadusaparatuuri eksport.

Eestisse imporditud KT kaupade väärtus oli 2008. aastal kokku ligi 1,5 korda väiksem 2004. aastal. Kaubagrupiti mõjutas Eestisse sisseveetavate KT kaupade langust enim samuti elektroonika- ja sidevahendite impordi märgatav vähenemine, aga ka elektriseadmete impordi vähenemine võrreldes 2004. aastaga. Mõlema KT tootegrupi import Eestisse oli 2008. aastal ligi kaks korda väiksem kui 2004. aastal. Ülejäänud KT tootegruppide import Eestisse suurenes või jäi võrreldes 2004. aastaga samale tasemele. Ligi kaks korda suurenes ravimite import. Nende toodete osatähtsus oli 2008. aastal juba ligi kümnendik Eestisse imporditavatest KT toodetest.

Tabel 2 KT kaupade kaubavahetus tootegrupi järgi, 2004–2008
Table 2 Trade in HT goods in Estonia by commodity groups, 2004–2008
(miljonit krooni — million kroons)

	Eksport Exports			Import Imports			
	2004	2006	2008	2004	2006	2008	
Lennundusseadmed	14	15	117	29	188	381	Aerospace
Arvutid ja kontoritehnika	170	310	268	1 684	2 089	1 530	Computers and office machines
Elektronika- ja sidevahendid	5 947	7 811	2 229	8 375	9 551	4 058	Electronics and telecommunications
Farmaatsiatooted	57	85	139	486	645	923	Pharmacy
Teadusaparatuur	962	921	1 278	1 225	1 397	1 379	Scientific instruments
Elektriseadmed	258	280	295	1 573	2 227	664	Electrical machinery
Mehaanilised seadmed	17	32	38	167	228	275	Non-electrical machinery
Keemiatooted	86	189	201	276	349	340	Chemistry
Relvastus	1	11	8	46	142	268	Armament

Allikas: Statistikaamet, Eurostat.
Source: Statistics Estonia, Eurostat.

Eesti KT kaupade kaubavahetuse peamised partnerriigid 2008. aastal

2008. aastal olid Eesti KT toodete ekspordi peamised sihtriigid Soome, Rootsi, Venemaa ja Läti, hõlmates neljakesi ligi kaks kolmandikku Eesti KT kaupade ekspordist. Täpselt samad riigid olid esikohal ka kogu Eesti ekspordis 2008. aastal, seega võib öelda, et KT toodete kaubavood ei erine eriti kogu kaubavahetusest. Suurima osatähtsusega oli KT kaupade ekspordis Soome, kuhu suundus ligi kolmandik Eesti KT kaupadest. Võrreldes 2004. aastaga on Soome osatähtsus jäänud samaks. Tunduvalt on vähenenud Saksamaa osatähtsus, mis oli 2004. aastal peagu viiendik eksporditavatest KT toodetest, 2008. aastal aga vaid 6%. Samal ajal suurenes aga Rootsi osatähtsus 6%-st 2004. aastal 17%-ni 2008. aastal. Samuti suurenes märgatavalt Venemaa osatähtsus sihtriikide seas 5%-st 12%-ni.

KT impordi Eestisse iseloomustab suurem impordi hajuvus riikide vahel. KT impordis Eestisse oli 2008. aastal samuti esikohal Soome — 15%. Järgnes KT kaupade import Rootsist, Saksamaalt, Lätist ja Hiinast, see hõlmas viie riigi peale kokku üle poole Eestisse imporditud kõrgtehnoloogilistest toodetest. Impordi osatähtsus Saksamaalt ja Soomest on aastail 2004 ja 2008 jäänud samale tasemele, impordi osatähtsus Hiinast on vähenenud 13%-st 2004. aastal 6%-ni 2008. aastal. Võrreldes 2004. aastaga on suurenenud Läti ja Leedu osatähtsus partnerriikide seas.

KT toodete bilanss oli suurima puudujäägiga kaubavahetuses Saksamaaga (1 miljard krooni), samuti Rootsi ja Hiinaga (mõlemaga ligikaudu pool miljardit krooni). Bilanss oli positiivne ehk eksport oli suurem kui import Venemaa puhul (pool miljardit krooni). Positiivne oli see, et suurima osatähtsusega riigi ehk Soomega (ekspordi osatähtsus 30%, impordis 15%) oli KT toodete kaubandusbilanss enam-vähem tasakaalus — import ületas vaid veidi eksporti.

Võrdluseks: 2004. aastal oli bilanss Soomega KT toodete puhul samuti tasakaalus (eksport ületas veidi importi), ülejääk tekkis samuti Venemaaga (nagu 2008. aastal). Suurim puudujääk ehk 1,8 miljardit krooni tekkis 2004. aastal Hiinaga, hõlmates ligi kolmandiku kogu KT puudujäägist. 2004. aastal imporditi Hiinast summa poolest Soome järel enim KT tooteid, kuid KT toodete eksport Hiinasse puudus.

Tabel 3 **Eesti KT kaupade kaubavahetus peamiste partnerriikidega, 2008**
Table 3 *Trade of HT goods of Estonia by main partner countries, 2008*

Partnerriik <i>Partner country</i>	Eksport <i>Exports</i>		Partnerriik <i>Partner country</i>	Import <i>Import</i>	
	Miljonit krooni <i>Million kroons</i>	%		Miljonit krooni <i>Million kroons</i>	%
KT kaubad kokku <i>HT goods total</i>	4 574	100	KT kaubad kokku <i>HT goods total</i>	9 820	100
Soome <i>Finland</i>	1 394	30	Soome <i>Finland</i>	1 521	15
Rootsi <i>Sweden</i>	759	17	Rootsi <i>Sweden</i>	1 289	13
Venemaa <i>Russia</i>	527	12	Saksamaa <i>Germany</i>	1 226	12
Läti <i>Latvia</i>	331	7	Läti <i>Latvia</i>	726	7
Saksamaa <i>Germany</i>	260	6	Hiina <i>China</i>	590	6
Leedu <i>Lithuania</i>	111	2	Ühendkuningriik <i>United Kingdom</i>	516	5
Hiina <i>China</i>	93	2	Leedu <i>Lithuania</i>	488	5
USA <i>US</i>	91	2	USA <i>US</i>	444	5
Valgevene <i>Belarus</i>	60	1	Itaalia <i>Italy</i>	269	3
Kreeka <i>Greece</i>	57	1	Belgia <i>Belgium</i>	246	3
Muud riigid <i>Other countries</i>	891	20	Muud riigid <i>Other countries</i>	2 505	26

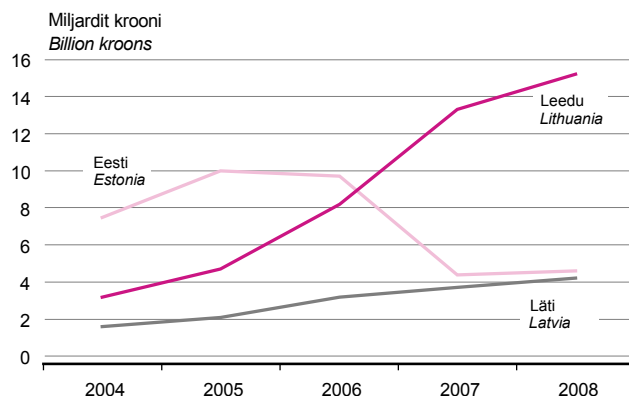
Allikas: Statistikaamet, Eurostat.
Source: Statistics Estonia, Eurostat.

Eesti KT kaupade ekspordi ja impordi võrdlus Balti riikidega

Kui varasem analüüs on näidanud, et Eesti kõrgtehnoloogiliste kaupade eksport on pärast Euroopa Liiduga liitumist märgatavalt vähenenud, siis võrdlusbaasi saamiseks on huvitav võrrelda Eesti näitajaid Läti ja Leedu omadega. Kõik Balti riigid ühinesid Euroopa Liiduga samal ajal ja majanduskeskkond neis riikides oli küllaltki sarnane. 2004. aastal oli KT kaupade eksport Eestist tunduvalt suurem kui teistest Balti riikidest. Eestist eksporditi siis 7,5 miljardi krooni väärtuses KT kaupu, eksport Leedust oli 3,2 miljardit krooni ja Lätist vaid 1,6 miljardit krooni. Perioodil 2004–2008 on aga Eesti oma esikoha minetanud, samas on kõrgtehnoloogiliste toodete eksport Lätist ja Leedust pidevalt suurenenud. Võrreldes 2004. aastaga suurenes Läti KT kaupade eksport 2008. aastaks üle kahe korra ehk 4,2 miljardi kroonini ja Leedu KT kaupade eksport suurenes üle nelja korra — 15,2 miljardi kroonini. Eesti KT kaupade eksport vähenes samal ajavahemikul 46% ehk 2,9 miljardit krooni. Kõrgtehnoloogiliste toodete osatähtsus koguekspordis langes Eestis 10%-st 4%-ni, Leedus tõusis vastav näitaja 3%-st 6%-ni ning Lätis 3%-st 4%-ni.

Mõnevõrra erinev on ka teiste Balti riikide kõrgtehnoloogiliste toodete ekspordi struktuur. Kui Eestis olid esikohal elektroonika- ja sidevahendid ning teadusaparatuur, siis Leedu KT ekspordis olid 2008. aastal esikohal keemiatooted (42% kogu KT ekspordist) ja elektriseadmed (osatähtsus 27%). Nii nagu Eestil oli ka Lätis suurim eksporditüüp elektroonika- ja sidevahendid (36% kogu KT ekspordist), millele järgnesid arvutid ja kontoritehnika (23%) ning teadusaparatuur (17%).

Joonis 7 **KT kaupade eksport Balti riikidest, 2004–2008**
Figure 7 *Exports of HT goods from Baltic countries, 2004–2008*

Allikas: Statistikaamet, Eurostat.
Source: Statistics Estonia, Eurostat.

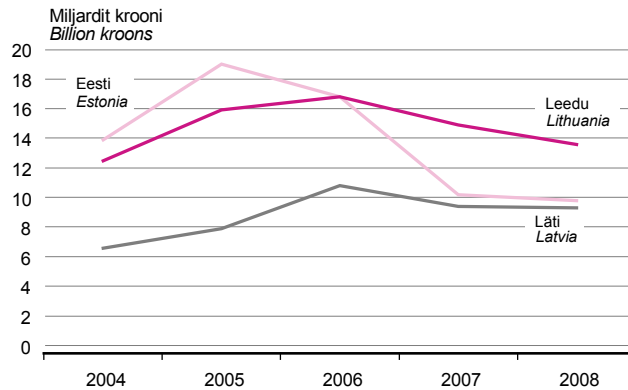
Kõrgtehnoloogiliste kaupade import Balti riikidesse on pärast tõusu aastatel 2004–2005 pöördunud langusesse. Kõige varasem ja järsem oli langus jällegi Eestis, kus 2008. aasta KT kaupade import oli 4,1 miljardit krooni väiksem kui 2004. aastal. Impordi ja ekspordi kaubavoogusid tuleb KT kaupade puhul vaadelda koos, sest suur osa kaubavahetusest on import Eestis töötlemiseks (seestöötlumine) ning hilisem re-eksport pärast töötlemist ning seetõttu kajastub sama kaup nii sisse- kui ka väljeveos. Lätis ja Leedus suurenes KT kaupade sissevedu aastatel 2005–2006 ja hakkas langema aastatel 2007–2008.

Kõrgtehnoloogiliste toodete impordi struktuur Lätis ja Leedus sarnaneb Eestiga. Mõlemas riigis olid enim imporditud tootegrupid elektroonika- ja sidevahendid ning arvutid ja kontori-kaubad.

Võrreldes kõrgtehnoloogiliste kaupade kaubavahetuse puudujääke Balti riikides, ilmnevad kõige positiivsemad näitajad Leedus. Kui 2004. aastal oli Leedu KT kaupade väliskaubanduse puudujääk 9,3 miljardit krooni, siis 2008. aastaks on see muutunud 1,6 miljardi krooni suuruseks ülejäägiks. Läti KT toodete kaubavahetuse puudujääk oli 2008. aastal 5 miljardit krooni, mis on ligikaudu samal tasemel kui 2004. aastal. Eesti KT kaupade

kaubavahetuse puudujääk on küll vähenenud 6,4 miljardist kroonist 2004. aastal 5,2 miljardi kroonini 2008. aastal, kuid siinkohal tuleb arvestada ka seda, et tunduvalt on vähenenud nii eksport kui ka import.

Joonis 8 **KT kaupade import Balti riikidesse, 2004–2008**
 Figure 8 *Imports of HT goods to Baltic countries, 2004–2008*

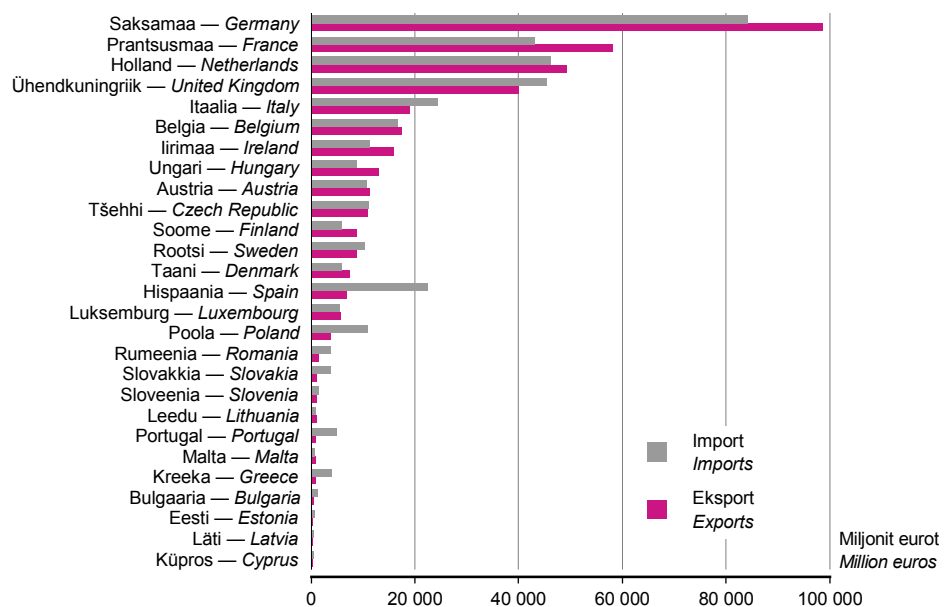

Allikas: Statistikaamet, Eurostat.
 Source: Statistics Estonia, Eurostat.

Kõrgtehnoloogiliste kaupade kaubavahetus Euroopa Liidu riikides

Euroopa Liidu riikide seas olid suurimad KT kaupade eksportijad ja importijad 2008. aastal Saksamaa, Prantsusmaa ja Holland. Samuti on nende riikide puhul oluline see, et nende bilanss KT kaubavahetuses oli positiivne ehk eksport oli suurem kui import. Ida-Euroopa riikide seas olid suuremad KT kaupade eksportijad Ungari ja Tšehhi. Eesti oli KT kaupade eksportikäibe poolest 2008. aastal Euroopa Liidu riikide pingereas tagant kolmas, edestades vaid Lätit ja Küprost.

Joonis 9 **KT kaupade eksport ja import EL-s riigi järgi, 2008**
 Figure 9 *Exports and imports of HT goods by EU countries, 2008*

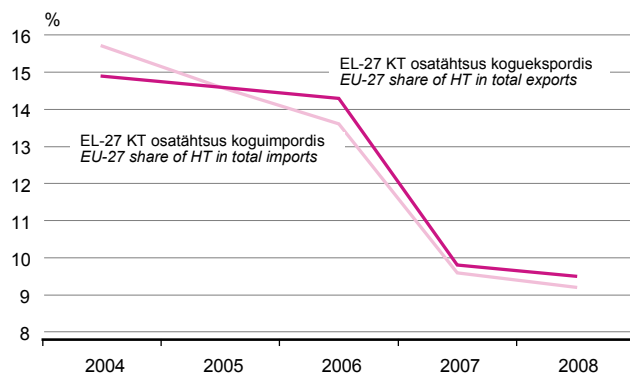

Allikas: Statistikaamet, Eurostat.
 Source: Statistics Estonia, Eurostat.

Peale KT kaupade ekspordi ja impordi summa on oluline jälgida, kui suur on KT kaupade osatähtsus konkreetse riigi koguekspordis ja -impordis. See annab parema võimaluse võrrelda omavahel suuremaid ja väiksemaid riike, kelle väliskaubanduse käive on väga erinev. Kui terves Euroopa Liidus oli 2008. aastal KT toodete osatähtsus koguekspordis 10%, siis Eestis oli vastav näitaja vaid 4%. Tuleb siiski märkida, et analoogselt Eestiga on KT toodete osatähtsus vähenenud ka Euroopa Liidus ja 2004. aastal hõlmasid KT kaubad veel 15% Euroopa Liidu koguekspordist.

Kõrgtehnoloogiliste kaupade import EL-27 riikidesse oli 2008. aastal 9% EL-i koguimpordist (2004. aastal 16%). Eestis oli sama näitaja 2008. aastal 6% (2004. aastal 13%). Seega vähenes osatähtsus nii impordis EL-27 riikidesse kokku kui ka Eestisse.

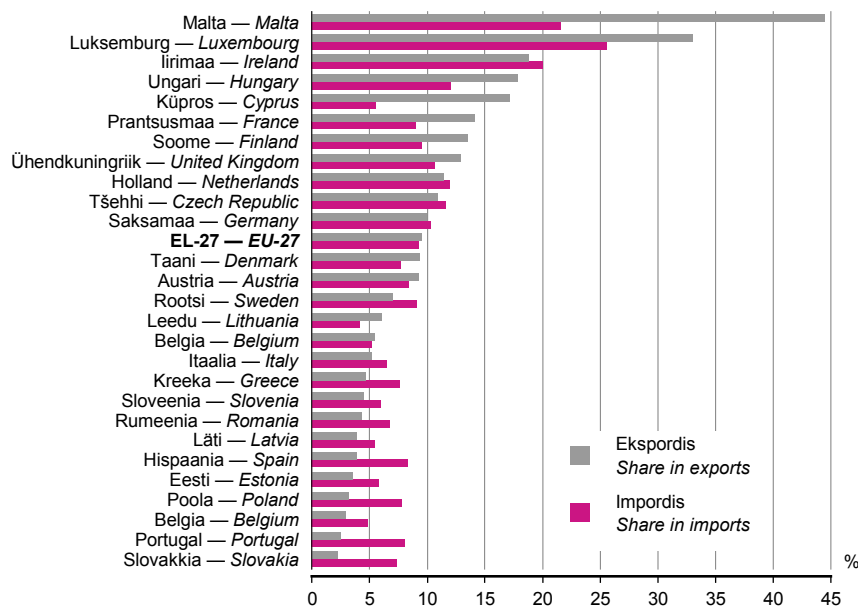
Joonis 10 **KT kaupade osatähtsus EL-27 koguekspordis ja impordis, 2004–2008**
 Figure 10 *Share of HT goods in EU-27 total exports and imports, 2004–2008*

Allikas: Statistikaamet, Eurostat.
 Source: Statistics Estonia, Eurostat.

Kõrgtehnoloogiliste kaupade osatähtsus koguekspordis oli EL-i riikide seas 2008. aastal kõige suurem väikeriikides Maltal ja Luksemburgis, neile järgnesid Iirimaa, Ungari, Küpros, Prantsusmaa ja Soome. Eesti jäi oma KT kaupade ekspordi osatähtsuse poolest tabeli lõppu, edestades selle näitajaga Euroopa Liidus vaid Poolat, Bulgaariat, Portugali ja Slovakkia.

Joonis 11 **KT kaupade osatähtsus riigi (ühenduse) koguekspordis ja -impordis, 2008**
 Figure 11 *Share of HT goods in country's (Union's) total exports and imports, 2008*

Allikas: Statistikaamet, Eurostat.
 Source: Statistics Estonia, Eurostat.

Euroopa Liidu riikide KT kaupade bilanss oli nii 2008. aastal kui ka eelmistel aastatel enam-vähem tasakaalus (-29 miljardit krooni) ehk import ületas natuke eksporti. 2008. aastal oli import EL-i riikidesse 6021 miljardit krooni, eksport EL-i riikidest aga 5992 miljardit krooni. See näitab, et raha jääb KT kaupade eest järjest enam EL-i riikidesse, mis on kahtlemata riikide majandusele kasulik.

Tabel 4 **Riikide (ühenduse) KT kaupade eksport ja import, 2004–2008**
 Table 4 *Trade in HT goods by countries (Union), 2004–2008*
 (miljardit krooni — billion kroons)

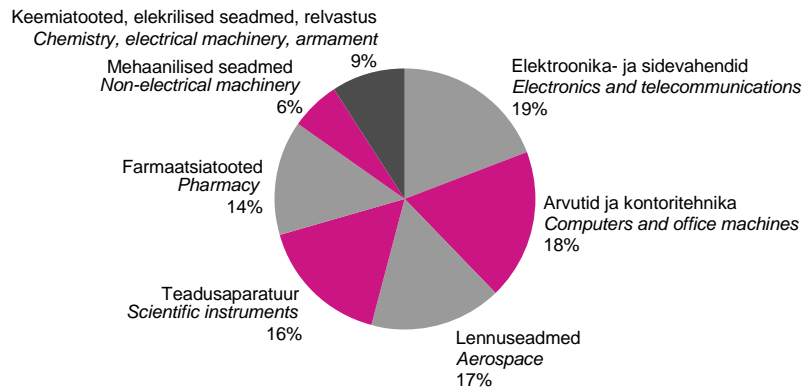
Riik/Ühendus	Eksport Exports			Import Imports			Balanss Balance	Country/Union
	2004	2006	2008	2004	2006	2008		
EL-27	7 041	8 159	5 992	7 404	8 011,	6 021	-28,7	EU-27
Soome	138	174	139	96	122	92	46,5	Finland
Eesti	8	10	5	14	17	10	-5,2	Estonia
Leedu	3	8	15	13	17	14	1,6	Lithuania
Läti	2	3	4	7	11	9	-5,1	Latvia

Allikas: Statistikaamet, Eurostat.
 Source: Statistics Estonia, Eurostat.

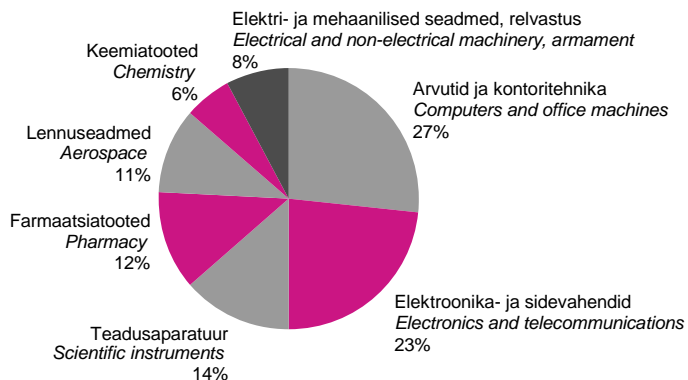
2008. aastal olid peamised Euroopa Liidu riikidest eksporditavad tootegrupid elektroonika- ja sidevahendid, arvutid ja kontoritehnika, lennundusseadmed ning teadusaparatuur, mis hõlmasid kokku ligi kolmveerandi kogu KT toodete ekspordist.

2008. aastal hõlmasid poole kogu KT kaupade impordist EL-i riikidesse arvutid ja kontoritehnika ning elektroonika- ja sidevahendid.

Joonis 12 **Kõrgtehnoloogiliste kaupade ekspordi struktuur EL-i riikidest kokku, 2008**
 Figure 12 *Structure of HT exports from the European Union countries total, 2008*

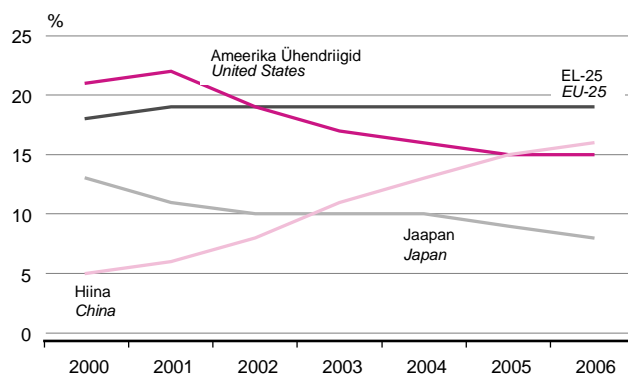
Joonis 13 **Kõrgtehnoloogiliste kaupade impordi struktuur EL-i riikidesse kokku, 2008**
 Figure 13 *Structure of HT imports from the European Union countries total, 2008*

Allikas: Statistikaamet, Eurostat.
 Source: Statistics Estonia, Eurostat.

Lõpetuseks ülevaade KT kaupade ekspordituru jagunemisest maailmas (Loschky 2008) peamiste suurriikide ja riikide ühenduste vahel (*Science ...* 2008). Järgnevas on EL-i puhul kasutatud eelnevast analüüsist erinevat meetodikat (ehk siis EL-i riikide omavahelist kaubandust pole sisse arvestatud), samuti on uuritava perioodi ajavahemik teine. Joonis 15 näitab, et Hiina osatähtsus on maailma KT kaupade eksporditurul märgatavalt (kolm korda) suurenenud ja oli 2006. aastal juba EL-i järel teisel kohal. Samal ajal on oma turuosa kaotanud just USA ja Jaapani KT kaupade ekspordituru. Loschky (2008) ülevaatest selgub, et Hiinas oli samuti väga suur osatähtsus nn allhanke KT kaubandusel. Pärast EL-iga liitumist oli olukord sama ka Eestis. Siiski võib toodud andmete põhjal järeldada, et Hiina kiire esiletõus KT kaupade ekspordis on tulenenud Euroopa Liidu, Ameerika Ühendriikide ja Jaapani arvelt ning järjest enam liigub KT kaupade tootmine Aasia kiirelt areneva majandustega riikidesse.

Joonis 14 **Riigi (ühenduse) turuosa maailma KT ekspordis, 2000–2006**
Figure 14 *Share of the country (Union) in the world market of total HT exports, 2000–2006*

Allikas: Statistikaamet, Loschky.
Source: Statistics Estonia, Loschky.

Kokkuvõte

Kuigi innovatsioon ja kõrgetehnoloogia on nüüdisaegse majanduse võtmesõnad, näitas KT toodete kaubavahetus Eestis aastail 2004–2008 vastupidist olukorda. Eesti majanduskasvu ja ekspordi kasvu aastatel hakkas KT toodete kaubavahetus alates 2006. aastast tunduvalt vähenema. 2008. aastal eksporditi Eestist ja imporditi Eestisse vaid ligi kaks kolmandikku 2004. aasta tasemest.

Eestisse imporditi aastail 2004–2008 märgatavalt rohkem KT tooteid kui eksporditi, see suurendas märgatavalt Eesti kaubavahetuse puudujääki. Vaadeldavat perioodi kokku võttes võib öelda, et raha on KT toodete kaubavahetusest sellel perioodil Eestist välja voolanud 33,5 miljardit krooni rohkem kui sisse tulnud (ekspordit 36,2 miljardit vs. import 69,7 miljardit). EL-27 riikide puhul on samal ajavahemikul bilanss olnud enam-vähem tasakaalus.

Aastail 2004–2008 muutus Eestis palju KT kaupade väliskaubanduse struktuur. Kui 2004. aastal eksporditi valdavalt elektroonika- ja sidevahendeid, siis 2008. aastal oli nende ekspordit Eestist ligi pool ning teadusaparatuuri oma üle veerandi kogu KT kaupade ekspordist.

Samuti on impordis vähenenud elektroonika- ja sidevahendite osatähtsus, mis näitab, et 2008. aastaks vähenes Eestis märkimisväärselt KT toodete nn allhanke kaubandus. Suurenes aga teadusaparatuuri ja ravimite osatähtsus Eesti KT toodete impordis. Kõrgtehnoloogiliste kaupade kaubavahetuse struktuuri muutus on kahtlemata positiivne näitaja praeguses finants- ja majanduskriisis. See võib hakata toetama edaspidi ka Eesti koguekspordi kasvu.

Kõrgtehnoloogiliste kaupade tootmine ja ekspordit on Eestile kahtlemata perspektiivikas arengusuund ning selle edendamiseks tuleks teha lisajõupingutusi. Riik peaks looma vajaliku infrastruktuuri ja stabiilse ettevõtluskeskkonna. Riiklik koolitustellimus peaks

senisest rohkem väärtustama inseneriõpet, mis aitaks luua kõrgtehnoloogiliste toodete tootmiseks ja arendamiseks vajalikku kõrgelt kvalifitseeritud tööjõudu. Riik saab samuti aidata kaubandussidemete sõlmimisel ja kaubandustõkete likvideerimisel kaubavahetuses välisriikidega. Oluline on ka Eesti kui innovaatilise ja edasipüüdliku riigi maine kujundamine, mis aitab võita usaldust ning kaasata välisinvesteeringuid. Ettevõtjad peaksid aimama globaalseid trende ja keskenduma toodetele, mille järele on tekkimas nõudlus välisturgudel. Eesti firmad ei suuda ilmselt kunagi võistelda rahvusvaheliste suurkorporatsioonidega tootmismahude ja toodete hinna poolest. Selle asemel peaks keskenduma kindlatele turunišsidele ja innovaatilistele toodetele, mille turg on alles kujunemisjärgus ning seetõttu on turule sisenemine lihtsam. Kõigi nende võimaluste realiseerimine võib luua olukorra, kus kõrgtehnoloogiliste toodete tootmisest kujuneb Eesti majandusele edasiviiv jõud ning tulevikus muutub Eesti Euroopa Silicon Valleyks, mis on esirinnas innovatsiooni ja uute tehnoloogiate kasutuselevõtmise poolest.

Kirjandus

Bibliography

Eurostati andmebaas. [e-andmebaas].

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (26.07.2009).

High-tech products. (s.a.). Metadata.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/Annexes/htec_esms_an4.pdf
(20.07.2009).

Loschky, A. (2008). *High-Technology Trade Indicators 2008. JRC Scientific and Technical Reports.*

<http://statind.jrc.ec.europa.eu/jrc%20reports/Report%20on%20High%20Tech%20Trade.pdf>
(24.07.2009).

Meri, T. (2008). *Trade in high-tech products. Statistics in focus 7/2008. Science and Technology.*

http://www.eds-destatis.de/en/downloads/sif/sf_08_007.pdf (27.07.2009).

Science, technology and innovation in Europe. (2008). Eurostat. Eurostat pocketbooks.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-EM-08-001/EN/KS-EM-08-001-EN.PDF (1.08.2009).

TRADE IN HIGH-TECH GOODS IN ESTONIA IN THE YEARS 2004–2008

Riina Kerner, Allan Aron
Statistics Estonia

This article discusses exports and imports of high-tech (HT) goods in Estonia's trade in 2004–2008. The article gives an overview about the structure of exports and imports of HT goods and their changes in the period under observation. The trade of HT goods with partner countries and comparison of the Estonian figures with the neighbouring countries as Latvia and Lithuania have also been discussed. The indicators concerning the European Union as a whole and the separate Member States were examined as well.

Introduction

Goods are called high-technological if the producing of them requires the most advanced technology known. For enterprises it means high investments in research and development (R&D). Qualified labour force and appropriate technical equipment is needed as well. Although the producing of HT goods is capital intensive their price is high and value added is big. Thus the exports of HT goods indicate if the country and enterprises are ready to implement new technologies and make high investments for that purpose. In case of HT goods the trade balance or proportion of exports and imports is an important indicator as well. If the imports of HT goods exceed substantially the exports, then it shows that the country is unable to produce these products by itself or it is not rational from the economic side. If the trade of balance is positive then the country has a competitive position and capacity for adjustments. The producing of HT goods and their exports would be promising for a country like Estonia, as we do not have natural resources for exporting and the producing capacities in the fields of traditional industry are quite modest.

Methodology

The trade of HT goods can be observed according to two different approaches: sectoral and product (industry) approaches. The sectoral approach classifies industries according to their technology intensity, product approach according to finished products. The last approach provides more effective results but it does not consider that trade of HT goods includes such transactions as mediation or re-exportation after the processing where the value added is very small. The present analysis of foreign trade of HT goods of Estonia uses product approach.

The analysis of trade in HT goods uses the international classification of goods called SITC (Standard International Trade Classification Rev. 3) distributing all the goods by 5-digit codes. Thus large subsections are formed according to the OECD methodology (High-tech...):

- Aerospace (aircraft and aeroplane motors, navigation equipment, etc.)
- Computers and office machines (computers and parts thereof, copy-machines, etc.)
- Electronics and telecommunications (video apparatus, telecommunications equipment, optical fibre cables, etc.)
- Pharmacy (antibiotics, hormones and their derivatives, vaccines, etc.)
- Scientific instruments (diagnostic apparatus, radiological apparatus, optical instruments, photographic cameras, contact lenses, etc.);
- Electrical machinery (electrical capacitors, electrical machines having individual functions, sound signalling apparatus, etc.)

- Non-electrical machinery (gas turbines and parts thereof, nuclear reactors and parts thereof, machines for welding, etc.)
- Chemistry (selenium, tellurium, silicones, calcium, strontium, radio active materials, insecticides, disinfectants, etc.)
- Armament (arms and ammunitions).

It has to be mentioned that the definition of HT goods is inflected during the years and so the corresponding nomenclature is been reviewed periodically. For producing of high-technological products a lot of expenditure in the field of research and development activities is needed. The implementation of new technologies is very expensive but when the technology spreads and extends to quantity production, the costs decrease and goods are not considered high-technological any more. Thus, cars, engines and ships do not belong to HT goods although all of them contain elements of high-tech industry.

The data in the present overview are presented at current prices, which means that the influence of price changes is not taken into account. Also the main indicator (percentage) which describes the market share of HT goods (3, Lochky) is used. Two types of indicators for defining of market share are used:

- the share of HT goods in total exports and imports of Estonia (general data);
- the share of HT product groups in total exports and imports of HT goods (structure by product groups).

For comparing the Estonian and other EU Member States' statistics Eurostat data (Eurostati...) have been used, which include exchange of goods between the EU Member States (Intrastat) and with third countries (Extrastat). The final part of analysis where the EU data have been compared with other great powers (communities) uses the methodology where the EU data exclude the trade between the EU Member States (Meri 2008).

The article discusses only the trade of HT goods, excluding the services.

Overview of exports and imports of HT goods in Estonia in 2004–2008

In 2008 exports of HT goods from Estonia totalled 4.6 billion kroons — as much as in the previous year. Exports of HT goods were smaller more than a third compared to 2004 when exports of HT goods from Estonia made up 7.5 billion kroons. Imports of HT goods to Estonia amounted to 9.8 billion kroons in 2008, i.e. the indicator was on the same level as in the previous year (-4%). However, the indicator was about a third smaller than in 2004. Imports were more than two times bigger than exports in 2008.

The trade deficit of 5.2 billion kroons (imports exceeded exports) was registered in trade with HT goods in 2008. For comparison, the deficit amounted to 5.8 billion kroons in 2007 and to 6.4 billion kroons in 2004. Thus, imports of HT goods to Estonia have been much bigger than exports from Estonia. Compared to 2004 the trade balance of HT goods has improved by 1.2 billion kroons. Despite that fact such a deficit accounted for nearly 14% of the total deficit of Estonia in 2008 and even nearly a fifth in 2004.

The share of HT goods in Estonia's total exports and imports has significantly decreased

One of the main indicators describing Estonia's trade in HT goods is the share of HT goods in total exports and imports of Estonia. Figure 1 describes the decrease in the share of exports and imports of HT goods in the total trade of Estonia. As the share of HT goods in total exports was 10% in 2004, it was only 4% in 2008. The share of HT goods in total imports decreased from 13% to 6% in the same period.

The share of deficit of HT goods in the total trade decreased from 21% in 2004 to 14% in 2008.

Exports and imports of HT goods decreased significantly in the years of economic growth

As in 2004 exports of HT goods from Estonia amounted to 7.5 billion kroons and imports 13.9 billion kroons, both exports and imports grew nearly by one third in 2005. Accession to the EU was definitely a stimulus for the growth of trade of those products. One of the accelerators of the growth was definitely processing goods under contract in Estonia because of the advantageous climate for entrepreneurship as well as low labour costs compared to the developed countries. There was a small decline already in 2006 compared

to the previous year in both exports and imports. But in 2007 there was a steep decline in both flows: exports of HT goods decreased over a half and imports nearly 40% compared to the previous year. Exports declined to the lowest level throughout that period or to 4.4 billion kroons. In 2008 there was a small growth in exports of HT goods (5%) but that did not change considerably the low level of the previous year.

Imports of HT goods to Estonia have decreased in the following years after the rapid growth in 2005. Exports and imports of HT goods are dependant on each other or imports affects exports significantly. Figure 2 describes the structure of trade in HT goods in Estonia in the years under the observation — products imported to Estonia are re-exported to other countries after processing.

Comparing the growth rates of trade in HT goods with the change (growth rate) of total exports and imports in Estonia (Table 2 and Figure 3), it can be noticed that in the years of fast growth of trade (2004–2007), exports and imports of HT goods started to decline.

One reason for the decrease in the trade of HT goods is definitely the increase in the labour costs which has distributed the production and contract works related to HT goods to the regions with lower labour costs (from Europe to Asia). The other cause might be that production of HT goods demands big investments and expenditure in science and development activities. Because of the small internal market of Estonia and low purchasing power, it is not reasonable to produce HT goods here in Estonia but is more easier to import those HT products. The incomplete infrastructure and the lack of qualified labour force have often prevented the production of HT products for exports. Re-orientation from the contract works with low value added to the more science based production with higher value added would increase the exports of HT goods. It is important that Estonia would not be a country for assembling HT goods but also a country to research and develop new products.

The structure of exports and imports of HT goods in Estonia in 2008

In 2008, electronics and telecommunications equipment accounted for the biggest share of HT goods in Estonia's exports — around a half. Scientific instruments ranked second and made up more than a quarter of the total exports from Estonia. They are followed by the electrical machinery and computers and office machines (the share of both 6% in total exports).

In imports electronics and telecommunications equipment were also on the first place accounting for 41%, followed by computers and office machines (16%) and scientific instruments (14%) in imports of HT goods to Estonia.

Also in 2004 in Estonia's HT exports and imports mostly electronics and telecommunications equipment predominated with even bigger share in exports (80%) and imports (61%). The trade of electronics and telecommunications equipment in Estonia is primarily connected to the production and processing of mobile phones and their parts. This branch of industry has been mostly affected by the increase of labour costs and forwarding the production from European countries to the regions with lower labour costs. The decrease in trade of electronics and telecommunications equipment has influenced most the decline in the total trade related to HT goods.

The trade balance of HT goods in Estonia was negative (5.2 billion kroons) in 2008. Separately, the trade balance was negative (imports exceeded exports) in all HT sections. The smallest deficit was registered in trade in scientific instruments (0.1 billion kroons). The biggest negative deficit was announced in the trade of electronics and telecommunications equipment (1.8 billion kroons), computers and office machines (1.3 billion kroons) and pharmacy (0.8 billion kroons).

Development of trade in HT goods by commodity sections in 2004–2008

Although in 2008 compared to the previous year, exports of HT goods from Estonia grew 5%, in value it made up only two thirds of the level of 2004. In 2008 compared to the preceding years exports of all HT groups have increased or remained on the same level, except electronics and telecommunications equipment (Table 3). But as the share of electronics and telecommunications equipment is large in export turnover, the decline of HT exports was mostly influenced by it in 2005–2008.

In 2008 exports of electronics and telecommunications was nearly three times smaller than in 2004. The decline was influenced by the decrease of subcontracting works in the field of electronics and telecommunications by 2008. Here it must be considered that Estonian market is very small and the decrease of production amount by particular enterprises can decline the whole branch of industry. At the same time it is positive to announce that in 2008 compared to 2004 exports of computers and office machines increased by about two thirds and that of scientific instruments by a third.

In 2008 the value of HT goods imported to Estonia was about 1.5 times smaller than in 2004. By commodity groups, compared to 2004, the decrease in imports of electronics and telecommunications influenced the decline of arrivals of HT goods the most, but also the decrease in imports of electrical machinery. In 2008 imports of both commodity groups was nearly two times smaller than in 2004. In the remaining groups imports increased or remained on the same level as in 2004. Imports of pharmacy increased nearly twice in the period under observation. The share of those products made up already 10% of all HT goods imported to Estonia.

Estonia's main partner countries in HT goods trade in 2008

In 2008 the main countries of destination of exports of HT goods from Estonia were Finland, Sweden, Russia and Latvia, making up nearly two thirds of Estonia's exports of HT goods. The same countries were on top in total Estonian exports in 2008. Thus, the trade of HT goods is quite similar to the total Estonian trade. Finland held the biggest share in exports of HT goods (nearly one third of Estonian HT goods were exported to Finland). Compared to 2004, the share of Finland has remained the same. The share of Germany in exports has significantly decreased (from 20% in 2004 to 6% in 2008). At the same time the share of Sweden in exports increased from 6% in 2004 to 17% in 2008. The share of Russia in exports also significantly increased (from 5% to 12%).

In imports of HT goods the variance between countries is wider. In 2008 Finland held the first place in imports with the share of 15% in total imports of HT goods, followed by Sweden, Germany, Latvia and China. These countries accounted for about a half in total imports of HT goods. The share of Germany and Sweden in imports remained on the same level in 2004–2008. The share of China in imports decreased from 13% in 2004 to 6% in 2008. Compared to 2004 the share of Latvia and Lithuania has increased with regard to main partner countries.

The largest deficit of HT goods in 2008 was registered in the trade with Germany (1 billion kroons) and also with Sweden and China (both about half a billion kroons). The trade balance with Russia was positive as the value of exports exceeded the value of imports by about half a billion kroons. It is positive that the trade balance with Finland as the country with the biggest share in exports (30%) and in imports (15%) was more or less equal or imports slightly exceeded exports.

For comparison: the trade balance with Finland in 2004 was positive (exports slightly exceeded imports). The surplus was registered also in the trade with Russia in 2004 and 2008 as well. In 2004 the largest deficit (1.8 billion kroons) was in the trade with China, accounting for about a third of the total trade balance of HT goods. In 2004 the imports of HT goods from China was by value on the second place after Finland, but no HT goods were exported to China.

Comparison of exports and imports of Estonian HT goods with Baltic countries

If the prior analysis has shown that Estonian exports of HT goods significantly decreased after the accession to the EU, then it is quite interesting to compare our data with Latvia and Lithuania. All the Baltic countries joined the EU at the same time and the economic situation was quite similar in all three countries. In 2004 exports of HT goods from Estonia was substantially bigger than from other Baltic countries. The value of exports of HT goods from Estonia totalled 7.5 billion kroons, exports from Lithuania was 3.2 billion kroons and from Latvia only 1.6 billion kroons. In 2004–2008 Estonia lost its first place in exports as exports from Latvia and Lithuania has steadily increased. In 2008 compared to 2004, exports of HT goods from Latvia increased more than twice, accounting for 4.2 billion kroons and exports from Lithuania increased more than four times, accounting for 15.2 billion kroons. At the same period Estonian exports of HT goods decreased by 46% or 2.9 billion kroons. The share in exports of HT goods of Estonia fell from 10% to 4%, as in Lithuania the same figure increased from 3% to 6% and in Latvia from 3% to 4%.

The structure of HT goods in other Baltic countries is also to some extent different. If in Estonia the main exported products in 2008 were electronics and telecommunications and scientific instruments, then in Lithuania chemicals with the share of 42% and electrical machinery with the share of 27% were on the first place in total exports of HT goods. In Latvia similarly to Estonia the main exported products were electronics and telecommunications (36% in total exports of HT), followed by computers and office machines (23%) and scientific instruments (17%).

After the rise in 2004–2005, imports of HT goods from Baltic countries became to decline. The earliest and most rapid decline was in Estonia, where imports of HT goods in 2008 were by 4.1 billion kroons smaller than in 2004. It is important to analyse exports and imports together, because a big amount of imports of HT goods is imports for internal processing and latter re-exportation after processing and thus the same goods are included in imports and exports as well. In Latvia and Lithuania the growth in imports of HT goods was in 2005–2006, starting to decrease in 2007–2008. The structure of imports of HT goods in Latvia and Lithuania is similar with Estonia. In both Latvia and Lithuania the main imported groups of HT goods were electronics and telecommunications and computers and office machines.

While comparing the trade balance in the exchange of goods in Baltic countries, the most positive indicators can be traced in Lithuania. If in 2004 the trade deficit in Lithuania was 9.3 billion kroons, then in 2008 it changed to surplus (1.6 billion kroons). In Latvia the trade deficit was 5 billion kroons in 2008, which was on same level as in Estonia in 2004. The Estonian trade deficit in the trade of HT goods decreased from 6.4 billion kroons in 2004 to 5.2 billion kroons in 2008, but it has to be considered that a significant decrease occurred in exports and imports as well.

The trade of HT goods in the European Union Member States

In 2008, Germany, France and Netherlands were the biggest exporters and importers of HT goods among the EU-27 countries. With regard to these countries it was relevant that the trade balance of HT goods was positive or exports exceeded imports. Among the Eastern Europe countries the major exporters were Hungary and Czech Republic. Estonia was the third from the behind among the EU Member States in exports of HT goods in 2008, leaving behind only Latvia and Cyprus.

In addition to the value of the exports and imports of HT goods it is important to monitor the share of a certain country in total exports or imports of HT goods. This gives a better opportunity to compare small and big countries whose value of the trade of goods is very different. If in the EU as a whole the share of HT goods in 2008 was 10%, then in Estonia the respective indicator was only 4%. Thus the decline in the share of exports of HT goods characterised not only Estonia but the EU as a whole and in 2004 the share of HT goods in exports was still 15% of the total exports of the EU.

Imports of HT goods to EU-27 countries accounted for 9% of the total imports of the EU in 2008 (in 2004 — 16%). In Estonia the same indicator was in 2008 6% (in 2004 — 13%). Thus the share of HT goods in imports to EU-27 countries and also to Estonia decreased.

In 2008, the share of HT goods in the total exports among the EU countries in 200 was the biggest in small countries such as Malta and Luxembourg, followed by Ireland, Hungary, Cyprus, France and Finland. Estonia remained at the end of the table, leaving behind only Poland, Bulgaria, Portugal and Slovakia.

The balance of HT goods of the EU countries in 2008 as well as in previous years was quite stable (-29 billion kroons) or imports mildly exceeded exports. In 2008 imports to the EU countries was 6,021 billion kroons and exports from the EU countries — 5,992 billion kroons. This shows that money from the trade of HT goods remained more and more in the EU countries and this is definitely profitable for economy.

The main products exported from the EU countries in 2008 were electronics and telecommunications, computers and office machines, aerospace and scientific instruments, accounting together about three quarters of the total exports of HT goods. Computers and office machines and electronics and telecommunications accounted for a half of the total imports of HT goods to EU countries in 2008.

Finally we will give an overview of the main partner countries of HT goods on exports market in the world (Loschky 2008). Subsequently the different methodology from the preceding analysis has been used (the intra-EU trade is not included) and also the period under observation is different. Figure 15 shows that the share of China has significantly increased (three times) on the world export market of HT goods and in 2006 China was on the second place after the EU. At the same time the USA and Japan have lost their positions at the world export market of HT goods. Loschky's (2008) overview has mentioned that China had also a big share of the so-called contract work in the trade of HT goods. The situation was the same in Estonia after the accession to the EU. Still it can be concluded on the basis of the presented data that the rapid rise of China in the exports of HT goods is on account of the EU, USA and Japan, and producing of HT goods is moving to the Asian countries with continually developing economy.

Summary

Although innovation and high-technology are keywords in the present-day economy, the trade with HT goods in Estonia showed the reverse economic situation in 2004–2008. During the years of increase in economic growth and exports, the trade in HT goods started to decline significantly from 2006. In 2008 exports and imports of Estonia made up only two thirds of the level of 2004.

In 2004–2008, imports to Estonia accounted for much more than exports from Estonia, thus decreasing significantly the total trade balance of Estonia. In conclusion, it can be stated that from the trade of HT goods 33.5 billion kroons more money has flowed out of Estonia than has come to Estonia during the period under observation (the value of exports 36.2 billion kroons vs. imports 69.7 billion kroons). In case of EU-27 countries, the balance in HT goods has remained more or less stable in those years.

The structure of the trade in HT goods changed significantly in the period of 2004–2008 in Estonia. As in 2004 mostly electronics and telecommunications were exported, then in 2008 exports of those goods made up nearly half and scientific instruments over a quarter of HT exports to Estonia.

Similarly, the share of electronics and telecommunications in imports has decreased as well, indicating that by 2008 the trade in HT goods in the field of assembling has decreased considerably. The share of scientific instruments and pharmacy has increased in imports of HT goods to Estonia. The structural change in HT trade is undoubtedly positive in the present financial and economic crisis. This can support Estonia's growth in total exports in the future.

The production and exports of HT goods is undoubtedly a promising direction of development wherein further efforts should be made. The country should build up the necessary infrastructure and stable business environment. Public education has to value the engineer-studies which would create labour force that is capable to produce and develop HT products. The state can also contribute to trade contracts that would eliminate trade barriers with foreign countries. It is also important for Estonia, as being innovative and ambitious, to help to win the confidence and attract foreign investment. Entrepreneurs should try to find out the trends and focus on the products which are going to have demand on the external markets. Estonian companies will probably never compete with the international giant corporations with the volumes of production and prices of products. Instead, it has to be focused on specific market niches and innovative products, which market is still developing and it is much easier to enter the market. Realising all these possibilities could create the situation in Estonia where production of HT products will become the engine of the future economy to the Silicon Valley that is the place where innovation and new technologies are introduced.

TURISM 2008

Anneken Metsoja
Helga Laurmaa
Statistikaamet

Turismiga sisustavad tänapäeval oma elu sajad miljonid inimesed. Turism hõlmab inimese vaba liikumist, aga ka teenuste sfääri, mis on arenenud turistide vajaduste rahuldamiseks. Turism on tegevusvaldkond, millel on ühiskonnas oluline osa.

Sissejuhatus

Ülevaade käsitleb Eesti turismi 2008. aastal ja muudatusi võrreldes eelmiste aastatega. Kajastatud on maailma turismis toimunud sündmusi, Eestit külastanud turistide reisi eesmärgi, enim huvi pakkunud sihtkohti, reisiga rahulolu ja Eesti elanike reisimisi nii kodus kui ka võõrsil.

Turism maailmas

Aastad 2006–2007 olid maailma turismis tänu majanduskasvule väga head (keskmine kasv 7% aastas). 2008. aastal aeglustus kasv tunduvalt. 2008. aastal tehti kogu maailma riikidesse kokku 924 miljonit mitmepäevareisi (Maailma Turismiorganisatsiooni (UNWTO) esialgsetel andmetel) (Kallas 2008). Võrreldes 2007. aastaga suurenes reiside arv 16 miljoni võrra ehk 2%. Kui esimesel poolaastal suurenes reiside arv kogu maailmas veel 5%, siis teisel poolaastal vähenes see võrreldes 2007. aasta sama perioodiga 1%.

Euroopas olid näitajad kehvemad kui maailma ülejäänud regioonides. 2008. aastal tehti Euroopa riikidesse kokku 489 miljonit mitmepäevast reisi, mis on vaid 0,1% rohkem kui 2007. aastal. Kui 2008. aasta esimesel poolel suurenes reiside arv Euroopa riikidesse 3,4%, siis teisel poolaastal vähenes see 2,5% (võrreldes 2007. aasta sama perioodiga).

Tabel 1 **Ööbimisega külastajate saabumised, 2004–2008**
Table 1 *Arrivals of overnight visitors, 2004–2008*
(miljonit — billions)

Aasta	2004	2005	2006	2007	2008	Year
Kogu maailma riigid	764	803	846	908	924	All countries of the world
Euroopa riigid	424	439	461	488	489	European countries
Eesti	1,75	1,90	1,94	1,90	1,97	Estonia

Allikas: Maailma Turismiorganisatsioon UNWTO.
Source: United Nations World Tourism Organization UNWTO.

Piiriuuringu andmetel (küsitletakse riigist lahkuvaid piiriületajaid) käis Eestis üle 4 miljoni külastaja. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) Turismiarenduskeskuse andmetel jäi väliskülastajatest ligi pool Eestisse kauemaks kui üheks päevaks. Eestit külastas 2008. aastal 1,97 miljonit välituristi ehk ööbinud väliskülastajat. Eelmise aastaga võrreldes käis Eestis 3,7% rohkem turiste.

Suurenes nii turismiteenuste import kui ka eksport

Eesti Panga maksebilansi andmetel oli turismiteenuste eksport (k.a Euroopa Liidu riigid) 2009. aastal 17,6 miljardit krooni — 1,5 miljardit krooni ehk 9% rohkem kui 2007. aastal. Aastakokkuvõttes oli turismiteenuste eksport 9% kaupade ja teenuste kogueksportist.

Turismiteenuste import (k.a Euroopa Liidu liikmesriigid) oli 2008. aastal 10 miljardit krooni, sellest 29% ehk 2,9 miljardit krooni oli Eesti reisifirmade turismiteenuste import. Aastakokkuvõttes oli turismiteenuste import (k.a Euroopa Liidu liikmesriigid) 5% kaupade ja teenuste koguimportist. 2007. aastaga võrreldes suurenes turismiteenuste import ja ost Euroopa Liidu riikidest 9%.

Välituristid Eestis

Uuringu „Väliskülastajad Eestis“ korraldas Statistikaamet 2008. aastal riikliku statistilise vaatlusena kahes etapis. Uuringu esimene etapp toimus 7. juulist 17. augustini ja teine 6. oktoobrist 9. novembrini Narva ja Koidula maanteepiiripunktis, Tallinna lennujaamas, reisisadamas ning Tallinna–Moskva rongis. Kokku täideti 4630 ankeeti (suvel 2558 ja talvel 2072). Uuringu eesmärk oli välja selgitada Eestit külastavate välismaalaste kulutused Eestis, nende reisimotivatsioon, -käitumine ja rahulolu pakutavate teenuste ning reisiga. Andmeid koguti intervjuuga, mille puhul kasutati fikseeritud küsimustikku. Küsitlus ei hõlmanud maanteepiiripunktide kaudu lahkunud jalakäijaid. Vastanute hulgas oli 1750 Soome, 541 Rootsi, 461 Venemaa, 51 Läti, 277 Saksamaa, 359 Ühendkuningriigi, 62 Leedu, 146 Ameerika Ühendriikide või Kanada, 146 Itaalia, 107 Taani ja 186 Norra elanikku.

Reisi eesmärk

Reisi esmase eesmärgi järgi domineerisid puhkuserisid — selle märkis põhiliseks Eesti külastamise eesmärgiks 57% reisijatest (suvel 66% ja talvel 46%). Ostureisil viibivaks pidas ennast 5% vastanutest, seejuures suvisel küsitlusperioodil 3% ja talvisel 8%. Konverentsil või seminaril viibimist mainis esimese eesmärgina 4%, Eestis töötamist (töötasu Eestist) aga 1% vastanuist (suvel alla 0,8% ja talvel üle 1,3%). Seejuures 14% vastanutest mainis peamise reisieesmärgina muud tööreisi, mille puhul tuleb töötasu väljaspoolt Eestit. Transiitreisina käsitles oma Eestis viibimist 2% vastanuist, sugulaste ja (või) tuttavate külastamist pidas reisi põhieesmärgiks 10%.

Puhkuserisina käsitlesid oma Eestis viibimist valdavalt kaugematest riikidest pärit küsitlud — 56% Itaaliast (2007. aastal 71%), 69% Ameerika Ühendriikidest või Kanadast (2007. aastal 60%), 62% Saksamaalt (2007. aastal 66%) ja 64% Ühendkuningriigist (2007. aastal 66%) tulnutest. Kõikide eespool mainitud riikide puhul on võrreldes eelmise aastaga märgata nii langus- kui ka tõusutrendi. Seejuures on soomlaste osatähtsus võrreldes 2007. aastaga jäänud samaks — 65% (2006. aastal 46%). Vähenenud on Lätist ja Leedust saabunud turistide osatähtsus — vastavalt 12% ja 16% (2007. aastal 37% ja 39%; 2006. aastal 22% ja 21%). Venelaste osatähtsus on tõusnud aastaga 8 protsendipunkti ehk 25%-ni.

Ostureisile tulijate arv on võrreldes eelmise aastaga vähenenud ja oli 2008. aastal 5% (2007. aastal 7%; 2006. aastal 9%). Endiselt on suurimad poodlejad Eestis soomlased — 12% (2007. aastal 16%) pidas seda reisi peaeesmärgiks. Kõikide aastate puhul on selgelt märgata, et suvel on ostureiside osatähtsus tunduvalt väiksem kui talvel (suvel 3%, talvel 8%, 2007. aasta suvel 12% ja talvel 20%).

Tänavu (aastal 2008) on sugulastele ja tuttavatele küllamineku oma reisi peaeesmärgiks märkinute osatähtsus vähenenud 10%-ni (2006. aastal 14%; 2007. aastal 12%). Aasta-aastalt on venelaste seas kõige populaarsem reisieesmärk olnud sugulaste ja tuttavate külastamine — 48% (2006. aastal 55%; 2007. aastal 53%).

Eelmised reisid Eestisse

Et küsitletute hulgas oli väga palju naaberriikide elanikke, oli vaid 30% vastanutest Eestis esimest korda. Seda oli rohkem kui varasematel aastatel — 2004. aastal oli vastav näitaja koguni 23%, 2006. aastal 28% ja 2007. aastal 27%.

Esmakülastajate hulgas oli suur osatähtsus Itaaliast (56%; 2007. aastal 69%), Prantsusmaalt (78%; 2007. aastal 81%), Ühendkuningriigist (62%; 2007. aastal 60%), Ameerika Ühendriikidest või Kanadast (72%; 2007. aastal 58%), Saksamaalt (62%; 2007. aastal 59%) ja samuti Norrast (54%; 2007. aastal 62%) ning Taanist (39%; 2007. aastal 43%) saabunud turistidel.

27% küsitletutest oli Eestis käinud üks kuni viis korda ja 35% vähemalt kuus korda. 7% vastanuist oli varem Eestis alaliselt elanud (eelmisel aastal 5,5%).

Naaberriikidest pärit turistid eristusid ülejäänud küsitletutest varasemate külastuste suure arvu poolest: Soomes elavatest külastajatest oli Eestis üle kuue korra viibinud 65% (2007. aastal 43%). Läti elanike puhul oli see näitaja 21% (2007. aastal 64%), Venemaa elanike puhul 47% (2007. aastal 58%).

Esimest korda käis Eestis 11% Lätist saabunutest (2004. aastal 2,6%; 2005. aastal 4,1%, 2006. aastal 7,5%; 2007. aastal 2%), siin on võrreldes eelmise aastaga märgata korralikku

tõusu. 3,6% Soomest saabunutest (2004. aastal 2,8%; 2005. aastal 3,8%; 2006. aastal 4%; 2007. aastal 2,9%) ja 10% Venemaalt tulnutest (2004. aastal 6,5%; 2005. aastal 7,6%; 2006. aastal 12%; 2007. aastal 5,5%) olid esmakülastajad. Võrreldes eelmise aastaga võib kõikide lähinaabrite puhul märgata esmakülastamise osatähtsuse tõusu.

Reisifirma teenuste kasutamine

61% küsitletutest korraldas reisi Eestisse iseseisvalt (2004. aastal 62%; 2005. aastal 58%; 2006. aastal 66%; 2007. aastal 67%), valmisreisi kasutanute osatähtsus oli 28% (2004. aastal 28%; 2005. aastal 32%; 2006. aastal 25%; 2007. aastal 21%), ülejäänud kasutasid üksikuid reisifirma teenuseid. 2007. aastal oli iseseisvalt reisi korraldanute osatähtsus viimaste aastate suurim, valmisreisi kasutanute arv seevastu aga vähenes. Valmisreise kasutasid rohkem Soomest ja Rootsist tulnud külastajad — vastavalt 40% (2004. aastal 40%; 2005. aastal 51%; 2006. aastal 33%; 2007. aastal 32%) ja 29% (2004. aastal 30%; 2005. aastal 52%; 2006. aastal 42%; 2007. aastal 34%). Valmisreiside kasutamise osatähtsus oli suur veel Saksamaalt tulnud turistide seas (34%), Ühendkuningriigi (32%), Prantsusmaa (36%) ja Ameerika Ühendriikide või Kanada turistide hulgas (37%).

Kõige vähem kasutasid reisifirma teenuseid Läti, Leedu ja Venemaa elanikud (vastavalt 6%, 4% ja 3%).

Populaarseimad sihtkohad Eestis

Tallinnas käis reisi jooksul 87% küsitletuist. Külastatavuse poolest oli Tallinna järel teisel kohal Pärnu (9%; 2007. aastal 15%) ja kolmandal Tartu (7%; 2007. aastal 9%). Saaremaal käis kõigist küsitletutest 3% (2007. aastal 4,6%) ja Narvas 4%.

Reisi põhilise sihtkohana mainiti enim Tallinna — 79% (suvel 76% ja talvel 83%; 2007. aastal vastavalt 72% ja 80%). Tallinnale järgnesid Pärnu (suvel 6%, talvel 4%), Tartu ja Narva 3%-ga. Saaremaa oli suvel suurema külastatavusega — 2% talvise 1% vastu (2007. aastal 4% talve 1% vastu).

Osavõtt tegevustest Eestis

61% küsitluses osalenutest tutvus Eesti vaatamisväärsustega iseseisvalt (2007. aastal 60%), 23% käis muuseumis või näitusel (2007. aastal 25%), 20% külastas looduskauneid kohti või matkas (2007. aastal 23%), 17% käis mõnel kultuuriüritusel (2007. aastal 16%) ja 13% giidiga ekskursioonil (2007. aastal 12%). 7% tegeles mõne aktiivse harrastuse või spordiga (k.a spordivõistluste jälgimine; 2007. aastal 9%). Väga populaarne oli sisseostude tegemine, seda nimetas 70% vastanutest nagu eelmiselgi aastal. Giidiga ekskursioonil osales enim Prantsusmaa (33%), Saksamaa (27%), Norra (20%), Ühendkuningriigi (18%) ja Ameerika Ühendriikide või Kanada (22%) päritolu külastajaid. 2007. aastal olid nende riikide näitajad vastavalt 35%, 24%, 25%, 17% ja 21%. Lätist tulnutest käis giidiga ekskursioonil vaid 2% (2007. aastal 4%), kuid Venemaalt pärit külastajate osalus ekskursioonidel oli 5% (2007. aastal 8%).

Hinnang reisile ja ootused

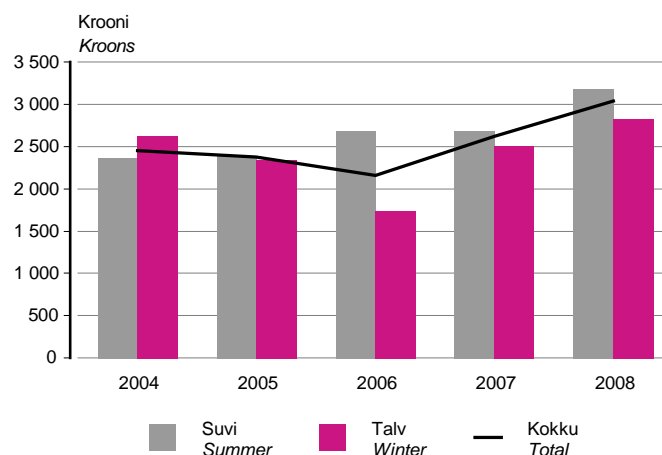
Küsitlus näitas vastanute positiivset hinnangut Eesti-reisile. Nagu eelmiselgi aastal hindas 66% küsitletutest reisi ootusele vastavaks, 26% ootusest paremaks ja 5% ootusest palju paremaks. 50% Ühendkuningriigist (2007. aastal 60%), 67% Ameerika Ühendriikidest või Kanadast (2007. aastal 57%), 45% Itaaliast (2007. aastal 58%) ja 41% Prantsusmaalt (2007. aastal 55%) pärit küsitletutest hindas reisi ootusest palju paremaks või paremaks. See näitaja oli üsna suur ka Norra puhul — 47%. Võrreldes eelmise aastaga on hinnangud kohati pisut halvenenud.

2008. aastal hindas reisi ootustest halvemaks või palju halvemaks 2,2% külastanutest. Sellest eelmisel aastal (2007) oli sama näitaja 1,9% ja üle-eelmisel (2006. aastal) 2,3%. Kõige kriitilisemad külastajad olid Prantsusmaalt (3,8%), Lätist (4,3%), Leedust (3,6%), Soomest (2,7%) ja Rootsist (2,5%) pärit reisijad.

Eestis tehtud kulutused

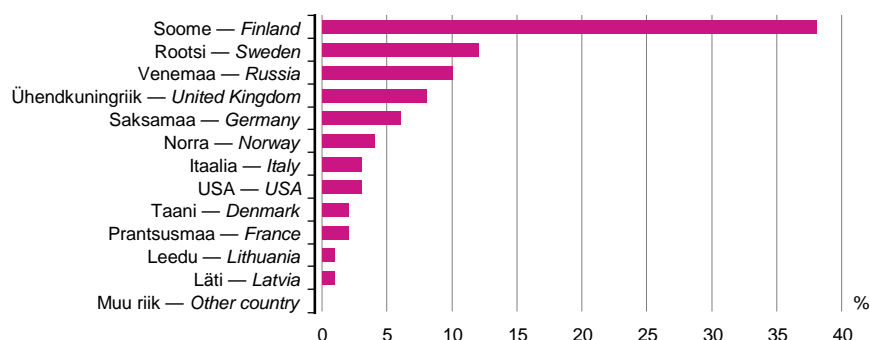
Keskmine kulutus ühe väliskülastaja kohta olid 2008. aasta väliskülastajate uuringu andmetel suuremad kui kõigil eelmistel aastatel.

Joonis1 **Väliskülastajate kulutused, 2004–2008**
Figure 1 *Expenditures of foreign visitors, 2004–2008*

Allikas: Statistikaamet.
Source: Statistics Estonia.

Joonis 2 **Küsitletud väliskülastajad alalise elukohamaa järgi, 2008**
Figure 2 *Foreign visitors interviewed by country of permanent residence, 2008*

Allikas: Statistikaamet.
Source: Statistics Estonia.

Majutusettevõtetes majutatud väliskülastajad

Nõudlus majutus- teenuste järele suurenes

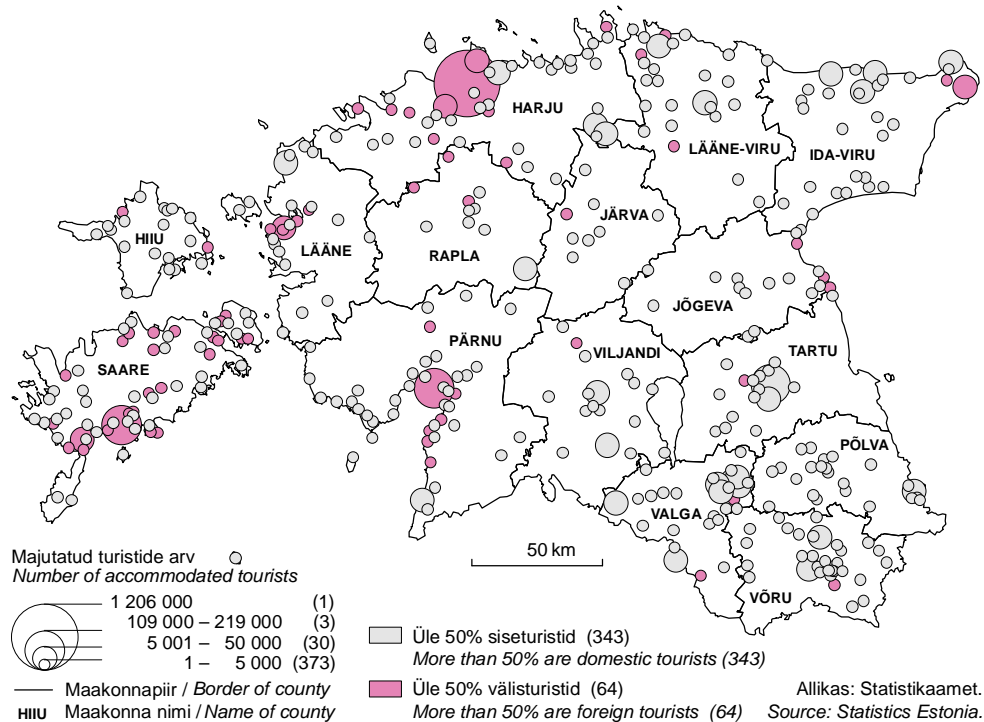
Aasta-aastalt on suurenenud nõudlus majutusteenuste järele. 2008. aastal oli avatud 1048 majutusettevõtet 47 000 voodikohaga. Eestis ööbinud väliskülastajatest kasutas 1,4 miljonit turisti majutusettevõtete teenuseid. Välis turistide arv suurenes 2007. aastaga võrreldes 4% ehk 53 000 turisti võrra ja turistid veetsid majutusettevõtetes kokku 2,9 miljonit ööd — 1% ehk 17 000 ööd rohkem kui 2007. aastal.

Naaberriikidest saabus rohkem turiste

2008. aastal suurenes Eesti tähtsaima partnerriigi ehk Soome turistide arv majutusettevõtetes. Tänu soojale talvele mõjus turistide arvule hästi varasemast kauem kestnud kiir-laevahooaeg ja uute suurte kiir-laevade liiniletulek. 70% Soome turistidest jäi Tallinnasse. Suvepealinnas Pärnus peatus 13% majutatud Soome turistidest, naaberriigi turistide arv on seal olnud langustrendis juba 2005. aastast. Läti turistide peatus majutusettevõtetes 7% rohkem kui aasta varem. Teisest poolaastast hakkas Läti turistide arv mõnevõrra vähenema. Venemaa turistide käis 2008. aastal majutusettevõtetes 46% rohkem kui aasta varem, mil Venemaa turistide arv aprillisündmuste tõttu suuresti vähenes. Pärast seda, kui Eesti liitus 2007. ja 2008. aasta vahetusel Schengeni viisaruumiga, hakkas Venemaa turistide arv hoogsalt suurenema, ületades ka languseelse ehk 2006. aasta taseme rohkem kui viiendikuga. Saksamaa turistide arv suurenes 2008. aastal 6%. Turistide arvu kasvu peamine põhjus oli 2008. aasta kevadel avatud lennuühendus Müncheniga ja juba 2007/2008. aasta talvel avatud Tallinna–Hamburgi lennuliin. 2008. aasta novembris lennuühendus Saksamaaga hõrenes ja Saksamaa turistide arv vähenes majutusettevõtetes

võrreldes 2007. aasta kahe viimase kuuga 17%. Aastal 2008 suurenes Leedu turistide arv majutusettevõtetes 16%. Leedu turistide huvi suurenes ka eelmisel kolmel aastal ja see on seotud eelkõige Tallinna populaarsuse kasvuga Leedu turistide hulgas. Mujal Eestis Leedu turistide arv märkimisväärselt suurenenud ei ole. Lõuna-Euroopa riikide (Hispaania, Itaalia ja Prantsusmaa) turistide peatus majutusettevõtetes rohkem kui 2007. aastal, kuid nendest riikidest saabunud turistide osatähtsus majutusettevõtete klientide hulgas oli endiselt üsna väike.

Kaart 1 Majutusettevõtetes majutatud turistid, 2008^a
Map 1 Tourists accommodated in accommodation establishments, 2008^a

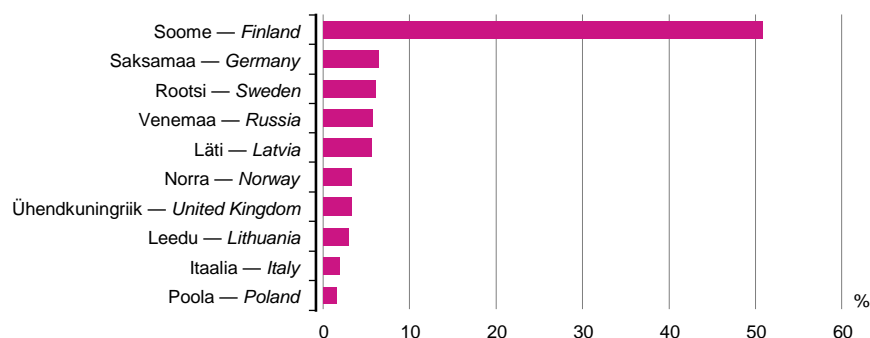
^a Majutusettevõtted on rühmitatud asustusüksuste kaupa.
^a Accommodation establishments are grouped by settlements.

Vähem turiste Rootsist ja Norrast

Eestile oluliste partnerriikide Rootsi, Norra ja Ühendkuningriigi turistide arv vähenes vastavalt 4%, 16% ja 17%. Rootsi turistide arv majutusettevõtetes on olnud langustrendis alates 2006. aastast. Rootsi turistid käisid 2008. aastal nii spaades kui ka teistes majutusettevõtetes vähem kui aasta varem. Norra turistide arv suurenes varasematel aastatel kiiresti. Esimesed languse märgid ilmnisid 2007. aasta lõpus ja neid ilmnis veelgi 2008. aastal. Norra reisifirmade seas 2007. aastal korraldatud küsitlusest selgus, et paljude Norra elanike silmis paistavad kõik kolm Balti riiki enam-vähem ühesugused sihtkohad ja seetõttu tehakse reisiotsus ühe Balti riigi kasuks tihti kas soodsama pakkumise või mugavama lennuühenduse järgi (Kallas 2008). Ühendkuningriigi turistide huvi Eesti vastu hakkas vähenema juba 2007. aastal. Turistide arv Ühendkuningriigist oli siis 9% väiksem kui 2006. aastal. Eesti ja mitu teist Ida-Euroopa riiki on Ühendkuningriigist pärit turistide hulgas eelkõige lühikese lisapuhkuse ehk nädalalõppureisi sihtkoht ja huvi selliste reiside vastu on viimasel kahel aastal vähenenud.

Joonis 3 **Majutusettevõtete kümme peamist partnerriiki (majutatud välislastide koguarv), 2008**

Figure 3 *TOP 10 of the main partner states for accommodation establishments (in the total number of accommodated foreign tourists), 2008*

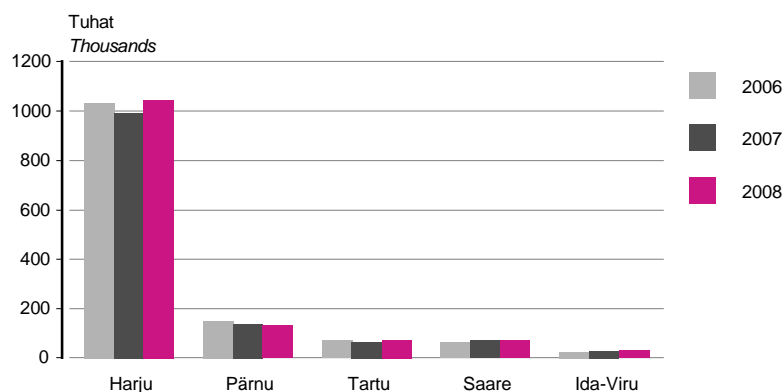
Allikas: Statistikaamet.
Source: Statistics Estonia.

Piirkondlikud eelistused

89% välislastidest peatus Põhja- ja Lääne-Eesti majutusettevõtetes. Endiselt oli väga suur Tallinnas käinute osatähtsus. 71% välislastidest ja 62% välislastide ööbimistest hõlmasid Tallinna, 15% Pärnu ja 6% Saare maakonna majutusettevõtteid. Eelmise aastaga võrreldes suurenes majutatud turistide ja nende ööbimiste arv Harju (k.a Tallinn), Tartu, Ida-Viru, Lääne-Viru ja Saare maakonnas. Harju maakonna majutusettevõtete teenuseid kasutas ligi 32 000 Soome turisti enam kui aasta tagasi, kuid 2006. aasta taset majutatud turistide arv ei ületanud. Suveturismi tähtsaimas piirkonnas ehk Pärnu maakonnas on välislastide arv olnud viimasel kolmel aastal langustrendis ja seda peamiselt lähiriikide Soome, Rootsi ja Norra turistide arvu vähenemise tõttu. Turismi piirkonnana kogub aina populaarsust Ida-Viru maakond, kus majutusteenuseid kasutanud välislastide arv on aasta-aastalt suurenenud. 2008. aastal oli Ida-Viru maakonna majutusettevõtetes peatunud turistide arv veidi üle 2% majutatud välislastide koguarvust.

Joonis 4 **Majutatud välislastid maakonna järgi, 2006–2008**

Figure 4 *Accommodated foreign tourists by county, 2006–2008*

Allikas: Statistikaamet.
Source: Statistics Estonia.

Võrdlus lähinaabritega

Võrreldes Lätiga, kus majutusettevõtetes majutatud välislastide arv jäi 2008. aastal üle miljoni, kasutab Eesti majutusettevõtete teenuseid tunduvalt rohkem välislaste. Leedu majutusettevõtete teenuseid kasutas 2008. aastal 858 000 välislasti. Eesti teise lähinaabri Soome majutusettevõtetes peatus aga üle kahe korra rohkem välislaste kui Eesti majutusettevõtetes.

Eesti elanike reisimine

Eesti elanike turismiuuringu andmetel tegid 15–74-aastased Eesti elanikud 2008. aastal 691 500 välisreise (2007. aastal 677 000 välisreise) ja 802 500 sisereise (2007. aastal 885 300 sisereise). 2007. aastaga võrreldes välisreiside osa suurenes, ööbimisega sisereiside arv vähenes. 2005. aastal hakkas kehtima lihtsustatud piiriületus. Välisreisid on läinud pikemaks ja peale lähinaabrite käiakse üha rohkem reisil kaugemal Euroopas. Nagu eelmistel aastatel kestis ka aastal 2008 enamik reise 1–3 ööd (44,8%; 2007. aastal 42,9%). Populaarsuselt järgmine oli 4–7 öö pikkune reis (32%; 2007. aastal 34%), 8–14 ööd olid reisil kõigest 15,6% (2007. aastal 16,7%) eestlastest.

Välisreise peamise sihtkohana hõlmas naaberriik Soome 18% (2007. aastal 20,7%) reisidest, Venemaa 10,6% (2007. aastal 11,4%), Leedu 4,5%, Läti 10% (2007. aastal 14,4%) ja Skandinaavia maade reise oli 12,5% (2007. aastal 11,2%). Vähem reisis Aasiasse, Ameerika Ühendriikidesse ja Aafrika riikidesse (kokku 10,6%; 2007. aastal 15,1%). Üldiselt olid näitajad eelmise aastaga võrreldes väga sarnased.

Keskmine välisreise pikkus oli 7,7 ööd (2007. aastal 6 ööd). Pikemad olid sugulastele ja tuttavatele külla minekuks ette võetud reisid — keskmiselt 12,4 ööd (2007. aastal 8,6 ööd). Puhkusereisid kestsid keskmiselt 6 ööd (nagu 2007. aastal), tööreisidel oldi keskmiselt 5,7 ööd (2007. aastal 5 ööd).

Sihtkohta jõudmiseks kasutati kõige enam õhustransporti (38%; 2007. aastal 36%), järgnes maantee- (36%, 2007. aastal 25%) ja veetransport (23%, 2007. aastal 19%). Eelmise aastaga võrreldes on suurenenud maanteetranspordi ja natuke ka õhu- ja veetranspordi osatähtsus.

Puhkusereise oli 53% (2007. aastal 45%), tööreise 23% (2007. aastal 32%) ning sugulaste ja tuttavate külastusi 22% (2007. aastal 20%).

Võrreldes eelmise aastaga võib märgata puhkusereiside osatähtsuse suurenemist, vähenenud on tööreiside osatähtsus.

Eesti elanik kasutab välisreisil järjest rohkem majutust hotellides ja hotellilaadsetes majutusettevõtetes — 52% reisil käinutest (2007. aastal 52%; 2006. aastal 49%; 2005. aastal 43%). Tuttavate ja (või) sugulaste juures ööbivate inimeste osatähtsus vähenes 26%-ni (aastal 2007 oli näitaja 27%; aastal 2006 aga 31%).

Iseseisvalt korraldas oma reisi 63% turistidest (2007. aastal 61%), reisibüroost ostis valmisreise 25,5% (2007. aastal 21%) ja üksikuid reisibüroo teenuseid kasutas 10% (2007. aastal 12%) reisil käinutest. Võrreldes eelmise aastaga on üsna sama osatähtsuse säilitanud iseseisev reisikorraldus ja üksikute reisibüroo teenuste kasutamine.

Reisile kulutati keskmiselt 9245 krooni (2007. aastal 9189 krooni), sellest 4490 krooni (2007. aastal 4433 krooni) enne reisi algust. Puhkusereisile kulutati keskmiselt 11 492 krooni (2007. aastal 10 792 krooni), tööreisile 7961 krooni (2007. aastal 8317 krooni), sõpru ja tuttavaid külastades 4664 krooni (2007. aastal 4692 krooni). Puhkusereisi kulutustes on kohati märgata väikest kasvu, tööreiside puhul langust.

2008. aastal olid 54% välisreise ettevõtnutest naised (2007. aastal 49%) ja 46% mehed (2007. aastal 51%). Reisijate hulgas oli tallinlasi 43% (2007. aastal 39%).

Reisikorraldajad ja reisibürood

2008. aastal läks reisifirmade kaudu välisriikidesse 542 000 Eesti elanikku ehk 5% rohkem kui aasta varem. Piiri taha reisimiseks kasutas kohaliku reisifirma teenuseid vähemalt iga kolmas eestimaalane. Lemmiksihtkohad pole aastatega eriti muutunud. Endiselt reisis kõige enam Soome (17% kõigist reisijatest), järgnevad Egiptus (10%), Hispaania (6%) ja Rootsi (5%). Meelsasti käiakse ka Itaalias, Türgis, Kreekas, Saksamaal, Ameerika Ühendriikides ja Venemaal (kõik 4%).

Reisikorraldajate abi kasutas vähemalt iga kolmas eestimaalane

Tabel 2 **Reisifirmade lähetusturism, 2004–2008**
 Table 2 *Outbound tourism organized by travel agencies and tour operators, 2004–2008*

Aasta	2004	2005	2006	2007	2008	Year
Reisile lähetatud	387 197	454 814	477 363	515 592	541 916	Outgoing visitors
Reisi kestus, ööpäeva	2 375 851	2 532 966	2 226 917	2 815 197	3 095 042	Stay-days
Keskmine reisi kestus, päeva	6,1	5,6	4,7	5,5	5,7	Average duration of trip (days)

Allikas: Statistikaamet.
 Source: Statistics Estonia.

2008. aastal pakkus Eestis turismiteenuseid 325 reisifirmat, suurem osa turismiturust on Tallinnas asuvate reisifirmade käes. Möödunud aastal teenindasid pealinna reisikorraldajad ja -bürood 91% kõikidest teenuste kasutajaist.

Siseturism

Eesti-sisestel reisidel oli endiselt ülekaalus tuttavatel-sugulastel külas käimine — 54% (2007. aastal 49%), populaarsuselt järgmine eesmärk oli puhkusereis — 32%, (2007. aastal sama), kolmas populaarne siht oli osaleda konverentsil, koolitusseminaril või nõupidamisel, selle valis oma peaeesmärgiks 12% küsitletutest (2007. aastal 9%).

Sisereisidel ööbiti kõige enam tuttavate ja (või) sugulaste juures, seda eelistas 71% (2007. aastal 66%) reisijatest. Hotellis ja hotellilaadses majutusettevõttes eelistas ööbida 14% turistidest (2007. aastal sama).

Kodust eemal viibiti keskmiselt 2,7 ööd (2007. aastal 2,5 ööd).

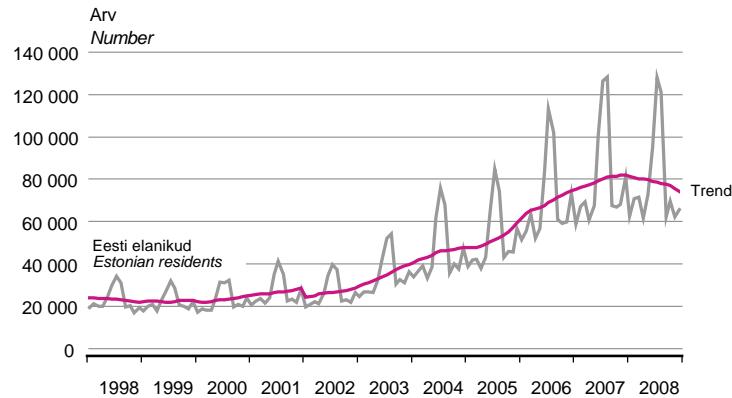
Kõige sagedamini valiti reisi sihtkohaks Tallinn (19%; 2007. aastal 15%), Tartumaa (14%; 2007. aastal 12%) ja Pärnumaa (11%; 2007. aastal 2,3%). Kõige vähem käidi Jõgevamaal (2,4%; 2007. aastal 2,6%) ja Raplamaal (1,9%). Põlva maakonna külastatavus vähenes aastaga poole võrra (2007. aastal 10,5%; 2008. aastal 4,5%).

Sisereisil kulutati keskmiselt 877 krooni (2007. aastal 869 krooni). Ka on märgata eestlaste kulutuste väikest kasvu. Eestis reisivad veidi rohkem naised — 55,6% reisijatest olid naised (2007. aastal 54%) ja 44,4% mehed (2007. aastal 46%).

Majutusettevõtetes majutatud siseturistid

Eesti majutusettevõtetes käis 2008. aastal üle 944 000 siseturisti ehk 40% majutusettevõtete klientidest olid siseturistid. Veel viis aastat tagasi olid majutusettevõtete peamised kliendid Soome turistid, kes hõlmasid ligi pool külastajatest. 2006. aastal suurenes siseturistide arv rekordiliselt ja esimest korda peatus majutusettevõtetes rohkem Eesti kui Soome turiste. Pärast eelnenud kasvuaastaid suurenes siseturism 2008. aasta esimesel viiel kuul tagasihoidlikult, alates juunist aga hakkas vähenema. 2008. aasta vihmane suvi, mitme reisikorraldaja kevadised väga soodsad välisreisipakkumised ja majanduse jahtumine avaldasid mõju ka siseturismile. 2008. aastal ööbis Eesti majutusettevõtetes 2% vähem siseturiste kui 2007. aastal. Siseturistide puhul vähenes majutusettevõtetes veedetud ööde arv 5%, sest nii puhkuse- kui ka tööreisid olid veidi lühemad kui eelmisel aastal.

Joonis 5 **Siseturistid, 1998–2008**
 Figure 5 *Domestic tourists, 1998–2008*

Allikas: Statistikaamet.
 Source: *Statistics Estonia*.

Reisi eesmärgid

2008. aastal oli majutusettevõtetes peatunud siseturistidest 52% puhkusereisil. Puhkusereiside osatähtsus on viimastel aastatel suurenenud. Majutusettevõtetes on üha enam teenuseid mõeldud siseturistidele, peale majutusteenuse pakutakse ka atraktiivseid aja-veetmis- ja puhkamisvõimalusi. 2008. aastal oli peagu igas kolmandas majutusettevõttes küllastajate käsutuses spordisaal või -väljak, lisaks pakuti spordivarustuse laenutamise võimalust. Samal ajal on tööreiside osatähtsus majutusettevõtetes peatunud Eesti elanike hulgas aasta-aastalt vähenenud. 2008. aastal märkis veidi vähem kui kolmandik majutusettevõtetes peatunud siseturistidest reisi eesmärgiks tööreisi. Ligi veerand majutusettevõtetes peatunud tööreisijatest märkis reisi eesmärgiks osalemise konverentsil, seminaril või kongressil.

Tabel 3 **Majutusettevõtetes majutatud siseturistid reisi eesmärgi järgi, 2004–2008**
 Table 3 *Domestic tourists accommodated in accommodation establishments by purpose of trip, 2004–2008*

Aasta	2004	2005	2006	2007	2008	Year
Majutatud	547 712	619 168	831 504	962 721	944 325	<i>Accommodated tourists</i>
Puhkusereis, %	51	50	49	50	52	<i>Holiday trip, %</i>
Tööreis, %	34	33	33	32	30	<i>Business trip, %</i>
Muu reis, %	15	17	18	18	18	<i>Other trip, %</i>

Allikas: Statistikaamet.
 Source: *Statistics Estonia*.

Piirkondlikud eelistused

Siseturistide reisisihid pole viimasel viiel aastal eriti muutunud. Eelistatum sihtkoht on endiselt Tallinn, kus peatus ligi viiendik majutatud siseturistidest. 2008. aastal peatus Tallinna majutusettevõtetes 22% majutatud töö- ja 19% puhkusereisijatest. Tallinnas asub ka enam kui kolmandik majutusettevõtete voodikohtadest. Tallinnale järgneb Pärnu maakond (14% majutatud siseturistidest) — ligi kolm neljandikku siseturistidest jääb suvepealinna Pärnusse. Tartu ja Ida-Viru maakonna majutusettevõtete teenuseid kasutas kummaski kümnendik kõigist majutatud siseturistidest. Teiste maakondade osatähtsus siseturistide majutamises jäi alla 10%. Siseturistide eelistused maakonniti viimastel aastatel eriti muutunud ei ole.

Võrdlus lähinaabritega

Võrreldes teiste Balti riikidega kasutavad Eesti elanikud tunduvalt aktiivsemalt majutusettevõtete teenuseid. Läti majutusettevõtetes peatus 2008. aastal 611 000 ja Leedu omades 734 000 siseturisti. Põhjamaade Soome majutusettevõtete teenuseid kasutas aga kaheksa korda rohkem Soome elanikke (siseturiste) kui Eesti majutusettevõtetes Eesti elanikke.

Kokkuvõte

Turismil on oluline roll Eesti majandusarengus, turismiturul toimuv mõjutab majandust kas vahetult või teiste majandussektorite kaudu. Hinnanguliselt annab turism ligi 8% Eesti sisemajanduse koguproduktist (2004. aasta andmed). Turismimajandus on viimastel aastatel jõudsasti arenenud — suurenenud on nii nõudlus kui ka pakkumine. 2008. aastal käis Eestis 1,97 miljonit välituristi. Reisimist on palju mõjutanud Euroopa Liidu laienemine 2004. aastal, see on lihtsustanud EL-i kodanike reisimist Eestisse ja Eesti elanike reisimist EL-i riikidesse. 2008. aasta väliskülastajate uuring näitas turistide positiivset hinnangut Eesti-reisile. 66% küsitletutest hindas reisi ootusele vastavaks, 26% ootusest paremaks ja 5% ootusest palju paremaks. Reisil tutvuti Eesti vaatamisväärsustega iseseisvalt või telliti giidiga ekskursioon, käidi muuseumites või näitustel, samuti looduskaunites kohtades, kultuuri- ja spordiüritustel. Väga populaarne oli sisseostude tegemine, seda tegi 70% vastanutest.

2008. aastal kasutas majutusettevõtete teenuseid üle 2,4 miljonit turisti, kellest 60% olid välituristid. Regionaalselt on turismimajandus endiselt koondunud Tallinna ja mõne teise turismikeskuse ümber. Tallinna ja Pärnu majutusettevõtetes peatus 80% majutatud välituristidest.

Eesti elanikud armastavad reisida. 2008. aastal käis enam kui iga teine vähemalt 15-aastane Eesti elanik ühe ööbimisega välisreisil. Reise ei võeta ette mitte ainult lähinaabrite juurde, vaid käiakse ka kaugemal. Reisi planeerimisel kasutas turismifirmade abi üle poole miljoni inimese.

Eesti-sisesed reiseid ei olnud nii populaarsed kui aasta tagasi. Eelmise aastaga võrreldes vähenes nii puhkuse- kui ka tööreisijate arv. Samuti kasutas majutusettevõtete teenuseid vähem siseturiste kui aasta varem. Enim mõjutasid seda esimesed märgid majandus-surutisest ja turismi kõrghooaja kehvad ilmaolud.

Turism on asendamatu puhkuse- ja lõõgastumisvõimalus, kultuuri- ning loodusväärtuste tundmaõppimise ja enesetäiendamise vahend. Inimesed, kes on harjunud reisima, leiavad selleks võimalusi isegi majanduslikult raskemal ajal.

Kirjandus *Bibliography*

Eurostat. (2008). [www] <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> (19.07.2009).

Kallas, P. (2008). Eesti ja maailma turism 2008. [www] http://public.visitestonia.com/files/statistika/Eesti_turism_2008.pdf (19.05.2009).

TOURISM 2008

Anneken Metsoja
Helga Laurmaa
 Statistics Estonia

Nowadays tourism has become part of the lives of millions of people. Tourism involves free movement of persons as well as the sphere of services which has developed in order to meet the needs of persons moving from one place to another. Tourism is an economic activity that plays an important part in the lives of people and present-day society.

Introduction

The overview observes the situation in tourism in Estonia in 2008 and changes in comparison with previous years. Events in tourism worldwide, the main tourism attractions and most popular travel destinations in Estonia as well as visitors' satisfaction with tours have been discussed. Finally, the overview looks at the travelling of Estonian residents in Estonia and abroad.

Tourism in the world

The period between 2005 and 2007 was very good for the tourism industry worldwide because of the economic growth (average annual growth 7%). In 2008 the economic growth decelerated to a considerable extent. According to the preliminary estimates of the United Nations World Tourism Organization (UNWTO), 924 million overnight trips were made to all countries of the world in 2008. The number of trips increased by 16 million or 2% compared to 2007. In the first half of 2008, the number of trips still grew 5% in the whole world, but in the second half-year there was a decline of 1% compared to the same period in 2007.

In Europe the results were weaker than in other regions of the world. In 2008, in total 489 million overnight trips were made to European countries, this makes only 0.1% more than in 2007. The number of trips made to European countries grew 3.4% in the first half-year of 2008, but in the second half-year there was a decline of 2.5% (compared to the same period in 2007) (Table 1).

According to the surveys conducted at borderlines in the framework of which the leaving tourists are interviewed, over 4 million tourists visited Estonia in 2008. According to the data of Enterprise Estonia (EAS Turismiarenduskeskus), nearly half of the tourists stayed in Estonia for longer than one day. In 2008 there were 1.97 million overnight foreign tourists in Estonia which means that the growth in the number of tourists visiting Estonia was 3.7% compared to 2007.

There was a growth in imports as well as exports of tourism services

According to the balance of payments of the Bank of Estonia, the exports of tourist services (incl. the EU Member States) totalled 17.6 billion kroons in 2008, which is 1.5 billion kroons or 9% more than in 2007. The exports of tourism services made up 9% of the total exports of goods and services.

The value of the imports of tourism services (incl. the EU Member States) was 10 billion kroons in 2008, tourism services imported by Estonian travel agencies accounted for 29% or 2.9 billion kroons thereof. The imports of tourism services (incl. the EU Member States) made up 5% of the total imports of goods and services. The growth in the imports and purchase of tourism services from the EU Member States increased 9% compared to 2007.

Foreign visitors in Estonia

The survey Foreign Visitors in Estonia 2008 was conducted by Statistics Estonia in two stages as an official statistical survey. The first stage of the survey was carried out from 7 July to 17 August and the second one from 6 October to 9 November at Narva and Koidula

highway border checkpoints, Tallinn Airport, Port of Tallinn and on the Tallinn–Moscow train. A total of 4,630 questionnaires were completed (in summer 2,558 and in winter 2,072 questionnaires). The aim of the survey was to find out the expenditures of foreign visitors in Estonia, their travel motivation and behaviour, satisfaction with the services offered and with the trip. The data were collected with the help of oral interviews conducted by means of a fixed questionnaire. The survey did not include persons who left Estonia on foot via road checkpoints. The sample included 1,750 visitors from Finland, 541 from Sweden, 461 from Russia, 51 from Latvia, 277 from Germany, 359 from the United Kingdom, 62 from Lithuania, 146 from the United States of America or Canada, 146 from Italy, 107 from Denmark and 186 from Norway.

Travel goals

Holiday travels as the primary goal of trips predominated among the incoming visits to Estonia — 57% of the respondents mentioned holiday travel as their primary goal for visiting Estonia (66% of which in summer and 46% in winter). Shopping was the main goal for 5% of visitors, 3% of which in summer and 8% in winter. A business trip (conference, seminar, etc.) was the main goal for 4% of visitors, working in Estonia (salary from Estonia) for 1% of visitors (0.8% in summer and 1.3% in winter). Thereby, 14% of respondents mentioned other business trip, the salary of which is received outside Estonia, as the main goal of their travel. 2% of the visitors described their trip to Estonia as a transit trip. Visiting relatives or friends was the main goal for 10%.

Mostly travellers from distant countries considered their visit to Estonia a holiday trip: 56% from Italy (in 2007 — 71%), 69% from the USA or Canada (in 2007 — 60%), 62% from Germany (in 2007 — 66%) and 64% from the United Kingdom (in 2007 — 66%). Compared to the previous year, one can notice both falling and rising trends with respect to all above referred countries. Thereby, the share of tourists from Finland has remained the same compared to 2007 — 65% (in 2006 — 46%). Indicators of Latvia and Lithuania have also decreased: 12% and 16% of all respondents, respectively (in 2007 — 37% and 39%, respectively; in 2006 — 22% and 21%, respectively). The number of travellers from Russia increased 8 percentage points, i.e. to 25% during the year.

The number of persons coming to Estonia for shopping has decreased against previous year, accounting for 5% in 2008 (in 2007 — 7%, in 2006 — 9%). The importance of shopping was continuously high among the visitors from Finland — 12% (in 2007 — 16%) of the respondents pointed this out as their primary goal. In all years it is clearly noticeable that shopping was much more popular in the winter period than in the summer period of the survey (in summer — 3%, in winter — 8%; in the summer of 2007 — 12% and in the winter of 2007 — 20%).

This year, the share of visitors who marked visiting friends and relatives as their primary goal has fallen to 10% (in 2006 — 14%; in 2007 — 12%). From year to year, visiting friends and relatives is the most popular goal for visitors from Russia: 48% in 2008 (in 2006 — 55%; in 2007 — 53%).

Previous visits to Estonia

Due to a very large share of visitors from the neighbouring countries, only 30% of all respondents visited Estonia for the first time. Nevertheless, this was a higher share than in earlier years — in 2004 the respective percentage was as high as 23%, in 2006 — 28% and in 2007 — 27%.

A large share of first-time visitors was reported from Italy (56%; in 2007 — 69%), France (78%; in 2007 — 81%), the UK (62%; in 2007 — 60%), the USA or Canada (72%; in 2007 — 58%), Germany (62%; in 2007 — 59%), and also from Norway (54%; in 2007 — 62%) and Denmark (39%; in 2007 — 43%).

27% of the respondents had previously visited Estonia for 1–5 times and 35% had been to Estonia for six or more times. 7% of the visitors had previously lived permanently in Estonia (5.5% last year).

Visitors from the neighbouring countries differed from other visitors by a huge number of previous visits to Estonia: 65% of Finnish visitors (in 2007 — 43%) had been to Estonia for more than six times. Among the respondents from Latvia this share reached 21% (in 2007 — 64%), among the respondents from Russia — 47% (in 2007 — 58%).

11% of the visitors from Latvia (in 2004 — 2.6%; in 2005 — 4.1%; in 2006 — 7.5%; in 2007 — 2%) visited Estonia for the first time. Here, a serious increase can be noticed compared to the previous year. 3.6% of the visitors from Finland (in 2004 — 2.8%; in 2005 — 3.8%; in 2006 — 4%; in 2007 — 2.9%) and 10% of visitors from Russia (in 2004 — 6.5%; in 2005 — 7.6%; in 2006 — 12%; in 2007 — 5.5%) visited Estonia for the first time. Compared to the previous year, an increase in the share of those visiting Estonia for the first time can be noticed in case of all our neighbouring countries.

Use of the services of travel agencies and tour operators

61% of all respondents visiting Estonia made their own travel arrangements (in 2004 — 62%; in 2005 — 58%; in 2006 — 66%; in 2007 — 67%), the share of visitors who used package tours when travelling to Estonia was 28% (in 2004 — 28%; in 2005 — 32%; in 2006 — 25%; in 2007 — 21%), and the rest used some services offered by travel agencies. In 2007 the number of people who made their own travel arrangements was the largest of recent years. However, the number of people who used travel packages decreased on the other hand. Travel packages were mostly preferred by the visitors from Finland and Sweden: 40% (in 2004 — 40%; in 2005 — 51%; in 2006 — 33%; in 2007 — 32%) and 29% (in 2004 — 30%; in 2005 — 52%; in 2006 — 42%; in 2007 — 34%), respectively. Travellers from Germany (34%), the United Kingdom (32%), France (36%) and the USA or Canada (37%) also held a large share in using travel packages.

The services of travel agencies were used the least by the visitors from Latvia, Lithuania and Russia (6%, 4% and 3%, respectively).

Most popular destinations in Estonia

87% of all travellers visited the capital city Tallinn during their trip. By the share of visits, the city Pärnu positioned as the second (9%; in 2007 — 15%) and Tartu as the third (7%; in 2007 — 9%). 3% of all respondents visited Saaremaa (in 2007 — 4.6%) and 4% visited Narva.

Tallinn was most often mentioned as the main travel destination — 79% (in summer 76% and in winter 83%; in 2007 — 72% and 80%), followed by Pärnu (in summer 6%, in winter 4%), Tartu and Narva — 3%. Saaremaa was more popular in summer: 2% versus 1% in winter (in 2007 — 4% versus 1%).

Participation in various activities in Estonia

61% of all respondents went sightseeing in Estonia without a guide (in 2007 — 60%), 23% visited museums or exhibitions (in 2007 — 25%), 20% visited places of natural beauty or went on a hike (in 2007 — 23%), 17% attended a cultural event (in 2007 — 16%) and 13% participated in a guided sightseeing tour (in 2007 — 12%). 7% of visitors were engaged in an active hobby or sports (incl. attending sports events, in 2007 — 9%). Shopping was a very popular activity as well, 70% of respondents went shopping in the previous year. Organised (guided) sightseeing was more popular among travellers from France (33%; in 2007 — 35%), Germany (27%; in 2007 — 24%), Norway (20%; in 2007 — 25%), the United Kingdom (18%; in 2007 — 17%) and the USA or Canada (22%; in 2007 — 21%). Only 2% of the visitors from Latvia (in 2007 — 4%) participated in a guided tour, but the share of Russian visitors having participated in guided tours accounted for 5% (in 2007 — 8%).

Assessment of the visit and expectations

The survey showed that ratings given by the respondents to their visits to Estonia were positive. Like in the previous year, 66% of the visitors interviewed said that the trip had met their expectations. 26% rated the trip as better and 5% rated the trip significantly better than they had expected. 50% of the visitors from the United Kingdom (in 2007 — 60%), 67% from the USA or Canada (in 2007 — 57%), 41% from France (in 2007 — 55%) and 45% from Italy (in 2007 — 58%) assessed the trip as better or much better than expected. This percentage was relatively high also in case of Norway — 47%. Compared to the previous year, the number of positive ratings has decreased a bit, but nothing tragic can be concluded.

In 2008, 2.2% of visitors judged their trip as worse or much worse than expected. In 2007 the respective share was 1.9% and in 2006 — 2.3%. Most critical were the respondents from France (3.8%), Latvia (4.3%), Lithuania (3.6%), Finland (2.7%) and Sweden (2.5%).

Expenditures made in Estonia

According to the Foreign Visitors Survey 2008, the average expenditure of a foreign visitor in Estonia was higher than in all previous years (Figures 1 and 2).

Foreign tourists in accommodation establishments

The demand for accommodation services increased

The demand for accommodation services has increased year by year. In 2008, 1,048 accommodation establishments with 47,000 bed places were available for tourists. The number of foreign tourists spending nights in accommodation establishments was 1.4 million. Compared to 2007, the number of foreign tourists increased 4% or by 53,000 tourists. The number of nights spent in accommodation establishments by foreign tourists was 2.9 million as total — 1% or by 17,000 nights more than in 2007 (Map 1).

More foreign tourists came from the neighbouring countries

In 2008, the number of tourists from Finland, i.e. the most important partner country in the tourism of Estonia, increased in accommodation establishments. A longer season of catamarans thanks to the warm winter and also new types of big fast ferries that were taken into use had a positive impact on tourism. 70% of the tourists from Finland stayed in Tallinn. 13% of accommodated Finnish tourists stayed in our summer capital Pärnu where the number of tourists from Finland has been in decline already since 2005. The number of tourists from another neighbouring country Latvia increased 7% compared to the previous year. The number of tourists from Latvia started to decrease slightly in the 2nd half of the year. In 2008, 46% more tourists from Russia stayed in accommodation establishments compared to the previous year when the number of tourists from Russia was in a remarkable decline because of the political tensions during the events of April 2007. After Estonia's accession to the Schengen area at the end of 2007 and at the beginning of 2008, the number of tourists from Russia began to increase rapidly, exceeding significantly also the level of 2006 by more than a fifth. In 2008, the number of tourists from Germany increased 6%. The main reason for the increase in the number of tourists from Germany was the opening of a new airline from Munich in spring 2008, and the Tallinn-Hamburg route opened already in the winter season of 2007/2008. In November 2008 the number of flights between Estonia and Germany decreased. The number of tourists from Germany in the accommodation establishments of Estonia decreased by 17% compared to the two last months of 2007. In 2008, the number of Lithuanian tourists staying in accommodation establishments grew by 16%. The increasing interest of Lithuanian tourists during the recent three years is, in particular, related to the growing popularity of Tallinn among the Lithuanian tourists. In other parts of Estonia, no remarkable increase has been detected in the number of Lithuanian tourists. Compared to 2007, more tourists from Southern European countries — Spain, Italy and France — stayed in accommodation establishments, but the share of tourists coming from these countries was quite small as before among the customers using accommodation services.

Fewer tourists from Sweden and Norway

The number of tourists from Sweden, Norway and the United Kingdom as important partner countries of Estonia decreased 4%, 16% and 17%, respectively. The number of tourists from Sweden in the accommodation establishments of Estonia has been in a downward trend since 2006. In 2008, Swedish tourists visited spas and other accommodation establishments less than in the previous year. The number of tourists from Norway has increased rapidly in recent years. The first signs of decline occurred at the end of 2007 and continued throughout 2008. The travel survey conducted in the Norwegian travel agencies in 2007 showed that for the residents of Norway, all the three Baltic countries seemed more or less the same destinations and therefore the tourists decided in favour of one of the Baltic countries preferring a more favourable offer or more convenient air services (Kallas 2008). The interest of British tourists in Estonia started to decrease in 2007 already when a 9% decrease compared to the year 2006 was reported in the number of British tourists. Estonia like several other Eastern European countries is, first and foremost, a travel target for a short extra holiday or weekend tour for the people from the United Kingdom and interest in such tours has shown a declining trend during the last two years (Figure 3).

Regional preferences

89% of accommodated foreign tourists stayed in the accommodation establishments of Northern and Western Estonia. The share of visits to Tallinn was continuously large. 71% of foreign tourists and 62% of foreign tourists' overnight stays were spent in the accommodation establishments of Tallinn, 15% in the accommodation establishments of Pärnu county and 6% in the accommodation establishments of Saare county. Compared to the previous year, the number of accommodated tourists and the relevant number of guest nights grew also in Harju (incl. Tallinn), Tartu, Ida-Viru, Lääne-Viru and Saare counties. The

number of tourists using the services of the Harju county accommodation establishments grew by nearly 32,000 Finnish tourists compared to the previous year, but nevertheless the total number of accommodated tourists did not exceed the level of 2006. In Pärnu county — the most important summer tourism region — the number of foreign tourists has shown a falling trend during the last three years and this situation has developed mainly on account of the tourists from the nearest countries Finland, Sweden and Norway. Ida-Viru county is developing into a growing tourism region, hence the number of tourists using accommodation services there is growing year by year. In 2008, the number of tourists having stayed in the accommodation establishments of Ida-Viru county accounted for slightly over 2% of the total number of accommodated foreign tourists (Figure 4).

Comparison with the closest neighbours

Compared to our closest neighbour country Latvia, where the number of accommodated foreign tourists was over a million in 2008, the services of our accommodation establishments are used by remarkably more foreign tourists. The services of Lithuanian accommodation services were used by 858,000 foreign tourists in 2008. The number of foreign tourists staying in the accommodation establishments of our other closest neighbour Finland was more than two times bigger than the respective number in the Estonian accommodation establishments.

Travelling of Estonian residents

According to the Tourism Survey conducted among Estonian residents, in 2008 the Estonian population aged 15–74 made 691,500 trips abroad (in 2007 — 677,000 trips abroad) and 802,500 domestic trips (in 2007 — 855,300 domestic trips). Compared to 2007, the number of trips taken abroad increased and the number of overnight domestic trips decreased. In 2005, a simplified border crossing system was enforced. The duration of foreign trips has become longer. More and more trips are taken not only to the closest neighbours, but also to more distant places of Europe. In 2008, similarly to the previous years, the most popular duration of a trip was 1–3 nights (44.8%; in 2007 — 42.9%). 4–7 nights was the next duration of a trip in popularity (32%; in 2007 — 34%), and 8–14 nights was the duration of a trip for only 15.6% of travellers of Estonia (in 2007 — 16.7%).

The neighbouring country Finland was the main destination in case of 18% (in 2007 — 20.7%) of trips, Russia in case of 10.6% (in 2007 — 11.4%), Lithuania in case of 4.5%, Latvia in case of 10% (in 2007 — 14.4%) and the Scandinavian countries in case of 12.5% (in 2007 — 11.2%) of trips. Fewer trips are taken to the countries of Asia, America and Africa (in total 10.6%; in 2007 — 15.1%). The overall numbers were quite similar to those of the previous year.

On average 7.7 nights (in 2007 — 6 nights) were spent away from home during a trip abroad. The duration was longer in case of visiting friends or relatives — on average 12.4 nights (in 2007 — 8.6 nights). Holiday trips lasted on average for 6 nights as in 2007), business trips lasted on average for 5.7 nights (in 2007 — 5 nights).

To reach the desired destination, mostly air transport (38%; in 2007 — 36%) was taken, the next popular were road transport (36%; in 2007 — 25%) and water transport (23%; in 2007 — 19%). Compared to the previous year, the share of road transport has increased and slightly also the shares of air and water transport.

The main purposes for trips abroad were holiday (53%; in 2007 — 45%), business (23%; in 2007 — 32%) and visiting friends or relatives (22%; in 2007 — 20%).

Compared to the previous year, increase in the share of holiday trips and decrease in the share of business trips can be noticed.

More and more often Estonian people use accommodation in hotels and similar establishments — 52% (in 2007 — 52%; in 2006 — 49%; in 2005 — 43%). Accommodation provided by friends and relatives decreased to 26% (in 2007 — 27%; in 2006 — 31%).

The share of outbound visitors who organised their trips themselves was 63% (in 2007 — 61%). 25.5% (in 2007 — 21%) bought package tours from travel agencies and 10% (in 2007 — 12%) used some of the services provided by travel agencies. Independent arrangement

of trips and using of some of the services provided by travel agencies have remained quite at the level of the previous year.

On average, 9,245 kroons (in 2007 — 9,189 kroons) were spent on a trip, including 4,490 kroons (in 2007 — 4,433 kroons) spent before the trip. The amount of money spent on a holiday trip was 11,498 kroons (in 2007 — 10,792 kroons), 7,961 kroons (in 2007 — 8,317 kroons) were spent on a business trip, and 4,664 kroons (in 2007 — 4,692 kroons) on visiting friends and relatives. A small growth can be detected in the spendings on holiday trips, but spendings on business trips have fallen.

With respect to gender, 54% (in 2007 — 49%) of the persons who travelled abroad were females and 46% (in 2007 — 51%) were males. 43% (in 2007 — 39%) of the travellers resided in Tallinn.

Tour operators and travel agencies

At least every third Estonian resident used the services of travel agencies and tour operators

In 2008, 542,000 Estonian residents were sent to tours to foreign countries, which is 5% more than a year earlier. At least every third Estonian resident used the services of travel agencies and tour operators for organised foreign trips. The most favourite destination has continuously been Finland (17% of all travellers), followed by Egypt (10%), Spain (6%) and Sweden (5%). Italy, Turkey, Greece, Germany, the United States and Russia are also preferred by tourists (4% each) (Table 2).

In 2008, 325 travel agencies and tour operators rendered tourist services in Estonia. Travel agencies and tour operators of Tallinn cover the major share of tourism market. In 2008 the travel agencies and tour operators of the capital city served 91% of all visitors who used the services of travel agencies and tour operators.

Domestic tourism

The main purposes for domestic trips were the same as earlier: visiting friends or relatives — 54% (in 2007 — 49%), the next in popularity was a holiday trip — 32% (in 2007 the same). The third in popularity was participation in a conference or seminar (this was the main reason for 12% of respondents (in 2007 — 9%).

Most popular accommodation in case of domestic trips was staying with friends or relatives, this was preferred by 71% (in 2007 — 66%) of travellers. Hotels and similar establishments were used by 14% of tourists (the same in 2007).

On average 2.7 nights (in 2007 — 2.5 nights) were spent away from home.

The most common destinations were Tallinn (19%; in 2007 — 15%), Tartu county (14%; in 2007 — 12%) and Pärnu county (11%; in 2007 — 2.3%). Rapla county (1.9%) and Jõgeva county (2.4%; in 2007 — 2.6%) were visited the least frequently. The number of visits to Põlva county decreased by 50% in half a year (in 2007 — 10.5%; in 2008 — 4.5%).

On average 877 kroons (in 2007 — 869 kroons) were spent on a domestic trip. A small increase can be noticed in the spendings of Estonians. Females travel more than males in Estonia: 55.6% (in 2007 — 54%) of domestic tourists were taken by females and 44.4% (in 2007 — 46%) were taken by males.

Domestic tourists in accommodation establishments

Over 944,000 domestic tourists visited Estonian accommodation establishments which is 40% of the total number of visitors at accommodation establishments. Five years ago, the main customers in Estonian accommodation establishments were the tourists from Finland, who accounted for about half of the clients. In 2006 the number of domestic tourists increased rapidly and for the first time there were more Estonian tourists than Finnish tourists in local accommodation establishments. After the previous years of growth, the increase in domestic tourism was modest during the first five months of 2008 and started to

decrease in June. The main reasons for the decline in domestic tourism were the rainy summer and the extremely cheap offers for foreign trips made by travel agencies in spring 2008 as well as the overall cooling off of the economy. There were 2% less domestic tourists in Estonian accommodation establishments in 2008 compared to 2007. The number of nights spent by domestic tourists in accommodation establishments decreased by 5% because the holiday as well as business trips had become a bit shorter than a year ago (Figure 5).

Goals of trips

The main goal of a trip for domestic tourists staying in Estonian accommodation establishments (52%) in 2008 was holidays. The importance of holiday trips has increased in recent years. Accommodation establishments target more and more attractive offers at domestic tourists. Besides accommodation, the accommodation establishments offer variety of leisure activities. In 2008, almost every third accommodation establishment had a sporting hall or sports ground, etc. at the disposal of visitors. The sporting equipment rental was provided as a supplementary service. At the same time, the proportion of business trips has decreased from year to year among the Estonian residents staying in accommodation establishments. In 2008 a bit less than a third of the domestic tourists having stayed in the accommodation establishments stated that the goal of their trip was business. About a fourth of persons travelling on business and staying in accommodation establishments mark a conference, seminar or congress as the goal of their trip (Table 3).

Regional preferences

The destinations of domestic tourists have not changed remarkably during recent years. The main destination is continuously Tallinn where nearly one fifth of the accommodated domestic tourists stay. In 2008, 22% of the domestic tourists travelling on business and 19% of the accommodated domestic tourists on holiday trips stayed at the accommodation establishments of Tallinn. More than one third of bed places in Estonian accommodation establishments are in Tallinn. The capital is followed by Pärnu county (14% of the accommodated domestic tourists), whereas nearly three fourths of the domestic tourists remain in the summer capital Pärnu. Services of the accommodation establishments of both Tartu and Ida-Viru counties were used by one tenth of all accommodated tourists. The share of other counties in accommodating tourists remained below 10%. By counties, the preferences of domestic tourists have not changed much during recent years.

Comparison with the closest neighbouring countries

Compared to the other Baltic countries, Estonian residents are remarkably more active in using the services of accommodation establishments. In 2008, 611,000 domestic tourists visited Latvian accommodation establishments. In Lithuania, there were 734,000 domestic tourists. On the other hand, there were eight times more domestic tourists in the accommodation establishments of Finland than in the accommodation establishments of Estonia.

Summary

Tourism plays an important role in the general economic development of Estonia. Tourism influences the economy either directly or through the services provided by other sectors of the economy and consumed by tourists. By estimations, tourism gives about 8% of the Estonian gross domestic product (data of 2004). During recent years, the growth in tourism industry has been rapid and the demand and supply both have increased. In 2008, 1.97 million foreign tourists visited Estonia. Travelling has been greatly facilitated by the expansion of the European Union in 2004. Due to that, it has become simpler for the citizens of the European Union to travel to Estonia and for the Estonian citizens to travel to the countries of the European Union. According to the survey Foreign Visitors in Estonia 2008, tourists were positively minded about trips to Estonia: 66% of the tourists were satisfied with their trip to Estonia. 26% stated that their trip to Estonia had been better than expected and 5% answered that the trip to Estonia had been much better than expected. While travelling in Estonia, foreign tourists had a variety of activities such as sightseeing and visiting museums or exhibitions and trips to nature either independently or by ordering guided excursions. Besides that, foreign tourists visited cultural and sport events. Shopping in Estonia was very popular as 70% of foreign tourist bought goods in Estonia.

In 2008 more than 2.4 million tourists used the services of accommodation establishments. 60% of them were foreign tourist. In terms of regions, tourism has continuously concentrated to Tallinn and around some other tourist centres. Tallinn and Pärnu took 80% of the total number of accommodated foreign tourists.

Estonian residents love to travel. In 2008 more than every second Estonian resident over 15 years of age made one overnight foreign trip. The destinations of trips concern not only close neighbours, but also more distant countries. More than half a million Estonian residents used the services of travel agencies when arranging a trip.

Domestic trips were not as popular as in the previous year. Both holiday trips and business trips witnessed a decrease in number compared to the year 2007. The number of domestic tourists in accommodation establishments also decreased compared to the previous year. The main factors facilitating this trend were the first signs of economic crisis and a bad weather during the peak tourism season.

Tourism is an irreplaceable holiday and leisure attraction, a means for seeing cultural objects and nature as well as for studying. People who are used to travelling find a way to go in for it even during harsh times in the economy.

ARENGUTRENDID KRIISIAJA TÖÖTURUL

Mai Luuk
Statistikaamet

G8 liidrid väitsid selle aasta juulikuus toimunud tippkohtumisel, et tööturul on kriisikeerises (*Putting ... 2009*). Majanduskriis mõjutab tööturгу küll teatud ajalise nihkega, kuid selle tagajärjed võivad tekitada sotsiaalprobleeme, mille lahendamiseks kulub aastaid. Üks tõsisemaid probleeme on tööpuudus. Seda eriti olukorras, kus töökohtade nappus piirab töö leidmise võimalusi ja töötus võib kujuneda pikaajaliseks. Pikk töötusperiood ja madalad sotsiaaltoetused sillutavad teed vaesusesse. Samal ajal võib kriisi mõju olla ka mõneti positiivne — see võib tekitada ideid ja aidata leida uusi lahendusi, mis hõlbustaks kriisist toibumist.

Sissejuhatus

Üleilmne finants- ja majanduskriis on väga palju mõjutanud Eesti majandusruumi ja ettevõtluskeskkonda. Kriisi üks otsesemaid väljundeid kajastub Eesti tööturuolukorras, eeskätt töötusnäitajate kiires kasvus. Tööpuuduse järjekindel suurenemine sai alguse 2008. aasta hilissügisel ja on 2009. aasta esimesel poolel hüppeliselt suurenenud. Eurostati esialgsetel andmetel oli Eesti sesoonselt korrigeeritud töötuse määr 2009. aasta juunis 17% ja teises kvartalis 15,8%, mis oli Hispaania ja Läti järel üks kõrgemaid tööpuuduse näitajaid Euroopa Liidus (*Euro ... 2009*). Tegelikult osutus Eesti teise kvartali töötuse määr Eurostati avaldatud hinnangust tunduvalt madalamaks ja oli 13,5% (Eesti tööjõu-uuring, teine kvartal 2009). Eesti Töötukassas registreeritud töötute arv oli 2009. aasta juuni lõpuks 67 000 ja vastav registreeritud töötute osatähtsus moodustas tööjõust vanuses 16 kuni penisoniiga 10,2% (Eesti Töötukassa... 2009).

2008. aastal alanud kinnisvarakrahhi ja finantskriisi on riike haaranud erineval moel ja sellega võib kaasneda erisugune mõju ühiskonnale. Seega peavad poliitilised valikud olema senisest märksa mitmekesisemad ja lähtuma riikide majandustingimustest ja institutsionaalsetest piirangutest. 2010. aastaks prognoositakse Euroopas järsku tööpuuduse tõusu (*The Global ... 2009*). Eestis on töötus viimase aasta jooksul suurenenud ligikaudu kolm korda. Tööpuuduse järsk kasv annab märku sellest, et töötute aktiviseerimist tuleb alustada aega viimata, kasutades selleks Euroopa parimaid praktikaid ja kolmanda sektori organisatsioonide kogemusi. Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) raportites rõhatakse, et vaid julged ja kiired otsused on maailmamajanduse elavdamiseks hädavajalikud, et vältida sotsiaalse tagasilanguse teket (*The Financial ... 2009*). Artiklis käsitletakse kriisiaegseid tööturunäitajaid Statistikaameti tööjõu-uuringute, Eesti Töötukassa ja Eurostati tööturustatistika põhjal ning analüüsitakse töötute statistilist profiili ja varasemat tööturuseisundit. Töötute olukorda saab leevendada aktiivne tööpoliitika, aga ka paljud kriisiolukorras välja pakutud lahendused, mis aitavad säilitada töökohti ja ennetavad pikaajalise töötuse teket.

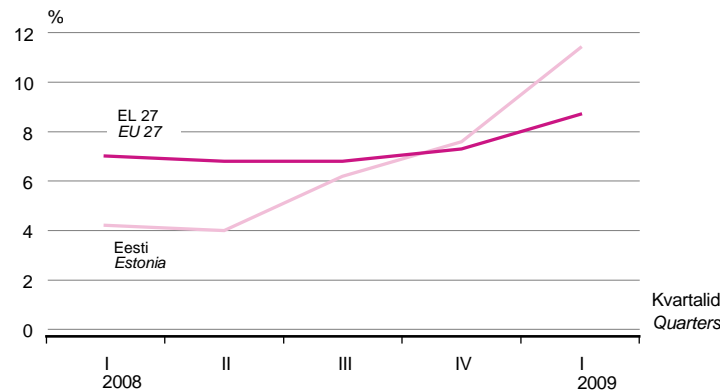
Eesti tööturuolukord Euroopa Liidu riikide taustal

Maailmamajandust haaranud finants- ja majanduskriis on tuntavalt mõjutanud Kesk- ja Ida-Euroopa (KIE) riike, kes on liitunud Euroopa Liiduga alates 2004. aastast. Makromajanduslik tasakaalustamatus, krooniline sõltuvus välisinvesteeringutest ja laiaulatuslik lõimumine Euroopa Liidu vanade liikmesriikide (EL-15) majandus- ja kaubandusruumiga on peamised põhjused, miks majandussurutis on Kesk- ja Ida-Euroopas asuvaid uusi EL-i liikmesriike sügavalt mõjutanud. KIE riigid sattusid tugeva löögi alla väga lühikese aja jooksul ilmnenud tegurite koosmõju tulemusena. See andis omakorda tunnistust, et riikide varasem kiire majanduskasv pöördus languseks niipea, kui väliskeskkonna olukord halvenes (Galgóczy ...

2009). ÜRO Euroopa Majanduskomisjoni raportis märgitakse muu hulgas, et Euroopa ülekuumenenud majanduses on praegusel kriisiperioodil riigieelarvete kärpimisega üle pingutatud ja vähendatud sotsiaalturvalisuse tagamiseks mõeldud raha ja programme. Kahjuks ei ole täide läinud lootus, et majanduskasv teeb imet — vastupidi ootustele suureneb vaeste arv ja nende toetamise vajadus. (*The Global ... 2009*)

Sellist õppetundi kogeb ka Eesti, kus 2005. aastal alanud kiire majanduskasv hakkas 2007. aastal taanduma ja pöördus 2008. aastal langusfaasi. Eestit haaranud kriisi mõju kajastub otseselt tööturuolukorras (joonis 1). Kui 2008. aasta esimeses kvartalis oli töötuse määr 4,1%, siis 2009. aasta esimeses kvartalis oli see tõusnud 11,4%-ni ehk eelmise aastaga võrreldes ligikaudu kolm korda. Samal perioodil on Euroopa Liidu liikmesriikide keskmine töötuse määr suurenenud vaid 1,7 protsendipunkti — 7%-st kuni 8,7%-ni (*Labour ... 2009*).

Joonis 1 **Töötuse määr Eestis ja Euroopa Liidus (27), I kvartal 2008 – I kvartal 2009**
Figure 1 **Unemployment rate in Estonia and in the European Union (27), 1st quarter 2008 – 1st quarter 2009**

Allikas/Source: *Labour ...2009*.

Võrreldes 2008. aasta ja 2009. aasta esimese kvartali töötusnäitajaid on töötus kõige kiiremini suurenenud Hispaanias (7,8 protsendipunkti) ja Balti riikides (kõigis 7,4 protsendipunkti) (joonis 2). Töötuse järsu tõusuga paistab silma ka Lirimaa, kus töötus on aastaga suurenenud 5,6 protsendipunkti. On ka hulk riike (Holland, Küpros, Sloveenia, Bulgaaria, Saksamaa, Poola ja stabiilselt kõrge töötusega Slovakkia), kus tööpuudus ei ole viimase aasta jooksul märkimisväärselt suurenenud.

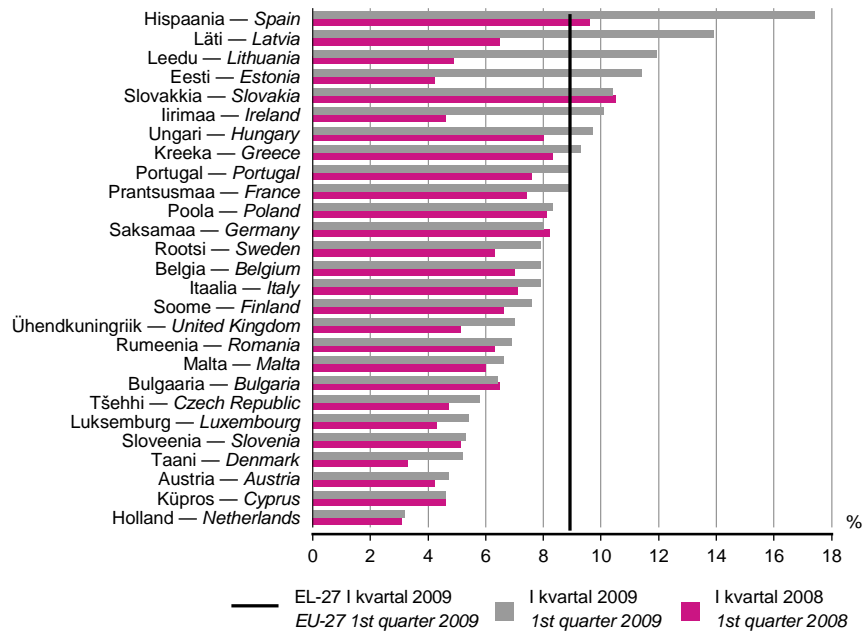
2009. aasta algusest alates on kogu maailmas töökohtade arv järsult vähenenud (ja väheneb veelgi). Prognooside kohaselt iseloomustab sellel aastal tööturu olukorda tööpuuduse ja töötavate vaeste arvu kasvutrend. Peale selle siseneb aastatel 2009–2010 tööturule ligikaudu 90 miljonit inimest. Juba kriisieelses olukorras võis täheldada mõningaid kriisi tundemärke — tööjõu tootlikkuse kasv pidurdus ja see mõjutas tootmismahdade suurenemist ja sotsiaalse turvalisuse vähenemist. See kokku suurendas sissetulekute ebavõrdsust. Samal ajal võimendas neid riskitegureid liberaalse arengusuuna valinud riikide ülemäärane usaldus vabaturumajanduse iseregulatsiooni suutlikkuse. Ebakindlatel töökohtadel (tähtajaline ja osaajaga töö) ja varimajanduses hõivatud noored, immigrandid (eriti naised) on iseäranis kaitsetud majandussurutisest tulenevate raskuste ees (*The Financial ... 2009*).

Eestis on majandussurutise tõttu kõige enam kannatanud 15–24-aastased

Eesti töötururühmadest on kõige enam majandussurutise tõttu kannatanud 15–24-aastased. Kui 2008. aasta esimeses kvartalis oli Euroopa Liidu riikides noorte töötuse määr keskmiselt kaks korda kõrgem kui Eestis (7,5%), siis alates 2008. aasta kolmandast kvartalist hakkas Eestis noorte töötus järjekindlalt suurenema ja tegi läbi hüppelise suurenemise, küündides 2009. aasta esimeses kvartalis 24,5%-ni. Seega kasvas noorte töötus Eestis aasta jooksul enam kui kolm korda. Mitte-eestlaste töötus on viimase aasta jooksul samuti märgatavalt suurenenud. Kui 2008. aasta esimeses kvartalis oli töötuse määr eestlastel 3,1% ja mitte-

eestlastel 6,5%, siis 2009. aasta esimeses kvartalis oli nimetatud rühmade töötuse määr vastavalt 9% ja 16,1% (info on pärit Eesti tööjõu-uuringutest 2008–2009).

Joonis 2 **Töötuse määr Euroopa Liidu liikmesriikides, I kvartal 2008 – I kvartal 2009**
 Figure 2 **Unemployment rate in the Member States of the European Union, 1st quarter 2008 – 1st quarter 2009**

Allikas/Source: Labour ... 2009.

Kui enamikus Euroopa Liidu liikmesriikides on naiste tööpuudus olnud meestega võrreldes pidevalt mõnevõrra suurem, siis Eestis on viimase aasta jooksul muutunud töötus järjest enam meeste probleemiks. Kui Eestis oli 2009. aasta esimeses kvartalis meeste töötuse määr 13,8% ja naistel 9%, siis Euroopa Liidu riikides oli töötute määr meestel ja naistel võrdne — 8,9% (Labour ... 2009). Eeltoodud töötuse näitajad viitavad sellele, et maailmajanduse halvanud kriis on Eesti tööturгу üsna tugevalt mõjutanud. See kehtib kõigi Balti riikide kohta — senised eelised (majanduse avatus ja riigi vähene sekkumine) on Baltimaad välismõjude suhtes väga tundlikuks muutnud.

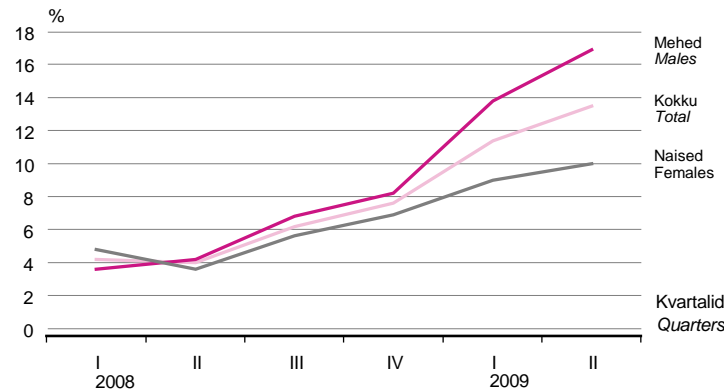
Viimased sündmused Eesti tööturul

Järgnev analüüs annab ülevaate 2009. aasta esimeses ja teises kvartalis tehtud tööjõu-uuringu tulemustest. Praeguse kriisilukorra omapära on see, et majanduslanguse mõjud jõuavad tööturule kiiremini kui eelmisel kriisiperioodil 1990. aastate lõpus. Tööturg reageerib võrdlemisi lühikese viiteajaga majanduses toimunud muutustele. Selle on põhjustanud mitu tegurit: Eesti majandusekeskkonna avatus, riigi vähene sekkumine majandus- ja tööpoliitika valdkonda ning ülekuumenenud majanduskliima, mis päädis kinnisvaramulli lõhkemisega ning ehituse järsu vähenemisega. Eestis hakkas tööpuudus suurenema alates 2008. aasta kolmandast kvartalist. Seda mõjutasid mööbli- ja puidu- ning tekstiili- ja õmblustööstuse ekspordituru kokkutõmbumine ja töökohtade liikumine odavamate tööjõukuludega piirkondadesse (SRÜ, Aasia jt) ning määrgid ehituse vähenemisest.

Kui töötuse suurenemine oli 2008. aasta jooksul üsna aeglane, siis 2009. aasta esimese poole jooksul suurenes tööpuudus hüppeliselt ehk ligikaudu 6 protsendipunkti. Joonisel 3 esitatud andmed näitavad, et meeste tööpuudus on naistega omaga võrreldes tunduvalt järsemalt suurenenud. Meeste kõrge töötuse põhjus on struktuursed muutused ehitus- ja tööstussektoris, kus ehitustegevuse madalseis ja eksporditurgude kokkutõmbumine vabastasid suure hulga meestöölisi. Naisi on kõige enam vabanenud tööstus- ja kaubandus-sektorist, aga ka teenindusest ja avalikust haldusest. Eestlaste töötuse määr oli 2009. aasta

teises kvartalis 11,3% ja mitte-eestlastel 17,6%. Kui rahvusel põhinevad töötuse erinevused on naiste puhul võrdlemisi väikesed (mitte-eestlastest naiste töötuse määr on 3 protsendipunkti kõrgem), siis meeste puhul on töötuse erinevus peagu kahekordne — eestlastel 13,7% ja mitte-eestlastel 22,7% (info on saadud Eesti tööjõu-uuringutest 2008–2009).

Joonis 3 **Kvartaalne töötuse määr, 2008–2009**
Figure 3 **Quarterly unemployment rate, 2008–2009**

Allikas: Statistikaamet.
Source: Statistics Estonia.

Meeste suur tööpuudus on tõsine riskitegur

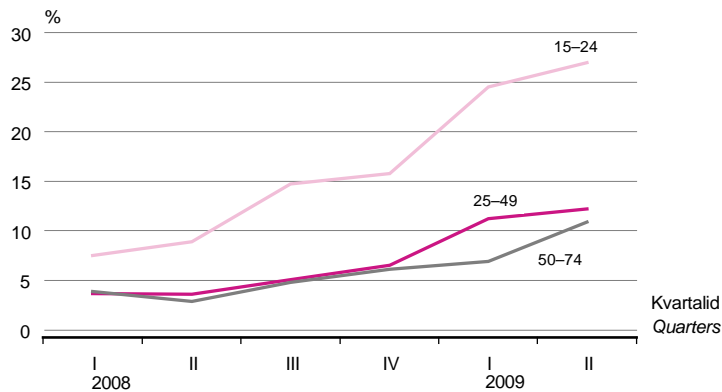
Meeste suur tööpuudus on tõsine riskitegur, sest mehed, kes on seni keskendunud pere ülalpidamisele ja töötuna sellele enam endises mahus panustada ei saa, langevad üsna kiiresti masendusse. Ehitussektorist on vabanenud suur hulk madala haridustaseme ja väheste töökustetega noori mehi, kes majandussurutise tingimustes enam tööd ei leia. Töötusest tingitud kannatused soodustavad alkoholi ja teiste mõnuainete tarbimist, perevägivalda, kuritegevust ja suitsiidiriski eeskätt meeste puhul. Eestis on naiste töötus olnud püsivalt meeste töötusest mõnevõrra madalam, kuid naised on üldjuhul aktiivsemad töötajad. Naised kasutavad töö leidmiseks erinevaid võimalusi ja on nõus vastu võtma ka vähetasustatud ning haridusele mittevastava töö. Ametialade struktuurimuutused näitavad, et kõige enam on töö kaotanud oskustöölised, lihttöölised, keskastme spetsialistid ja tehnikud, teenindus- ja müügitöötajad ning seadme- ja masinaoperaatorid.

Joonisel 4 esitatud statistika näitab, et tööpuuduse suurenemise on põhjustanud eeskätt 15–24-aastaste töötuse järsk kasv, mis algas 2008. aasta teises kvartalis ja võimendus 2009. aasta alguses, kusjuures noormeeste töötuse määr (30,1%) on peagu kaks korda kõrgem kui neidudel (17,1%). Noorte töötuse järsu kasvu põhjustasid peale majandussurutise ka mitu teist olulist tegurit. Viimastel aastatel on tööturule tulnud järjest rohkem noori, kes sündisid laulva revolutsiooni perioodil. Kui 2007. aasta esimeses kvartalis oli 15–24-aastaste tööjõus osalemise määr 36,4%, siis 2008. aasta neljandas kvartalis oli see juba 44,5%.

Noorte tööjõus domineerivad arvuliselt mehed, kelle toob varem tööturule orienteeritus kutsehariduses õppimisele ja kõrgharidust omandavatest naistest lühem õpiaeg. Omaette küsimus on 15–24-aastaste noormeeste haridustase — 36% neist on vaid põhiharidusega. Kui kinnisvarabuumi ajal leidsid nad lihttööd ehitussektoris, siis nüüd on neil madala hariduse ja erialaoskuste puudumise tõttu peagu võimatu tööd leida. Paljud noored otsivad oma esimest töökohta — koolilõpetanuid, õpingute katkestajaid ja varem mittetöötanud noori on 15–24-aastaste töötute hulgas 30%. Tööjõu-uuringu tulemuste järgi on pooltel töötutest noortest viimase 12 kuu jooksul olnud ebapiisava eesti keele oskuse tõttu takistusi töö leidmisel, kuid see ei ole eriti mõjutanud 15–24-aastaste töötusnäitajaid. Viimase aasta jooksul on noorte eestlaste ja mitte-eestlaste töötuse määra vahe vähenenud 7%-st kuni 4%-ni (info Eesti tööjõu-uuringutest 2008–2009). Töötusel on praegu veel üsna lühiajaline iseloom — vähem kui aasta on tööd otsinud kolmveerand kõigist töötutest. Vabade töökohtade suure nappuse tingimustes võib töötus kujuneda pikaajaliseks. Töötuskindlustushüvitiste maksmise periood on 56–110-kuuse kindlustusstaazi korral on

270 kalendripäeva. Vähem kui 56-päevase kindlustusstaaži korral makstakse hüvitist 180 kalendripäeva ning pärast selle lõppemist on võimalik saada töötutoetust (1000 krooni kuus) veel 90 kalendripäeva jooksul. Nendel töötutel, kes on töölt lahkunud omal soovil, kokkuleppel tööandjaga, töö- või teenistuskohustuste rikkumise, usalduse kaotamise, vääritud või korruptiivse teo tõttu, on õigus teatud tingimustel taotleda ainult töötutoetust, mille maksmise periood on 270 kalendripäeva (Eesti Töötukassa).

Joonis 4 **Kvartaalne töötuse määr vanuserühma järgi, 2008–2009**
 Figure 4 **Quarterly unemployment rate by age group, 2008–2009**

Allikas: Statistikaamet.
 Source: Statistics Estonia.

Töötuse kiire kasvu perioodil on järjest suurenenud töötuks registreerimise aktiivsus. Töötukassa andmetel oli registreeritud töötuid tänava teises kvartalis 64 000, mis hõlmab 70% Statistikaameti tööjõu-uuringul põhinevast töötute koguarvust. Töötutest meestest võttis end töötukassas arvele 62%, naistest koguni 83%. Töötukassasse mittepöörumise põhjustest oli esikohal väide, et sinna minek on põhimõtteliselt vastuvõetamatu (36%), töötukassa kaudu pole sobivat tööd saada (24%) ja ei ole õigust saada töötushüvitisi (24%). Töötukassas ennast registreerinud töötutest said töötushüvitisi 63%, neist kolmandikul oli õigus saada töötuskindlustushüvitist ja 30%-l oli õigus saada töötutoetust. 15–24-aastastest töötutest oli ennast töötukassas töötuks registreerinud 32%, kuid nad peavad toime tulema põhiliselt töötutoetusega, sest vaid kümnendikul neist on õigus saada töötuskindlustushüvitist. 62%-l noortest registreeritud töötutest ei ole õigust töötukassast töötushüvitisi saada (info on saadud Statistikaameti Eesti tööjõu-uuringust — teine kvartal 2009).

Suur vabade töökohtade puudus pärsib märgatavalt töötukassa töövahenduslikku tegevust. 80%-le registreeritud töötutest ei ole töötukassa teinud mitte ühtegi tööpakkumist, ülejäänud on saanud 1–2 pakkumist. Peamine põhjus, miks töötud töötukassast pakutud tööd ei saanud, oli see, et töökoht oli juba täidetud (36%). See on tööandjate käitumisest tulenev põhjus, sest üldjuhul nad ei teata töötukassale, et vaba töökoht on täidetud. Töötud keeldusid vastu võtmast töökohti, mis asusid elukohast liiga kaugel, kus pakutav palk oli liiga madal või kus transpordiolud ei oleks võimaldanud tööl käia. Töötud ostivad alalist tööd (28%), kuid võtaksid vastu ka ajutise (68%). Töötuse põhjustatud kannatused on suurendanud nende osatähtsust, kes võtaksid vastu ka ajutise või osaaajatöö. Kui 2008. aastal oli ajutise töö vastu võtmisega nõus 45% või osaaajatöö puhul 38% töötutest, siis 2009. aasta teises kvartalis oli niisuguseid töötuid vastavalt 68% ja 66% (andmed on saadud Eesti tööjõu-uuringutest 2008–2009). See on märguanne tööandjatele, kes kriisiperioodil võiksid töökohtade säilitamise eesmärgil senisest rohkem kasutada osaaajatöö ja töö jagamise võimalusi. Sarnaseid võimalusi on otstarbekas rakendada ka majanduse elavnemisel, sest see aitab töötust märgatavalt vähendada.

Töötuskindlustus- hüvitise maksmise perioodi lõppemine ohustab suuresti töötuid ja nende peresid

Et töötuid lisandus märgatavalt selle aasta esimeses kvartalis, võib eeldada, et aasta lõpus saab otsa nende töötuskindlustushüvitise maksmise periood ja töötute ning nende perede majanduslik toimetulek on senisest veelgi suuremas ohus. Töötute majanduslik toimetulek on juba praegu väga keeruline. Põhiliselt (63%) elatuvad töötud abikaasa, vanemate või teiste lähedaste sissetulekust. Järgmised elatusallikad on töötushüvitised, hoised, säästud ja vara müük ning laste- ja peretoetused. Noored töötud elatuvad põhiliselt vanemate ja lähedase sissetulekust. Parimas tööeas ehk 25–49-aastased töötud tulevad toime töötava abikaasa sissetuleku, töötushüvitiste, laste ja peretoetuste ning säästude toel. Osal eakatest töötutest on peale lähedaste sissetuleku ja töötushüvitiste võimalik elatuda pensionist ja säästudest. Pooled töötutest on märkinud, et nad tulevad toime suurte raskustega, kolmandik tuleb toime mõningate raskustega ja 15% tulevad toime suhteliselt normaalselt. Viimaste hulgas on ülekaalus noored töötud, kes elatuvad vanemate sissetulekute (info Eesti tööjõu-uuringust, teine kvartal 2009).

Kahjuks ei võimalda tööjõu-uuringute tulemused põhjalikult analüüsida, kuidas raske on töötute majanduslik olukord ja millest töötute peres kõige enam puudust tuntakse. Eestis tehtavates sotsiaaluuringutes uuritakse inimeste ja leibkondade küsitlusperioodile eelnenud aasta sissetulekut ja tulemused avaldatakse küllaltki pika viiteajaga. Näiteks 2008. aastal korraldatud sotsiaaluuringu tulemused (käsitlevad muu hulgas ka isikute ja leibkondade 2007. aasta sissetulekuid) avaldati 2009. aasta juunis. Pea ainus ja kaudne võimalus töötute toimetuleku hindamiseks on Sotsiaalministeeriumi toimetulekutoetuste maksmise statistika. Sellest selgub, et 2009. aasta teises kvartalis maksti toimetulekutoetust 41,3 miljonit krooni ehk 92% enam kui 2008. aasta teises kvartalis. Peamine toimetulekutoetuse saaja on töötute isikuga pere — 76% kõigist rahuldatud taotlustest. Kui 2008. aasta teises kvartalis oli töötute perede rahuldatud toetustootluse arv 14 600, siis 2009. aasta teises kvartalis küündis vastav näitaja juba 25 400-ni. Madal töötutoetus (1000 krooni kuus) ei suuda katta töötute esmavajadusi — ligikaudu 12 000 töötutoetuse saajaga peret sai 2009. aasta teises kvartalis lisaks ka toimetulekutoetust. Vastavalt 2008. aasta riigieelarve seadusele on toimetulekupiiri määr 1000 krooni kuus üksi elavale inimesele või perekonna esimesele liikmele ning 800 krooni pere teisele ja igale järgnevale liikmele (Sotsiaalministeerium 2009).

Registreeritud töötuse trendid

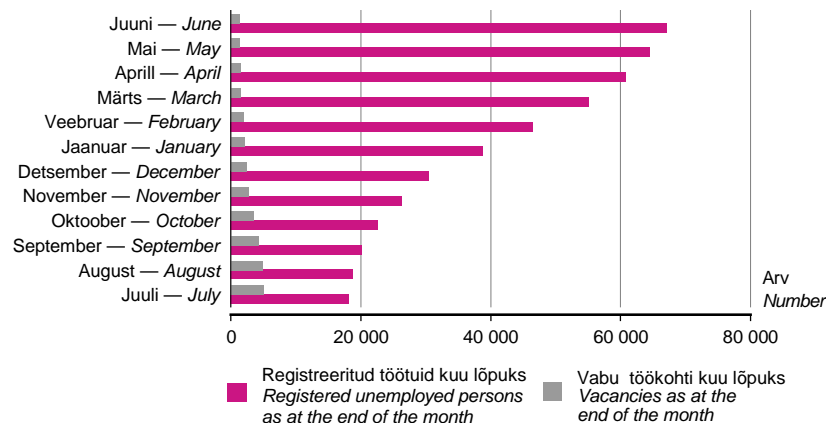
Peale Statistikaameti tööjõu-uuringute on töötuse näitajaid võimalik analüüsida ka töötukassa statistika põhjal. Tööturustatistika tõlgendamisel tuleb silmas pidada seda, et tööjõu-uuringute tulemuste põhjal arvutatud töötuse määr iseloomustab kogu 15–74-aastase elanikkonna tööturuseisundit ja töötukassa statistika võimaldab tööpuuduse näitajaid esitada vaid registreeritud töötute kohta. Statistikaameti 2009. aasta teise kvartali tööjõu-uuringu tulemused näitavad, et tööotsingutel pöörduv töötukassasse järjest rohkem töötuks jäänuid. 2009. aastal on tööotsimisviisidest peagu võrdselt esindatud sugulaste, sõprade, tuttavate poole pöördumine ja töötukassa kaudu töö otsimine (mõlemad ligikaudu 60%). Tööotsingutel kasutatakse aktiivselt ka töökuulutuste jälgimist (56% tööotsijatest), pöördumist otse tööandja poole (33%) ja vastamist tööpakkumiskuulutustele (25%) (Eesti tööjõu-uuring, teine kvartal 2009).

2009. aasta esimese poole jooksul suurenes registreeritud töötute arv enam kui kaks korda, ulatudes juuniku lõpuks 67 100 töötuni ehk oli 10,2% tööjõust vanuses 16 kuni pensioniiga.

Viimase aasta jooksul (juuli 2008 kuni juuni 2009) on registreeritud töötute arv suurenenud ligikaudu neli korda. Samal perioodil on tööandjalt töötukassasse edastatud vabade töökohtade arv vähenenud samuti ligikaudu neli korda. See on toonud kaasa olukorra, kus 100 registreeritud töötute kohta oli töötukassal pakkuda vaid keskmiselt kaks töökohta.

2009. aasta esimesel poolel oli ühes kuus registreeritud töötute arv keskmiselt 59 062 ehk kolm korda suurem kui 2008. aasta esimesel poolel. Uusi registreeritud töötuid lisandus 2009. aasta esimese kuue kuuga 61 520 — see oli võrreldes 2008. aasta sama perioodiga üle kolme korra rohkem. Kõrgema registreeritud töötusega oli Võru (15,1%), Ida-Viru (14,9%), Valga (12,7%), Põlva (11,4%), Pärnu (10,2%) ja Lääne (10%) maakond (joonis 6).

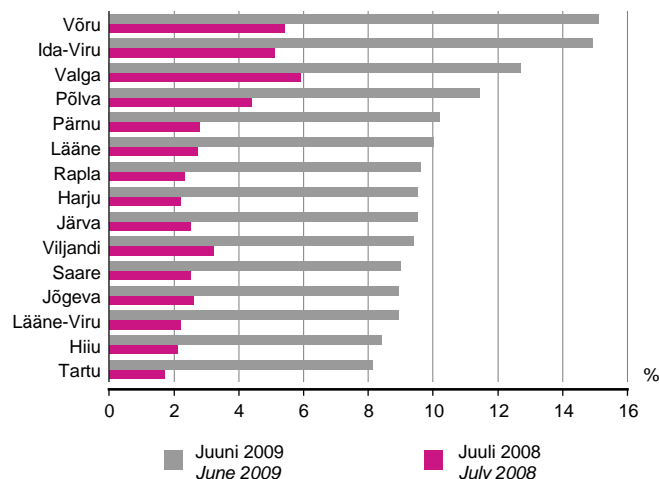
Joonis 5 **Registreeritud töötud ja vabad töökohad, juuli 2008 – juuni 2009**
 Figure 5 *Registered unemployed persons and vacancies, July 2008 – June 2009*

Allikas: Eesti Töötukassa.
 Source: Estonian Unemployment Insurance Fund.

Kõige madalam oli registreeritud töötus Tartu (8,1%) ja Hiiu (8,4%) maakonnas. Viimase aasta jooksul on töötus kõige kiiremini suurenenud Ida-Virumaal (9,8 protsendipunkti) ja Võrumaal (9,7 protsendipunkti). Lõuna-Eesti maakonnad (Võru-, Valga-, Põlvamaa) ja Ida-Virumaa on kogu taasiseseisvumise aja jooksul olnud traditsiooniliselt suure töötusega piirkonnad, kus ettevõtlus on väliskeskonna tingimuste halvenemisel võrdlemisi haavatav. Et mitte-eestlaste tööpuudus on eestlaste omaga võrreldes olnud juba aastaid tunduvalt kõrgem, mõjutab see otseselt Ida-Virumaa hõiveprobleeme.

Joonis 6 **Registreeritud töötuse osatähtsus 16-aastaste kuni pensioniealiste töäjõus, juuli 2008 ja juuni 2009**
 Figure 6 *Percentage of registered unemployment among the labour force aged 16 until pensionable age, July 2008 and June 2009*

Allikas: Eesti Töötukassa.
 Source: Estonian Unemployment Insurance Fund.

Nagu Statistikaameti töäjõu-uuringute tulemuste puhul on ka töötukassas arvel olevate töötute hulgas meeste osatähtsus märkimisväärselt suurenenud. Kui 2008. aasta juuni lõpus oli meeste osatähtsus kõigi registreeritud töötute hulgas 43%, siis 2009. aasta juuni lõpuks oli see tõusnud 55%-ni. Registreeritud töötute haridusest annab ülevaate tabel 1.

Tabel 1 **Registreeritud töötute jaotus soo ja haridustaseme järgi, 30.06.2009**
 Table 1 *Distribution of registered unemployed persons by sex and educational level, 30.06.2009.*

Haridustase (ISCED-97)	Mehed Males	%	Naised Females	%	Educational level (ISCED-97)
Kokku	37 181	100	29 853	100	Total
Esimese taseme haridus	8 424	23	4 560	15	Below upper secondary education
Algharidus	1 172	3	438	1	Primary education
Põhiharidus	7 252	20	4 122	14	Basic education
Teise taseme haridus	23 174	62	18 097	61	Upper secondary education
Üldkeskharidus	10 548	28	9 097	30	General secondary education
Kutsekeskharidus	11 292	30	8 520	29	Vocational secondary education
Kutseharidus põhihariduse baasil	1 334	4	480	2	Vocational training based on basic education
Kolmanda taseme haridus	5 232	14	6 963	23	Tertiary education
Keskeriharidus keskhariduse baasil	2 007	5	2 534	8	Professional secondary education based on secondary education
bakalaureusekraad	1 852	5	2 547	9	Bachelor's degree
kutsekõrgharidus	694	2	1 060	4	vocational higher education
magistri- või doktorikraad	679	2	822	3	Master's level degree or Doctoral level degree
Määramata	351	1	233	1	Unspecified

Allikas: Eesti Töötukassa.

Source: Estonian Unemployment Insurance Fund.

Madal haridustase ja eesti keele oskuse puudumine vähendavad töö leidmise võimalusi

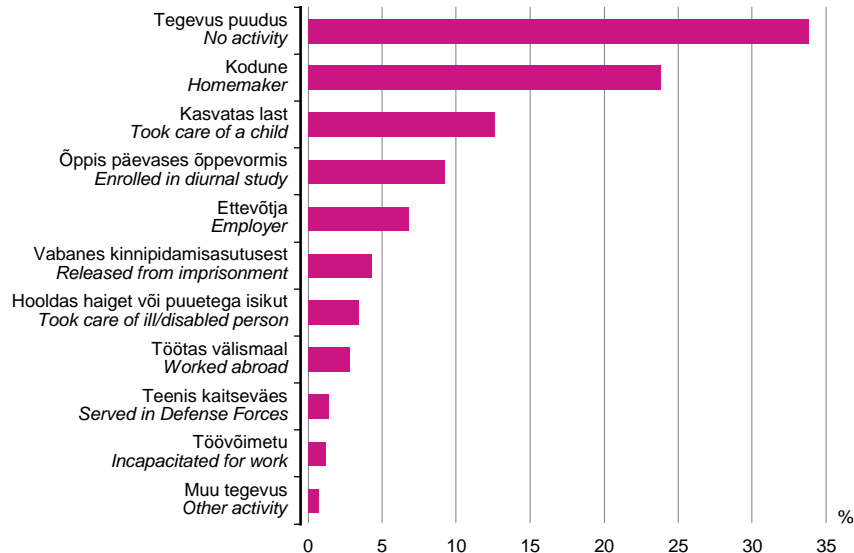
Registreeritud töötute haridustase on küllaltki erinev, sest järsu töötuse suurenemise tingimustes on jäänud tööta nii põhi- kui ka kõrgharidusega inimesed. Siinjuures tuleb märkida, et ligikaudu pooled töötutest on kutse-, ameti- või erialahariduseta, mis vähendab tunduvalt nende konkurentsivõimet tööturul. Kui madalast haridustasemest tulenevat kriitilist seisundit võimendavad peale selle veel eesti keele oskuse puudumine ja kriitiline vanus (alla 24-aastased või üle 50-aastased), on niisugustel töötutel kaduvväike lootus kriisi ajal tööd leida. Eriti puudutab see töötuna arvel olevaid mehi, kelle seas oli naistega võrreldes rohkem alg- ja põhiharidusega töötuid.

2009. aasta teise kvartali jooksul töötukassas arvel olnud töötutest töötas 71% enne töötuks jäämist Eestis. Ülejäänud töötute varasema tegevuse kohta annab ülevaate joonis 7. Esitatud andmed näitavad, et kolmandikul registreeritud töötutest puudus varasem tegevus — nad ei käinud tööl ja neil ei olnud ka tööl käimist takistavaid tegureid. Viimase aasta jooksul (teine kvartal 2008 kuni teine kvartal 2009) on varasema tegevuseta töötute arvukus suurenenud 3,5 korda (2260-st 8200-ni). Eeldatavasti on siin tegemist üsna heterogeense rühmaga. Arvata võib, et osa neist on tööelust kõrvale tõrjutud heitunud inimesed, kellel ei ole ravikindlustust ja kes püüavad kohalikust omavalitsusest toimetulekutoetust taotleda. Nii ravikindlustuse kui ka toimetulekutoetuse saamise eeltingimus on töötukassas töötuks registreerimine. Sellesse rühma võivad kuuluda ka inimesed, kes on tegutsenud valdavalt varimajanduses — töötanud mitteametlikult, teinud juhuslikke töötsi, tegelenud ebaseadusliku äriaga. Majandussurutis on nende tegutsemist tuntavalt piiranud ja sundinud neid end töötuks registreerima, et toimetulekutoetust saada ja sellest elatuda. Suuruselt teine majanduslikult mitteaktiivne rühm on kodused (24%), põhiliselt naised, kes pere majandusliku olukorra halvenemisel pöördusid abi saamiseks töötukassasse. Nende arv on viimase aasta jooksul suurenenud ligikaudu 2,5 korda.

Viimase aasta jooksul on töötukassasse pöördunud üsna palju lapsi kasvatavaid naisi ja koolilõpetajaid, kellest põhiosa soovib töötuks registreerimise kaudu tööd leida, sest äsjastel õppuritel ei ole õigust saada töötushüvitiisi. Välismaal töövõimalustest ilma jäänud ja ennast töötukassas töötuks registreerinute arv on viimase aasta jooksul suurenenud kolm korda. Võib eeldada, et välismaalt töötamast naasevad põhiliselt inimesed, kes töötasid seal hooajatoodel ja tähtajaliste lepingute alusel. 2009. aasta juunikuul lõpu seisuga olid registreeritud töötute varasemate ametialade pearühmad järgmised: lihttöölised (v.a ehitus) (19%

kõigist varem töötanud registreeritud töötutest), ehituse oskus- ja lihttöölised (16%), teenindus- ja müügitöötajad (14%), keskastme spetsialistid ja kontoritöötajad (11%), metalli- ja masinatööstuse oskustöölised (9%), seadme- ja masinaoperaatorid (7%), sõidukijuhid (6%), muud tööstuse oskustöölised (6%) ja juhid (6%). Viimase aasta jooksul oli kõige enam töötuks jäänud ehitustöölised ning metalli- ja masinatööstuse oskustöölised seas.

Joonis 7 **Registreeritud töötute varasem tegevus (v.a Eestis töötamine), II kvartal 2009**
Figure 7 *Latest activities of registered unemployed persons (excl. work in Estonia), 2nd quarter 2009*

Allikas: Eesti Töötukassa.
Source: Estonian Unemployment Insurance Fund.

Varem töötanud registreeritud töötute töösuhte lõpetamise peapõhjused olid 2009. aasta teises kvartalis koondamine (35%), tähtajalise lepingu lõppemine (16%), töösuhte lõpetamine töötaja algatusel (11%), töösuhte lõpetamine poolte kokkuleppel (8%) ja töötaja algatusel (tööandja süül) töösuhte lõpetamine (6%) (Eesti Töötukassa). Töösuhte lõpetamise põhjuseid analüüsid võib kujuneda arvamus, et ligikaudu 60% registreeritud töötutest võiksid saada töötuskindlustushüvitist ja sõltuvalt kindlustusstaazist 180 või 270 kalendripäeva jooksul inimväärselt toime tulla. Kõiki seadustes sätestatud tingimusi arvestades see tegelikult nii ei ole. Töötukassa andmetel määrati 2009. aasta esimesel poolal töötuskindlustushüvitist vaid 45%-le kõigist uutest töötutest (Eesti Töötukassa). Ülejäänud registreeritud töötud peavad toime tulema kas 1000-kroonise töötutoetuse toel või taotlema kohalikust omavalitsusest toimetulekutoetust, sest neil ei ole seadusjärgset õigust saada töötushüvitist. Järelikult peab päris suur osa töötukassas registreeritud töötutest tulema toime põhiliselt lähedaste abi ja napi toimetulekutoetuse toel.

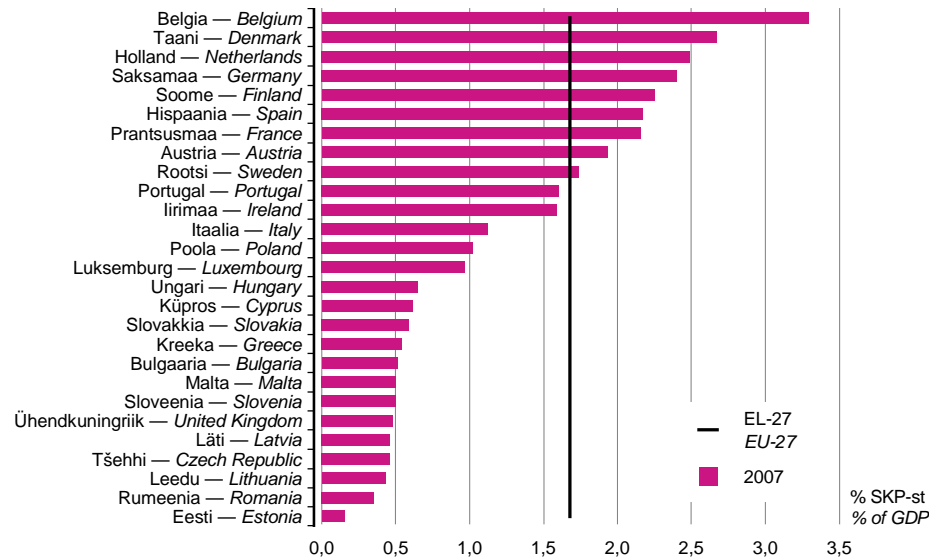
Kriisiaegse tööturuolukorra leevendamise võimalusi

Üks põhilisem ja edukam tööhõiveprobleemide lahendaja on tööpoliitika, mille rakendamiseks tehti Euroopa Liidu liikmesriikides algust Lissaboni protsessi käivitamisega 1997. aastal. 1998. aastal koostatud Amsterdami lepingus fikseeriti Euroopa Liidu tööpoliitika põhisuunad ja töötati välja soovitud tulemuslikuks elluviimiseks. Euroopa Liidu tööpoliitika strateegiaid ja meetmeid on järjekindlalt täiustatud ja selle abil on mitu Euroopa riiki saavutanud tööpuuduse märkimisväärse vähenemise ja stabiliseerumise 3–5% tasemel. Eesti töötuse näitajate madalaim tase oli (15–74-aastaste töötuse määr ligikaudu 4%) 2007. aasta kolmandast kvartalist kuni 2008. aasta teise kvartalini.

Tööpuuduse vähendamisel oli osa mitmel teguril, millest olulisemana võib nimetada majanduskasvu mõju tööturule, 2004. aastal avanenud võimalust kasutada Euroopa Sotsiaalfondi toetusi ja eestimaalaste avardunud võimalusi välismaal töötada. Euroopa

Sotsiaalfondi projektiraha rakendati Eesti Riikliku Arengukava prioriteetide kaudu. Abi rakendamise põhieesmärk oli inimressursi arendamine ja tööalase konkurentsivõime suurendamine. Alates 2003. aastast on Eesti kulutused tööpoliitikale olnud väga tagasihoidlikud ja seejuures veel järjekindlalt vähenenud. Kui enne Euroopa Liiduga liitumist hõlmasid tööpoliitika kulutused SKP-st 0,27%, siis 2007. aastal olid kulutused vähenenud 0,15%-ni SKP-st, mis jättis Eesti Euroopa Liidu liikmesriikide seas viimasele kohale. Samal ajal kulutasid stabiilselt madala töötusega Taani ja Holland tööpoliitikale vastavalt 2,7% ja 2,5% SKP-st.

Joonis 8 **Tööpoliitika kulutused Euroopa Liidu liikmesriikides, 2007**
Figure 8 *Expenditure on labour policy in the Member States of the European Union, 2007*

Allikas/Source: Gagel 2009.

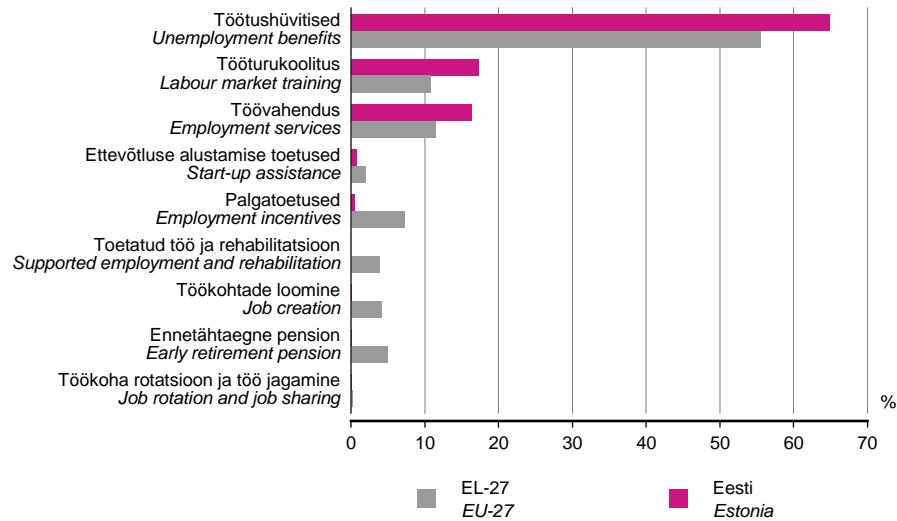
Tööpoliitika meetmed jagunevad aktiivseteks ja passiivseteks. Aktiivsete meetmete rakendamise eesmärk on töötute aktiviseerimine (tööturukoolitus, ettevõtluse alustamise toetus jms) ja pikaajalise töötuse ennetamine (palgatoetus tööandjatele, tööpraktika ja tööharjutus töötutele jms). Passiivseid meetmeid võib tõlgendada töötushüvitiste maksmisena, mille eesmärk on töötuse tagajärgede leevendamine.

Joonisel 9 on esitatud Eesti ja Euroopa Liidu tööpoliitika kulutuste struktuur 2007. aastal. Hoolimata sellest, et registreeritud töötute keskmine arv oli 2007. aastal vaid 13 400 ja töötutoetus oli 1000 krooni kuus ning töötuskindlustushüvitise maksmise periood oli üldjuhul vaid 180 kalendripäeva, moodustasid töötushüvitiste kulutused Eestis kõigist tööpoliitika kulutustest üsna suure osatähtsuse — 65%. Eestiga sarnane kulutuste struktuur on iseloomulik ka Lõuna-Euroopa riikidele (Küpros, Malta, Kreeka, Hispaania, Portugal) ja Saksamaale ning Lätile, kus oli samuti suur passiivsete meetmete osatähtsus ja aktiivse tööpoliitika osa oli vaid 30–40%. Teiste riikidega võrreldes rakendasid enim aktiivselt tööpoliitika meetmeid Põhjamaad. Rootsi tegeles kõige enam tööhõive soodustamisega, mis tähendab, et tööandjaid toetati palgatoetuste jm soodustuste kaudu. See andis tööandjale suuremad võimalused värvata tööle väiksema konkurentsivõimega inimesi.

Taani kulutas teiste riikidega võrreldes tunduvalt rohkem toetatud tööle ja rehabilitatsioonile, et soodustada puuetega inimeste ja teiste riskirühmade tööhõivet.

Soome on välja arendanud palju aktiivseid meetmeid. Samuti tegeles Soome teiste riikidega võrreldes aktiivsemalt töökohtade loomise ja töökoha rotatsiooni ning töö jagamisega.

Joonis 9 **Tööpoliitika kulutused Eestis ja Euroopa Liidus (27) kululiigi järgi, 2007**
 Figure 9 *Expenditure on labour policy in Estonia and in the European Union (27) by type of expenditure*

Allikas/Source: Gagel 2009.

Väheseid kulutused tööpoliitikale ja riigieelarve kärped sunnivad mõtlema, kas tööpoliitika tagasihoidlikud vahendid suudavad tööpuudust leevendada

Eesti tööpoliitika kulutuste madal tase, orienteeritus passiivsetele meetmetele ja kriisiolukorras tehtavad riigieelarve kulude kärped sunnivad tõsiselt mõtlema sellele, kas tööpoliitikale eraldatud tagasihoidlike summade toel on võimalik suurt tööpuudust leevendada. Seetõttu tuleb töökohtade loomise soodustamiseks ja töötuse vähendamiseks kasutada kõiki võimalusi ja senisest aktiivsemalt tarvitada Euroopa Liidu tõukefondide raha, mille eesmärk on pikaajalise töötuse ennetamine ja tööhõive soodustamine. Peale selle tuleb õppida teiste riikide kogemustest ja soovistest, kuidas kriisiajal tööturul töökohti säilitada ja tööpuudust vähendada.

2008. aasta novembris avaldas Euroopa Komisjon Euroopa majanduse toibumise plaani eesmärgiga kavandada ja koordineerida tegevusi majanduskriisile reageerimisel. Plaan hõlmab mitut riigi algatust

- tööhõive säilitamise ennetusmeetmed, mis väljenduvad ettevõtete toetamises, tagamaks töötajatele tööhõive või toetamaks töötajaid, kelle palka on kärbitud;
- tööhõive suurendamise meetmed, mis soodustavad töötute tööturule naasmist ja pööravad tähelepanu igale konkreetsele töötusjuhtumile;
- tegevused, mis pakuvad materiaalselt toetust koondatutele, kes langevad sissetulekutoetust vajavate töötute kategooriasse ja neile, kes on tööturul välja tõrjutud.

Riigi toetused tööhõive säilitamisel ja suurendamisel on edukad ainult majanduslike hoobade täiustamise puhul. Tähtis on rõhutada majanduskasvu toetavat poliitikat ja suurendada tööhõivet hariduse, teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni, investeringute ja rahastusallikatele juurdepääsu loomise teel. Tööhõive toetamine võib olla ajutine, kuid tähelepanu tuleb pöörata kõigile majandussektoritele ja eeskätt töötavatele inimestele. Riigid peavad tugevdama meetmeid, et säilitada sellised sissetulekud nagu töötushüvitised, sotsiaaltoetused ja pensionid. Suurte traditsiooniliste tööstusharude ettevõtteid peab toetama teatud tingimustel ja see tegevus peab olema ümberstruktureeriv. Eelnimetatud meetmeid peaksid koordineeritult rakendama kõik Euroopa Liidu liikmesriigid (*Tackling ...* 2009).

Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) raportites märgitakse, et üleilmne majanduskriis ja selle tagajärjed viitavad töötuse pikaajalisele kasvule, vaesuse ja ebavõrduse süvenemisele. Tavaliselt algab tööhõive aeglane suurenemine alles pärast majanduse lõplikku kriisist toibumist. Samal ajal võib mitmes tõsise kriisi üle elanud riigis kujuneda olukord, kus saavutatud kriisieelne tööhõive tase ei suuda enam toetada tulemuslikku majandusarengut ja tagada inimestele hästi tasustatud ning rahuldust pakkuvat tööd. Olukorras, kus ettevõtted on pankrotistunud ja töötajad töö kaotanud, tuleb rakendada ulatuslikke vastutoime-

mehhanisme. See eeldab uusi poliitikavalikuid, mis keskenduvad töökohtade loomise ja ettevõtete jätkusuutlikkuse toetamisele, avalike teenuste kvaliteedi parandamisele, töötajate õiguste tagamisele ja haavatavate gruppide kaitsmisele.

Tööturuprobleemide lahenditena näeb ILO makroökonomiliste mehhanismide kaudu tööjõunõudluse suurendamist ja töötajate palgataseme säilitamist, tööotsijate abistamist tööpoliitika aktiivsete meetmete rakendamisega, tööhõiveametite pädevuse ja ressursside suurendamist, et pakkuda töötule vajalikke toetusi ja teenuseid ning suurendada töötute tööoskusi ja ettevõtlusvalmidust. Peale selle soovitatakse toetada väike- ja keskmise suurusega ettevõtete arengut ja mikroettevõtete loomist soodustingimustel eraldatavate laenude toel, riigi garanteeritavate ajutiste töökohtade loomist, avalike tööde tegemise võimaluste laiendamist ja roheline tööhõive suurendamist (*Recovering ... 2009*).

ILO on pakkunud välja veel ühe meetme, et säilitada ja suurendada tööhõivet. See on nimelt töö jagamine, mis tähendab võimalust tööaja vähendamise kaudu jaotada töötajate vahel vähenenud (allesjäänud) töö mahud, säilitades sel moel töötajad ja välistades nende vallandamise. Seda meetet saab rakendada ka tööga hõivatuse suurendamisel. Nimetatud meetme tõttu küll töötasu väheneb, kuid seda piirangut saab leevendada riigieelarvest makstava palgatoetuse toel. Selle rakendamise tulemusena tekib kõik-võidavad-lahendus: töötajatele säilivad töökohad ja nad ei kaota töötuse tõttu oma tööoskusi, ettevõtted tulevad kriisiga toime ja on hästi valmistunud saabuvaks majanduskasvuks ja riigi jaoks väheneb sotsiaaltoetuste maksmise vajadus ja lõppkokkuvõttes kahaneb sotsiaalne tõrjutus ühiskonnas (*Work ... 2009*).

Riikide statistikutelt ja analüütikutelt oodatakse valmidust toota ja kasutada tööturustatistikat (sh palgatrende), mis on alus poliitiliste otsuste langetamisel, ning järjepidevalt koguda ja analüüsida tööturuandmestikku, et hõlbustada riikide edukuse mõõtmist. Tähtis on koguda ja levitada infot, mis käsitleb riikide toimetulekut kriisiga ja anda teadmisi kriisist toibumise meetmete kohta (*Recovering ... 2009*).

Kokkuvõte

Eesti majandus ja tööturg on sügavas kriisis. Seda näitavad nii jätkuv majanduslangus kui ka kiirelt suurenev tööpuudus. Eestis on kõige tõsisem tööhõiveprobleem noorte kõrge tööpuudus, mille leevendamiseks ei tohi enam viivitada. Kui kooli lõpetanud noore esimene tööturukogemus on töötü staatus ja lootusetus vabade töökohtade nappuse tingimustes üldse mingit tööd leida, jätab see jälje kogu eluks. Olukorras, kus Eesti tööpoliitika kulutused on teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega võrreldes äärmiselt tagasihoidlikud, tuleb kriisiolukorras keskenduda eeskätt töötute noorte igakülgsel toetamisele ja aktiveerimisele — soovitada neil jätkata pooleli jäänud haridusteed, otsida neile ettevõtetest tööpraktika võimalusi, luua noorte tööharjutuskeskusi, asutada noorte tööklubisid ja kaasata noori vabatahtlikku tegevusse. Taoliste asjade organiseerimiseks peaksid panustama nii tööturuinstitutsioonid, ettevõtted, sotsiaalsed partnerid, haridusasutused, kohalikud omavalitsused kui ka kolmanda sektori organisatsioonid.

Töökohtade säilitamiseks, töötuse vähendamiseks ja töökohtade loomiseks tuleb kasutada kõiki võimalusi ning senisest aktiivsemalt tarvitada Euroopa Liidu tõukefondide raha, mille eesmärk on pikaajalise töötuse ennetamine ja tööhõive soodustamine. Avalikkusel tuleb senisest rohkem jälgida ja vajadusel ka sekkuda, et kriisiajal toimuvad riigieelarve kärped ei vähendaks töötute toimetulekuks ja aktiveerimiseks ette nähtud võimalusi ja tegevuskavu. Kui praegu on enamikul juhtudel tegemist veel lühiajalise töötusega, siis selle muutumisel pikaajaliseks töötuseks tuleb riigil majanduse elavnemise tingimustes kulutada mitu korda rohkem raha, et tööharjumuse ja tööoskuse kaotanud pikaajalisi töötuid tööturule tagasi tuua.

Kindlasti tuleb kriisiolukorras tähelepanu pöörata ka töötavate inimeste õiguste tagamisele. Sunnitud vaeghõive (sundpuhkused ja pika kestusega osaajatöö) ja pidevad palgakärped võivad põhjustada töötaja ja tema pere sattumist vaesusesse. Kriisiolukorra leevendamise eesmärgil on välistatud ka otseste maksude (sotsiaalmaks, tulumaks, tööstuskindlustusmaks, pensionide maksustamine) suurendamine, sest see vähendab elanikkonna tarbimisvõimalusi (eeskätt sisetarbimist), seab tööandjad senisest keerulisemasse olukorda, soodustab varimajanduse arengut ja kokkuvõttes süvendab majanduslangust veelgi.

Kriisi mõju võib olla mõneti ka positiivne ja tekitada ideid ning aidata leida uusi lahendusi tööpoliitika ja töösuhete valdkonnas. Seetõttu tuleb tööpoliitikaga tegelevatel ametkondadel jälgida (ja miks mitte ka kasutusele võtta) teiste riikide meetmeid ja kogemusi kriisiga toimetulekul ning majanduse- ja tööturu toimumiseks kasutatavate tegevuste rakendamisel.

Kirjandus

Eesti Töötukassa. (2009). [www] <http://www.tootukassa.ee/> (16.08.009).

Euro area unemployment up to 9.4%. (2009). Eurostat Newsrelease. Euroindicators 112/2009. [www] http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-31072009-BP/EN/3-31072009-BP-EN.PDF (5.08.2009).

Gagel, S. (2009). *Labour market policies (LMP) – expenditure and participants 2007. — Eurostat. Data in Focus 23/2009. [information sheet]* http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-QA-09-023/EN/KS-QA-09-023-EN.PDF (1.08.2009).

Galgóczy, B. (2009). *Central Eastern Europe five years after: from emerging Europe to submerging Europe? — ETUI Policy Brief. European Economic and Employment Policy. Issue 4/2009.* [www] <http://www.etui.org/research/Media/Files/EEEPB/2009/4-2009> (15.08.2009).

Labour Force Survey series. (2009). Eurostat. [www] http://nui.epp.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsq_urgan&lang=en (12.08.2009).

Putting Jobs and Fairness at the Heart of Recovery: The Role of the G8. (2009). Global Unions Statement to the G8 Summit. Italy. [www] http://www.tuac.org/en/public/e-docs/00/00/04/E0/document_doc.phtml (26.07.2009).

Recovering from the Crisis: a Global Jobs Pact. (2009). ILO. [www] http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/2009/109B09_101_engl.pdf (14.08.2009).

Sotsiaalministeerium. (2009). [www] http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Hoolekandestatistika/Toimetulek/2009_aasta_II_kvartal.pdf (15.08.2009).

Tackling the recession: Employment-related public initiatives in EU Member States and Norway. Executive summary. (2009). Eurofound. [www] <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef09471.htm> (25.07.2009)

The financial and economic crisis: a decent work response. (2009). ILO. [www] http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_103507.pdf (7.08.2009).

The Global Economic and Financial Crisis: Regional Impacts, Responses and Solutions. (2009). United Nations publication. United Nations. New York. [www] <http://www.un.org/regionalcommissions/crisispublication.pdf> (10.08.2009).

Work sharing: A strategy to preserve jobs during the global jobs crisis. TRAVAIL Policy Brief No. 1. (2009). ILO. [www] http://www.ilo.org/global/About_the_ILO/Media_and_public_information/Feature_stories/lang--en/WCMS_107652/index.htm#1 (13.08.2009).

TRENDS ON LABOUR MARKET DURING THE CRISIS

Mai Luuk
Statistics Estonia

“Labour markets stand at the vortex of the crisis,” the G8 leaders stated during the recent summit conference which took place in July 2009 (Putting ... 2009). Though the economic crisis has an impact on the labour market carried by a certain temporal shift, its effects give rise to social problems which only may be relieved with years. One of the most serious problems is unemployment, especially when the lack of employment limits the possibilities to find work and unemployment may turn out as long-termed. Long-time unemployment and low-rated social benefits pave the way to the poverty. However, the crisis may have somewhat positive side-effects — it may excite new ideas and point out new solutions to facilitate the recovery from the crisis.

Introduction

The global financial and economic crisis has had a dramatic effect on the economic and enterprise environment of Estonia. One of the most direct outputs of the crisis is reflected in the Estonian labour market situation — first and foremost in the intensive growth of unemployment indicators. A continuous growth of unemployment started in the late autumn of 2008 and has sharply increased in the first half of 2009. According to the preliminary data of Eurostat, the seasonally adjusted unemployment rate of Estonia was 17% in June 2009 and 15.8% in the second quarter being one of the highest unemployment indicators in the European Union (Euro ... 2009), following Spain and Latvia (Euro ... 2009). In fact, the Estonian unemployment rate in the second quarter was considerably lower in comparison with the estimation published by Eurostat forming 13.5% (Estonian Labour Force Survey, 2nd quarter 2009). The number of registered unemployed persons at the Estonian Unemployment Insurance Fund was 67,000 by the end of June 2009 and the respective share of the registered unemployed comprised 10.2% of the labour force aged 16 to pensionable age (Estonian Unemployment Insurance Fund ... 2009).

The collapse of real estate market and the global financial crisis that started in 2008 has affected countries in different ways and may lead to different impacts in the society. So, much more variable policy options than before depending on the economic circumstances and institutional constraints of countries must be at hand. By 2010, a steep rise in unemployment has been forecasted for Europe (The Global ... 2009). Unemployment in Estonia has increased nearly threefold during the last year. A dramatic growth in unemployment is a sign indicating that the government should instantly start different activities to put the unemployed into practice by using the best practices of Europe and the experience of non-profit organisations for this purpose. The ILO reports have emphasized that only bold and swift action is required to reactivate the world economy in order to avoid a social recession from occurring (The Financial ... 2009). The article concentrates on the labour market rates during the crisis by using the labour market data of Labour Force Surveys of Statistics Estonia, Estonian Unemployment Insurance Fund and Eurostat, and analyses the statistical profile and former employment status of the unemployed. The unemployment situation may be alleviated by active labour policy, and also several solutions brought out during the state of crisis which may help to sustain employment and prevent the occurrence of long-term unemployment.

The situation of Estonian labour market in the context of EU Member States

The global economic crisis has had a serious impact on the Central and Eastern European countries (CEE) that became members of the European Union in 2004. Macroeconomic imbalances, chronic dependence on external financing and a large-scale economic and trade integration with the Old Member States of the European Union (EU-15) are the underlying reasons why the New Member States located in the Central and Eastern Europe suddenly found themselves deeply affected by the economic recession. The CEE countries were hit hard due to a series of factors that emerged simultaneously within a short time. This, in turn, highlighted how the previously fast economic growth became unsustainable once the external environment took a turn for the worse (Galgóczi ... 2009). The report submitted by the United Nations Economic Commission for Europe points out among, other things, that in the conditions of overheated economy too much emphasis has been laid on fiscal retrenchments of state budgets and, as a result, funding for social and safety net programmes has been reduced. The European emerging economies will also now suffer from having relied on economic growth to trickle down to the poor, instead of aiming for pro-poor growth and redistribution (The Global ... 2009)

Estonia is experiencing a similar lesson because expeditious economical growth since 2005 started to decelerate in 2007 and downturned in 2008. The impact of the crisis may be directly seen in the Estonian labour market situation (Figure 1). The unemployment rate was 4.1% in the first quarter of 2008, but it became 11.4% by the first quarter of 2009 — increasing about three times during the year. The average unemployment rate of the Member States of the European Union increased only 1.7 percentage points during the same period — from 7% to 8.7% (Labour ... 2009).

Comparison between the unemployment indicators of the first quarters of 2008 and 2009 reveals that the growth in unemployment was the fastest in Spain (7.8 percentage points) and in the Baltic countries (7.4 percentage points in each) (Figure 2). A steep increase in unemployment can also be detected in Ireland where the unemployment rate grew 5.6 percentage points during the year. There are also several countries (the Netherlands, Cyprus, Slovenia, Bulgaria, Germany, Poland and Slovakia with stably high unemployment rates) where unemployment has not increased considerably during the last year.

Since the beginning of 2009, a global jobs catastrophe is in the making (and will continue deepening). On current trends, unemployment and the number of working poor are forecasted to rise significantly in the course of this year. In addition, some 90 million people will enter the labour market worldwide in 2009–2010. Already before this crisis, signs of crisis could be noticed — subdued growth in productive employment, relative to the rise in output, and scant social protection, coupled with rising income inequality, featured together with excessive confidence in self-regulating markets characteristic of the countries that had chosen the liberal development trend. Young persons, migrants (notably women) working in precarious jobs (on the basis of fixed-term employment contract or part-time jobs) or in the non-observed economy are particularly exposed to the hardships of the current downturn (The Financial ... 2009).

With respect to the labour market groups in Estonia, young people aged 15–24 have suffered the most due to the economic crisis

In Estonia, young people aged 15–24 have suffered the most due to the economic crisis. Though the unemployment rate of young people of the EU Member States was on average twice as high as in Estonia (7.5%) in the first quarter of 2008, the unemployment of the youth in Estonia started to increase consistently from the third quarter of 2008 and surged to a 24.5% level by the first quarter of 2009. In consequence, the unemployment of the youth in Estonia increased more than three times during the year. The unemployment of non-Estonians has also notably increased during the last year. The rate of unemployment was 3.1% among Estonians and 6.5% among non-Estonians in the first quarter of 2008, but in the first quarter of 2009 the rate of unemployment of the referred groups was 9% and 16.1% respectively (based on the data of Estonian Labour Force Surveys 2008–2009).

Though the unemployment has constantly been somewhat higher among women in contrast with men in the majority of EU Member States, unemployment has become a bigger problem for the male group during the last year in Estonia. In Estonia, the unemployment

rate of men was 13.8% and that of women — 9% in the first quarter of 2009, while in the countries of the European Union it was equal for men and women — 8.9% (Labour ... 2009). The above mentioned unemployment indicators refer to the fact that the global economic crisis has had quite a serious impact on the Estonian labour market. The fact can be extrapolated to all Baltic countries, where several former advantages (open economy and little intervention of the state) have made the Baltic countries very sensitive to external influences.

Recent developments at the Estonian labour market

This analysis provides an overview of the results of labour market surveys carried out in the first and the second quarters of 2009. The intrinsic feature of today's economic situation is the fact that the effects of economic downturn reach the labour market faster than during the previous crisis at the end of 1990s. The reaction of labour market to the changes in the economy follows by quite a short temporal shift. This is caused by several factors: the openness of the Estonian economic environment, little intervention of the state in the economic and labour policy situation, an overheated economic environment which resulted in the blast of real estate bubble and the halt of construction sector. In Estonia, unemployment started to increase in the third quarter of 2008. Shrinking of the export market in the furniture, timber, textile and sewing industries, moving of jobs to the cheaper labour cost areas (CIS, Asia, etc.) and signs of the contracting construction industry had a great influence on the unemployment situation in Estonia.

The increase in unemployment was rather slow during 2008, but grew abruptly approximately by 6% during the first half-year of 2009. Data presented in Figure 3 show that the unemployment among males has increased sharply in the context of both genders. The reason for the high unemployment rate among men lies in the structural changes of construction and manufacturing industries: a huge number of male workers were discarded as a result of the slowdown in construction and shrinkage of export markets. The largest number of female workers has been discarded from the manufacturing and commercial industries, but also from the service industry and public administration. In the second quarter of 2009, the unemployment rate was 11.3% among Estonians and 17.6% among non-Estonians. The differences in the nation-based unemployment rates are rather irrelevant in case of women (the unemployment rate of non-Estonian women is 3 percentage points higher), but the difference is nearly twice as high in case of men — the unemployment rate is 13.7% among Estonian men and 22.7% among non-Estonian men (data are based on the Estonian Labour Force Surveys 2008–2009) (Figure 3).

The high unemployment of males is a serious risk factor

The high unemployment of males is a serious risk factor, because men, who are oriented to taking care of their families and cannot contribute to it in the previous scope any more when made unemployed, fall quite quickly into despair. Numerous young men with a low level of education and little skills have been discarded from the construction sector and they cannot find a new job in the circumstances of economic fall. Misery caused by unemployment paves way to alcoholism and other addictions, home violence, crime and suicidal behaviour first and foremost among men. The unemployment level of females has steadily been somewhat lower in comparison with males, but women are usually more active in their job search. Women use different possibilities to find a job and agree to take also low-paid jobs that do not correspond to their educational level. The changes taken place in the structure of occupations indicate that the craft and related trades workers, elementary occupations, technicians and associate professionals, service workers and shop and market sales workers and plant and machine operators and assemblers are the occupations where the largest number of jobs have been lost.

The statistics given in Figure 4 show that the increase in unemployment has been first of all caused by the sudden growth in unemployment among the youth aged 15–24 which began in the second quarter of 2008 and deepened at the beginning of 2009, whereas the unemployment rate of young men (30.1%) is almost twice as high as that of young women (17.1%). There are several other substantial reasons for the sudden growth in the youth unemployment besides the economic fall. More and more youngsters who were born during

the period of “the singing revolution” have entered the labour market during the past years. The labour force participation rate of the youth aged 15–24 was 36.4% in the first quarter of 2007, but in the fourth quarter of 2008 the respective indicator was already 44.5% (Figure 4).

The profile of labour force of young people is numerically dominated by males who are mostly oriented to acquiring vocational education and therefore study for a shorter period than the females acquiring higher education. This is why males enter the labour market earlier than females. Another issue is the educational level of the 15–24-year-old men — 36% of them have only basic education. They managed to find a job easily in the construction sector during the real estate boom, but now finding a job has become almost impossible for them due to their low level of education and lack of professional skills. Many young people are trying to find their first job — the young people who have just graduated, school quitters and youngsters who have never worked before constitute 30% of the 15–24-year-olds. According to the results of Labour Force Survey, a half of young unemployed people have faced difficulties during the past 12 months in finding a job due to insufficient knowledge of the Estonian language, but this has had no serious effect on the unemployment rates of the 15–25-year-olds. During the past year, the difference between the unemployment rates of young Estonians and non-Estonians has shrunk from 7% to 4% (data based on the Estonian Labour Force Surveys 2008–2009). Unemployment is still of rather short-term nature at the moment — three-fourths of all unemployed have been searching for employment for less than a year. However, unemployment may become a long-term phenomenon in the constant lack of available positions. The period for the payment of unemployment insurance benefit is 270 calendar days in case of the insurance period lasting from 56 to 110 months. The period of unemployment insurance benefit payments is 180 calendar days in case of the insurance period lasting less than 56 months and upon the termination thereof the unemployed person is entitled to the state unemployment benefit (1,000 kroons per month) for another 90 calendar days. The people who have left employment on their own initiative, by agreement with the employer, due to a breach of duties of employment or service, loss of confidence or due to an indecent act or act of corruption have a right to apply only for the state unemployment benefit on certain conditions and the payment period thereof is 270 days (Estonian Unemployment Insurance Fund).

In the period of a rapid growth in unemployment, the activeness of registration of unemployed persons has continuously increased. According to the data of the Estonian Unemployment Insurance Fund, there were 64,000 registered unemployed persons in the second quarter of this year which comprises 70% of the total number of unemployed persons based on the data of Estonian Labour Force Survey carried out by Statistics Estonia. 62% of men and 83% of females registered themselves at the Estonian Unemployment Insurance Fund. The reasons for not applying to the Estonian Unemployment Insurance Fund were different. The unemployed people firstly pointed out an argument that turning to the Unemployment Insurance Fund was in principle unacceptable (36%), secondly it was mentioned that no suitable job could be found through the Unemployment Insurance Fund (24%), and finally the respondents stated that they had no right to apply for the unemployment insurance benefit (24%). 63% of the unemployed registered at the Unemployment Insurance Fund got unemployment benefits: one-third of them had a right to receive the unemployment insurance benefit and 30% had a right to receive the state unemployment benefit. 32% of the unemployed persons aged 15–24 were registered at the Estonian Unemployment Insurance Fund, but only a tenth of them were qualified to receive the unemployment insurance benefit and others were entitled only to the state unemployment benefit. 62% of the registered young unemployed persons do not have any opportunity to get unemployment benefits from the Estonian Unemployment Insurance Fund (data based on the Estonian Labour Force Survey carried out by Statistics Estonia, 2nd quarter 2009).

A serious shortage of vacant positions hinders the employment mediation activities of the Estonian Unemployment Insurance Fund to a considerable extent. The Unemployment Insurance Fund has made no job offers to 80% of registered unemployed persons and the rest have received 1–2 job offers. The main reason why the unemployed did not get the job offered to them by the Unemployment Insurance Fund was that the position concerned had

already been taken (36%). This is a reason related to the behaviour of employers, because, as a rule, they do not inform the Unemployment Insurance Fund about the fact that they have found an employee they had been looking for. The unemployed refused to accept job offers which were too far from home, low-paid or in case of which no transportation to work was available. The unemployed are looking for a permanent employment (28%) but would also accept a temporary job (68%). The misery caused by unemployment has made the share of those who would accept a temporary or part-time job grow. In 2008, 45% of the unemployed were willing to accept temporary employment and 38% were willing to accept part-time employment, these percentages grew to the level of 68% and 66% respectively by the second quarter of 2009 (data are based on the Estonian Labour Force Surveys 2008–2009). This may be considered as a sign for employers who could sustain workspaces during the crisis by using more part-time work and job sharing. Similar opportunities would be wise to apply during the upturn of the economy as this would help to substantially reduce unemployment.

Economic coping of the unemployed and their families is seriously endangered when the payment period of unemployment insurance benefit comes to an end

Due to the serious increase in unemployment in the first quarter of 2009, it may be assumed that the payment period of their unemployment insurance benefit will come to an end by the end of this year and the economic coping of the unemployed and their families will be endangered even more. The economic coping of unemployed persons is already now highly complicated. The unemployed exist mainly (63%) due to the income of spouses, parents or other relatives. The next sources of subsistence in row are unemployment benefits, deposits, savings, property sales and child and family allowances. The young unemployed live mainly on the income of their parents or close relatives. The unemployed in the best working age i.e. the 25–49-year-olds cope due to the support from their employed spouses, unemployment benefits, children and family benefits and savings. Some elderly unemployed people have, in addition to the income of their closest people and unemployment benefits, a possibility to live on their pension and savings. A half of the unemployed people have pointed out that they cope with great difficulties, one third cope with some difficulties and 15% of the unemployed manage to cope. The young unemployed who live on the income of their parents comprise the predominant proportion of the latter group (data of the Estonian Labour Force Survey, 2nd quarter 2009).

Unfortunately, the results of Estonian Labour Force Surveys do not enable to analyse the severity of economic situation and what the families of unemployed people miss the most. The social studies carried out in Estonia are focused on the income of individuals and households of the year preceding the survey period and the results are published with a rather long delay time. For example, the results of the social study carried out in 2008 (that concern among other things the incomes of individuals and households in 2007) were disclosed in June 2009. The statistics on subsistence benefits provided by the Ministry of Social Affairs appears to be almost the only and indirect possibility to assess the economic situation of the unemployed. These statistics reveal that in the second quarter of 2009 the subsistence benefit payments accounted for 41.3 million kroons which is 92% more than in the second quarter of 2008. The recipient of subsistence benefit payments is mostly a family with an unemployed member — these cases constitute 76% of all satisfied applications. In the second quarter of 2008, 14,600 applications submitted by the unemployed families for receiving benefits were satisfied, but in the second quarter of 2009 the respective indicator was already 25,400. A small state unemployment benefit (1,000 kroons per month) cannot cover the basic needs of the unemployed — almost 12,000 households with a recipient of the state unemployment benefit received also subsistence benefit in the second quarter of 2009. The rate of subsistence level is 1,000 kroons per month for an individual living alone or for the first member of household, and 800 kroons per month for the second and every next member of household according to the 2008 State Budget Act (Ministry of Social Affairs 2009).

The trends of registered unemployment

In addition to the data of the Statistics Estonia's Labour Force Surveys, the unemployment indicators can be analysed according to the data of the Estonian Unemployment Insurance Fund. While interpreting the labour market statistics it should be borne in mind that the

unemployment rate calculated according to the results of Labour Force Surveys are characteristic of the labour market status of the whole 15–74-year-old population and that the statistics of Estonian Unemployment Insurance Fund allow to present unemployment indicators only on the registered unemployed. The results of the Estonian Labour Force Survey carried out in the second quarter of 2009 by Statistics Estonia show that a successively larger number of unemployed people turn to the Estonian Unemployment Insurance Fund to find a job. Turning to relatives, friends and acquaintances and on the other hand to the Estonian Unemployment Insurance Fund are equally pointed out as the main means of searching for a job (approximately 60% in both cases). Browsing job advertisements (56% of job seekers), contacting the employer directly (33%) and answering to job advertisements (25%) are also actively used in search for work (Estonian Labour Force Survey, 2nd quarter 2009).

The number of registered unemployed people grew more than twice during the first half-year of 2009 amounting to 67,100 unemployed persons or 10.2% of the labour force aged from 16 to pensionable age by the end of June 2009.

The number of registered unemployed persons has increased nearly fourfold during the last year (from July 2008 till June 2009). At the same time, the number of available job positions that employers have notified the Estonian Unemployment Insurance Fund of has decreased almost fourfold (Figure 5). This has caused a situation where the Estonian Unemployment Insurance Fund managed to offer on average only two available positions per 100 registered unemployed persons.

The average number of registered unemployed persons was 59,062 per month in the first half-year of 2009 being three times more than during the first half-year of 2008. 61,520 new unemployed people were registered during the first six months of 2009 — this was more than three times more than in the same period of 2008. The counties with the highest registered unemployment rates were Võru (15.1%), Ida-Viru (14.9%), Valga (12.7%), Põlva (11.4%), Pärnu (10.2%) and Lääne (10%) counties (Figure 6). The lowest registered unemployment rate was in Tartu (8.1%) and Hiiu (8.4%) counties. Increase in unemployment was the fastest in Ida-Viru county (9.8 percentage points) and in Võru county (9.8 percentage points) counties during the last year. Since the restoration of independence, the southern counties of Estonia (Võru, Valga and Põlva counties) and Ida-Viru county have constantly had high unemployment rates and the enterprise environment vulnerable to deteriorating external factors. The unemployment rate of non-Estonians that has for years been higher than that of Estonians has a direct effect on the employment problems of Ida-Viru county.

Similarly to the data of Labour Force Surveys carried out by Statistics Estonia, the proportion of males among the unemployed persons registered at the Estonian Unemployment Insurance Fund has increased considerably. The proportion of unemployed males that was 43% among all registered unemployed persons at the end of June 2008 increased to 55% by the end of June 2009. Table 1 presents an overview of the education of unemployed people.

Low educational level and lack of the knowledge of Estonian language reduce the opportunities of finding a job

The educational level of the registered unemployed is quite different, because in the context of steep increase of unemployment both people with basic education and higher education have become unemployed. However, almost a half of all unemployed persons are without vocational secondary education, vocational training based on basic education or vocational higher education which reduces their competitiveness at the labour market. If the critical condition caused by a low educational level is amplified by the lack of knowledge of the Estonian language or complicated age (below 24 or above 50), it becomes almost impossible for this kind of unemployed to find a job during the crisis. It especially concerns the registered unemployed males among whom the percentage of persons with primary or basic education was bigger compared to females.

71% of all unemployed persons registered at the Estonian Unemployment Insurance Fund during the second quarter of 2009 worked in Estonia before becoming unemployed. The situation of the rest of unemployed persons is presented in Figure 7. The displayed data show that one third of the registered unemployed did not have previous activity — they did not go to work, though they had no reasons that could hinder going to work. The number of

the unemployed with no previous activity has increased 3.5 times (from 2,260 to 8,200) during the past year (2nd quarter 2008 – 2nd quarter 2009). It may be assumed that this is a rather heterogeneous group. Most of them are evidently discouraged persons excluded from the work-life who are not entitled to health insurance and who try to apply for the subsistence benefit to the local government, but the prerequisite thereof is registered unemployment at the Estonian Unemployment Insurance Fund. This group may also include people, who have mainly been active in the non-observed economy — they have worked unofficially, picked up occasional work or been involved in illegal business. The economic fall has remarkably restricted their activities and made them register as unemployed in order to get the subsistence benefit and live on it. Another huge and economically inactive group is the homemakers (24%), mostly women who turned to the Estonian Unemployment Insurance Fund when the situation of their families turned worse. The number of these people has grown almost 2.5 times during the last year.

A relatively large number of women with children and school graduates have turned to the Estonian Unemployment Insurance Fund during the last year. A major share of them are trying to find a job by registering as unemployed because the persons who have just graduated from school have no right to get the unemployment insurance benefit. The number of people have lost a job while working abroad and registered as unemployed at the Estonian Unemployment Insurance Fund has increased three times during the last year. It may be assumed that most of the people who return from abroad worked there as seasonal workers or on the basis of fixed-term contract. The main groups of previous occupations held by the registered unemployed were the following as of the end of June 2009: elementary occupations (excl. construction) (19% of all registered unemployed people who had a job previously), related trade workers and elementary occupations in the field of construction (16%), service workers and shop and market sales workers (14%), technicians and associated professionals and clerks (11%), skilled metal and machine workers (9%), plant and machine operators and assemblers (7%), drivers (6%), elementary occupations in other industries (6%) and managers (6%). During the last year, mostly construction workers and skilled metal and machine workers have lost work.

Among the registered unemployed people who worked previously, the main reasons for losing a job as stated by them in the second quarter of 2009 were as follows: layoff (35%), discontinuation of fixed-term contract (16%), discontinuation of employment relationship on the employee's own the initiative (11%), discontinuation of employment relationship by agreement of the parties (8%) and on the employee's initiative (by the fault of the employer) (6%) (Estonian Unemployment Insurance Fund). While analysing the reasons for the discontinuation of employment relationship it may be assumed that almost 60% of the registered unemployed people should receive the unemployment insurance benefit and manage to cope in a decent way for 180 or 270 calendar days depending on the insurance period. But this is not the case when considering all conditions laid down in the legislation. The unemployment insurance benefit was assigned only to 45% of all new registered unemployed persons during the first half-year of 2009 (Estonian Unemployment Insurance Fund). The rest of unemployed people have to cope with a 1,000 kroons of state unemployment benefit or apply to the local government for the subsistence benefit, because they have no legal right to get the state unemployment benefit. Thus, a rather large share of the unemployed registered at the Unemployment Insurance Fund must rely on the assistance of relatives and live on the subsistence benefit.

Possibilities to relieve the situation of labour market during the crisis

Labour policy, which is considered one of the main and most effective alleviators of labour market difficulties, has been applied in the EU Member States since the beginning of Lisbon process in 1997. The Amsterdam Treaty set out the main directions of the European Union labour policy, besides that, recommendations for their successful implementation were worked out. The means and strategies of EU labour policy have been consistently elaborated and with the help of it a number of European countries have achieved a considerable decrease in unemployment and stabilization thereof at the level of 3–5%. The lowest level of Estonian unemployment indicators (the unemployment rate of 4% for people aged 15–74) was reported from the third quarter of 2007 until the second quarter of 2008.

Several important factors contributed to the reduction of unemployment like the effect of expanding economy on the labour market; using the benefits of European Social Fund that became available in 2004 and enlarged opportunities for Estonian residents to work abroad. The means of European Social Fund were applied through the priorities of Estonian National Development Plan. The assistance was mainly aimed at developing human resources and enhancing the employment-related competitiveness. Estonia's expenditures on the labour policy have been modest and have consistently decreased since 2003. The expenditures on labour policy comprised 0.27% of the Estonian GDP before Estonia's accession to the EU, but by 2007 the relevant expenditures had reduced to 0.15% of GDP which positioned Estonia at the last place among other Member States. At the same time, Denmark and the Netherlands, known by their stable low unemployment rates, spent respectively 2.7% and 2.5% of their GDP for this purpose (Figure 8).

The labour policy measures are divided into active or passive. The purpose of applying active measures is to make the unemployed people more active (labour market trainings, start-up assistance, etc.) and the prevention of long-term unemployment (employment incentives, work practice and work exercises for the unemployed). Passive measures are such as payment of unemployment insurance benefit aimed at alleviating the consequences of unemployment.

Figure 9 displays the structure of Estonian and EU labour policy expenditures in 2007. Despite the fact that the average number of registered unemployed people was only 13,400 in 2007, and the state unemployment benefit was 1,000 kroons per month, and the unemployment insurance benefit payment period was, as a rule, 180 calendar days, the expenditure on the unemployment benefits accounted for a huge amount — 65% — of the total expenditure on labour policy in Estonia. The similar structure of expenditures is characteristic of the Southern European countries (Cyprus, Malta, Greece, Spain, Portugal), and Germany and Latvia which also had a huge proportion of passive measures and where the proportion of active measures was only 30–40%. Active labour policy was more actively than in other countries also applied in the Nordic countries — Sweden spent the most on facilitating employment which involved benefits for employers to hire people who are less competitive.

Denmark spent more than other countries on supported employment and rehabilitation to facilitate the employment of disabled people and other risk groups.

Finland has developed a large spectre of active measures. Compared to other countries, Finland was also more actively involved in job creation, job rotation and sharing a job between several people (Figure 9).

The low level of expenditure on the labour policy in Estonia, orientation to passive measures and the reduction of state budget costs made in the conditions of crisis give rise to a serious question whether it is possible to alleviate the large-scale unemployment with the help of the modest sums allocated to the labour policy. That is why all possibilities and the means from the European structural funds which are aimed at preventing long-term unemployment and facilitating employment need to be roped in more actively than before to reduce unemployment and create new jobs in Estonia. In addition, the experience and recommendations of other countries should be taken as an instruction how to sustain employment and reduce unemployment during the crisis.

Little expenditure on the labour policy and reduction of the state budget give rise to a question whether modest means of labour policy can alleviate unemployment.

In November 2008, the European Commission published its European Economic Recovery Plan, aiming to set out how decisive and coordinated action could respond to the economic crisis. The Plan sets out several public initiatives:

- *measures to maintain employment having a 'preventive' character, in that they aim to keep people in employment by, for example, supporting enterprises or providing income support for workers who have accepted pay cuts to safeguard their jobs;*
- *measures to create employment, based on instruments promoting the transition from unemployment to employment — with a focus on the individual jobseeker;*
- *initiatives to financially support individuals in cases of redundancy, falling into the category of income support for unemployed people and those who have been made to leave the labour market.*

Public support in maintaining and creating employment can be successful only when economic indicators improve. It is important to emphasise pro-growth policies to maintain and create employment by education, R&D, innovation, investment and access to financial sources. Employment support can be temporary, but it should apply to the whole economy and focus on keeping workers in employment. Governments should strengthen measures to maintain such income as state unemployment benefits, social assistance and pensions. Support for large companies in traditional industries should be conditional on restructuring. The above mentioned measures should be implemented by all Member States of the EU (Tackling ... 2009).

The reports of the International Labour Organisation (ILO) point out that the global economic crisis and its consequences indicate that the world faces the prospect of a prolonged increase in unemployment, deepening poverty and inequality. Employment has usually recovered after the economy has fully recovered from the crisis. In some countries the simple recovery of previous employment levels will not be enough to contribute effectively to strong economies and to guarantee well-paid and satisfying work for people. Enterprises and employment are being lost. Addressing this situation must be part of any comprehensive response. There is a need for new policy options that would strengthen national efforts focused on the creation of jobs, sustainable enterprises, quality public services, respect workers' rights and protect vulnerable people.

These responses may include boosting effective demand for labour force and helping to maintain wage levels, helping jobseekers by implementing effective, properly targeted active labour market policies, enhancing the competence and increasing resources available to public employment services so that jobseekers receive adequate support and services, implementing their vocational and entrepreneurial skills for self-employment. It is also recommended to recognize the contribution of small and medium-sized enterprises (SMEs) and micro-enterprises to job creation, and to promote measures, including access to affordable credit. Using public employment guarantee schemes for temporary employment, emergency public works programmes and other direct job creation schemes should be supported, too (Recovering ... 2009).

ILO has suggested one more initiative for maintaining and boosting employment, i.e. work sharing which is a reduction of working time intended to spread a reduced volume of work over the same number of workers in order to keep workers and avoid layoffs or, alternatively, as a measure intended to create new employment. As a result of this measure, wages and salaries decrease, but the impact of this restriction can be alleviated by delivering salary support from the state budget. The result is a "win-win-win" solution: enabling workers to keep their jobs and not to lose their working skills through losing a job; assisting companies not only to survive the crisis, but to be well-positioned to prosper when growth returns; minimizing the costs of social transfer payments and, ultimately, social exclusion will decrease for governments and in the society as a whole (Work ... 2009).

National statisticians and analysts are expected to be ready to improve countries' capacity to produce and use labour market statistics (incl. wage trends), which serves as a basis for policy decisions, and to consistently collect and analyse labour market data to help countries benchmark their progress. It is important to collect and disseminate information on the countries' crisis response and recovery packages (Recovering ... 2009).

Summary

Estonian economy and labour market are experiencing a deep crisis. This is shown by a continuing economic fall and growing unemployment. In Estonia, the most serious employment problem is the high unemployment rate of the youth, and the solution how to alleviate it cannot be delayed. The status of unemployed and hopelessness to find a job in the context of overall unemployment as the first employment experience for a just graduated student may be a traumatic experience for the whole life. As in Estonia the expenditures on labour policy are extremely modest compared to other EU Member States, the youth unemployment is a certain problem to be firstly focused on — to suggest they continue aborted education, to find work practice for them at different enterprises, to create work exercise centres, to establish work clubs and to engage them in voluntary services. These activities should be carried out by labour market institutions, companies, social partners, educational institutions, local governments and also non-profit organisations.

All possibilities and the means provided by the European structural funds which are aimed at preventing unemployment and facilitating employment should be used more actively than before to sustain employment, reduce unemployment and create new positions. The public should observe and also intervene if needed more actively to avoid crises-caused state budget cuts that could reduce the means and programs intended for the subsistence and activation of unemployed people. At present, we mostly have to do with short-term unemployment, but when it develops into long-term unemployment, the government has to spend several times more resources to bring the long-term unemployed, who have lost their skills and working habits, back to the labour market when the economy begins to recover.

Special attention should definitely be paid to ensuring the rights of employed people during the crisis. Forced underemployment (forced vocations and long-term part-time job) and constant salary cuts may cause poverty for many people and their families. In order to alleviate crisis, raising of direct taxes (social insurance tax, income tax, unemployment insurance tax, taxation of pensions) is out of question, because this will reduce the consumption possibilities of the population (first and foremost internal consumption), which in turn will put employer into a more difficult situation, facilitate the development of non-observed economy and, as a consequence, make the economic fall even more seriously.

The crisis may also carry positive connotations — it may give rise to new ideas and help to find new solutions in the field of labour policy and employment relationship. That is why the agencies engaged in labour policy should keep up with trends and use the implemented measures and knowledge of other countries to combat the crisis and in planning applicable activities for the recovery of the economy and labour market.

PÕHINÄITAJAD, 2004–2009 MAIN INDICATORS, 2004–2009

Tabel 1 **Põhinäitajad aastate ja kvartalite kaupa, 2004–2009**
Table 1 *Main indicators by years and quarters, 2004–2009*

Period	Keskmine brutokuupalk, krooni ^a	Keskmise brutokuupalga muutus eelmise aasta sama perioodiga võrreldes, % ^a	Keskmine vanaduspension kuus, krooni ^b	Hõivatud ^c tuhat	Töötud ^c	Tööjõus osalemise määr ^c %	Tööhõive määr ^c	Töötuse määr ^c
	<i>Average monthly gross wages and salaries, kroons^a</i>	<i>Change of average monthly gross wages and salaries over corresponding period of previous year, %^a</i>	<i>Average monthly old-age pension, kroons^b</i>	<i>Employed^c thousands</i>	<i>Unemployed^c</i>	<i>Labour force participation rate^c %</i>	<i>Employment rate^c</i>	<i>Unemployment rate^c</i>
2004	7 287	8,4	2 244	595,5	63,6	62,9	56,8	9,7
2005	8 073	10,8	2 558	607,4	52,2	62,9	57,9	7,9
2006	9 407	16,5	3 027	646,3	40,5	65,5	61,6	5,9
2007	11 336	20,5	3 541	655,3	32,0	65,7	62,6	4,7
2008	12 912	13,9	4 356	656,5	38,4	66,6	63,0	5,5
2004								
I kvartal	6 748	6,5	2 071	589,3	66,3	62,6	56,2	10,1
II kvartal	7 417	7,3	2 302	595,2	66,2	63,1	56,8	10,0
III kvartal	7 021	9,2	2 301	596,5	66,0	63,2	56,9	10,0
IV kvartal	7 704	8,1	2 301	601,0	56,0	62,7	57,4	8,5
2005								
I kvartal	7 427	10,1	2 302	594,5	62,2	62,6	56,7	9,5
II kvartal	8 291	11,8	2 459	609,1	54,0	63,2	58,1	8,1
III kvartal	7 786	10,9	2 735	611,4	46,0	62,7	58,3	7,0
IV kvartal	8 690	12,8	2 735	614,6	46,5	63,0	58,6	7,0
2006								
I kvartal	8 591	15,7	2 736	634,7	43,7	64,7	60,5	6,4
II kvartal	9 531	15,0	3 126	650,0	42,8	66,0	62,0	6,2
III kvartal	9 068	16,5	3 124	649,6	37,0	65,4	61,9	5,4
IV kvartal	10 212	17,5	3 516	650,7	38,6	65,7	62,0	5,6
2007								
I kvartal	10 322	20,1	3 131	647,0	36,3	65,3	61,8	5,3
II kvartal	11 549	21,2	3 515	658,6	35,0	66,3	62,9	5,0
III kvartal	10 899	20,2	3 760	662,1	28,7	66,0	63,3	4,2
IV kvartal	12 270	20,1	3 757	653,8	28,1	65,2	62,5	4,1
2008								
I kvartal	12 337	19,5	3 766	656,5	28,7	65,7	63,0	4,2
II kvartal	13 306	15,2	4 555	656,6	27,3	65,6	63,0	4,0
III kvartal	12 512	14,8	4 553	660,5	43,9	67,6	63,3	6,2
IV kvartal	13 117	6,9	4 550	652,6	53,5	67,7	62,6	7,6
2009								
I kvartal	12 147	-1,5	4 551	612,1	79,0	66,5	58,9	11,4
II kvartal	12 716	-4,4	4 775	592,6	92,2	65,9	57,0	13,5

^a 1999. aastast ei hõlma keskmine brutokuupalk ravikindlustushüvitist.

^b Sotsiaalkindlustusameti andmed.

^c 15–74-aastased.

^a The average gross wages and salaries per month do not include health insurance benefits starting from 1999.

^b Data of the Social Insurance Board.

^c Population aged 15–74.

Tarbijahinna indeks	Tööstustoodangu tootjahinnaindeks	Tööstustoodangu mahuindeks ^a	Elektrienergia tootangu mahuindeks ^a	Ekspordihinnaindeks	Impordihinnaindeks	Ehitushinnaindeks	Ehitusmahuindeks ^b	Period
muutus eelmise aasta sama perioodiga võrreldes, %								
Consumer price index	Producer price index of industrial output	Volume index of industrial production ^a	Volume index of electricity production ^a	Export price index	Import price index	Construction price index	Construction volume index ^b	
change over corresponding period of previous year, %								
3,0	2,9	10,4	1,4	2,2	1,2	6,5	12,6	2004
4,1	2,1	11,0	-1,0	2,9	3,9	7,3	24,4	2005
4,4	4,5	9,9	-4,6	3,9	4,1	10,3	27,1	2006
6,6	8,3	6,4	25,3	7,5	3,4	12,7	16,5	2007
10,4	7,1	-6,5	-13,4	4,2	5,8	3,4	-15,2	2008
2004								
0,4	0,8	9,6	-0,2	3,6	-1,3	3,8	29,6	1st quarter
3,2	2,8	10,6	2,5	1,0	1,3	6,0	16,5	2nd quarter
4,0	4,1	11,2	4,8	1,8	2,1	7,5	4,4	3rd quarter
4,6	3,8	10,2	1,8	2,3	2,7	8,5	8,2	4th quarter
2005								
4,6	3,3	9,2	-2,6	3,5	4,1	8,4	8,0	1st quarter
3,5	1,8	11,9	-16,9	3,2	3,3	6,9	19,7	2nd quarter
4,3	1,3	11,2	10,8	2,1	4,0	6,6	34,0	3rd quarter
4,0	2,0	11,5	1,0	2,8	4,2	7,4	30,2	4th quarter
2006								
4,4	3,2	13,0	-0,4	2,9	3,7	7,9	27,7	1st quarter
4,4	4,2	10,6	11,6	3,8	4,4	8,4	40,3	2nd quarter
4,4	4,8	8,4	-16,5	4,3	4,5	11,2	25,0	3rd quarter
4,5	5,7	7,9	-8,9	4,6	3,6	13,7	18,1	4th quarter
2007								
5,2	7,0	6,2	1,6	5,8	3,1	15,6	31,6	1st quarter
5,7	8,5	9,6	31,0	7,5	3,2	15,2	14,5	2nd quarter
6,4	8,7	6,4	-10,4	8,9	2,8	12,1	13,1	3rd quarter
9,0	8,8	3,5	34,2	7,8	4,3	8,6	12,9	4th quarter
2008								
11,1	8,2	-0,3	-1,9	6,5	5,1	6,0	-6,0	1st quarter
11,4	7,3	-3,7	-22,8	4,9	6,8	4,2	-8,6	2nd quarter
10,9	8,2	-3,4	38,2	3,7	8,6	3,1	-20,8	3rd quarter
8,3	5,9	-17,9	-16,2	1,8	2,7	0,5	-22,4	4th quarter
2009								
3,1	2,1	-28,5	-0,8	-1,7	-4,9	-4,7	-31,3	1st quarter
-0,3	-0,6	-32,5	-5,9	-4,5	-7,1	-8,8	-28,4	2nd quarter

^a 2008.–2009. aasta andmeid võidakse korrigeerida.

^b Ehitustööd Eestis ja välismaal. 2008.–2009. aasta andmeid võidakse korrigeerida.

Tööstustoodangu mahuindeksi ja ehitusmahuindeksi puhul statistika Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK 2008 järgi.

^a The data of 2008–2009 may be revised.

^b Construction activities in Estonia and in foreign countries. The data of 2008–2009 may be revised. In case of volume index of industrial production and construction volume index statistics according to the Estonian Classification of Economic Activities EMTAK 2008 (based on NACE Rev.2).

Tabel 1 Põhinäitajad aastate ja kvartalite kaupa, 2004–2009
Table 1 Main indicators by years and quarters, 2004–2009

Period	Põllumajandus- saaduste tootjahinna- indeks	Põllumajandus- saaduste toot- mise vahendite ostuhinna- indeks	Sisemajandus- se kogu- produkt (SKP) aheldamise meetodil ^a	Jooksev- konto osatähtsus SKP-s, % ^b	Riigieelarve tulud ^c	Riigieelarve kulud ^c	Riigieelarve tulude ülekaal kuludest ^c	Ettevõtete müügitulu, miljonit krooni, jooksevhindades ^d
	muutus eelmise aasta sama perioodiga võrreldes, %				miljonit krooni			
	<i>Agricultural output price index</i>	<i>Agricultural input price index</i>	<i>Gross domestic product (GDP) by chain- linking method^a</i>	<i>Balance of current account as percentage of GDP, %^b</i>	<i>Revenue of state budget^c</i>	<i>Expenditure of state budget^c</i>	<i>Surplus of state budget^c</i>	<i>Net sales of enterprises, million kroons, current prices^d</i>
	<i>change over corresponding period of previous period, %</i>				<i>million kroons</i>			
2004	10,9	3,2	7,2	(11,3)	46 659,5	44 948,0	1 711,5	375 022,5
2005	2,4	4,0	9,4	(10,0)	55 160,3	52 736,2	2 424,1	451 277,5
2006	2,5	6,0	10,0	(16,9)	67 678,3	64 650,2	3 028,1	538 907,1
2007	16,7	9,0	7,2	(17,8)	81 993,2	76 036,7	5 956,5	649 590,6
2008	4,5	10,4	-3,6	(9,4)	84 735,2	90 112,6	-5 377,4	638 957,6
2004								
I kvartal	14,2	1,9	8,3	(9,3)	9 699,4	8 801,6	897,8	84 227,0
II kvartal	18,5	3,1	6,7	(14,8)	11 005,4	10 857,2	148,1	94 630,7
III kvartal	13,0	3,4	8,1	(4,3)	12 826,2	10 968,6	1 857,6	95 400,1
IV kvartal	2,7	4,4	6,0	(16,7)	13 128,4	14 320,5	-1 192,1	100 764,7
2005								
I kvartal	6,1	4,2	7,4	(11,2)	11 705,9	11 187,4	518,5	96 666,4
II kvartal	2,1	3,3	9,4	(8,8)	14 076,9	13 305,8	771,1	112 024,4
III kvartal	3,6	3,9	10,1	(8,8)	14 598,1	12 148,8	2 449,3	117 495,6
IV kvartal	-1,0	4,4	10,5	(11,3)	14 779,4	16 094,3	-1 314,8	125 091,1
2006								
I kvartal	-4,6	4,8	10,5	(17,2)	13 160,5	13 513,3	-352,8	115 912,4
II kvartal	-1,0	4,8	10,2	(16,5)	17 665,7	15 345,7	2 319,9	135 461,9
III kvartal	3,5	6,3	10,1	(15,0)	18 580,4	14 817,2	3 763,2	141 209,9
IV kvartal	9,8	8,1	9,1	(18,9)	18 271,8	20 974,0	-2 702,2	146 322,9
2007								
I kvartal	7,5	8,3	9,4	(23,4)	16 686,7	16 911,5	-224,7	145 471,8
II kvartal	8,0	8,3	7,3	(15,8)	20 537,7	18 571,8	1 965,9	166 361,7
III kvartal	12,3	9,1	5,8	(16,7)	22 061,2	17 892,8	4 168,5	166 818,9
IV kvartal	31,8	10,1	6,5	(16,0)	22 707,5	22 660,6	46,9	170 938,2
2008								
I kvartal	23,7	12,0	-0,3	(16,0)	20 301,6	19 695,2	606,4	152 833,8
II kvartal	15,5	13,2	-1,2	(9,7)	21 534,0	22 134,7	-600,7	168 754,3
III kvartal	6,1	11,3	-3,2	(6,9)	21 719,5	21 164,2	555,4	169 320,1
IV kvartal	-12,9	5,3	-9,2	(5,1)	21 180,0	27 118,5	-5 938,5	148 049,4
2009								
I kvartal	-21,0	-3,6	-15,0	(0,4)	19 054,5	20 736,6	-1 682,1	120 662,5
II kvartal	-22,6	-6,9	-16,1	(4,9)	20 300,8	22 312,3	-2 011,5	130 080,6

^a Referentsaasta 2000 järgi. Andmeid on korrigeeritud.

^b Eesti Panga andmed. Sulgudes arvud viitavad jooksevkonto puudujäägile.

^c Rahandusministeeriumi andmed.

^d Andmed põhinevad lühiajastatistikal. 2009. aasta I kvartali andmed on esialgsed. Statistika Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK 2008 järgi.

^a Reference year 2000. Data have been revised.

^b Data of the Bank of Estonia. The figures shown in the brackets refer to the current account deficit.

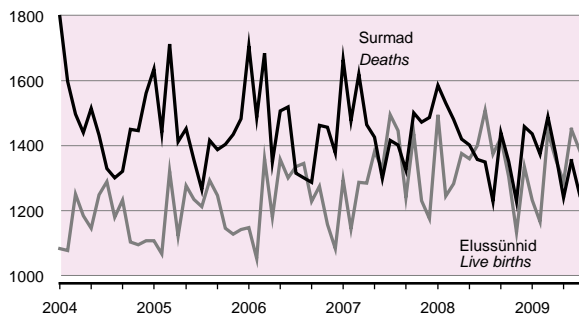
^c Data of the Ministry of Finance.

^d Short-term statistics. 1st quarter 2009 — preliminary data. Statistics according to the Estonian Classification of Economic Activities EMTAK 2008 (based on NACE Rev.2).

Järg — Cont.

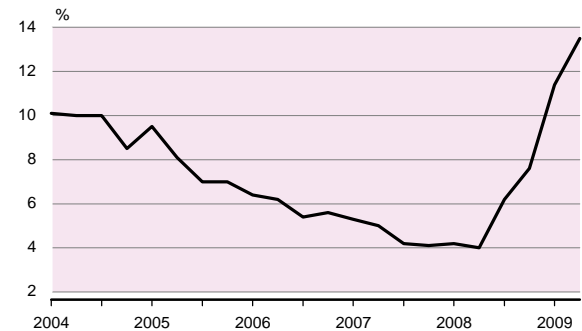
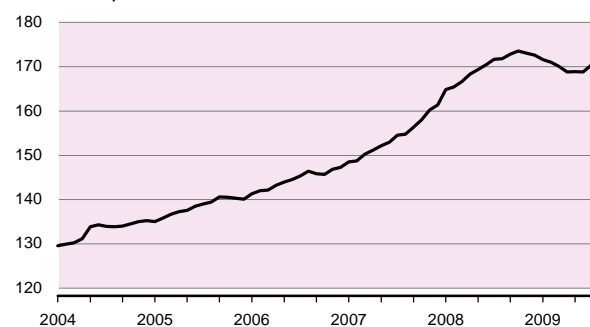
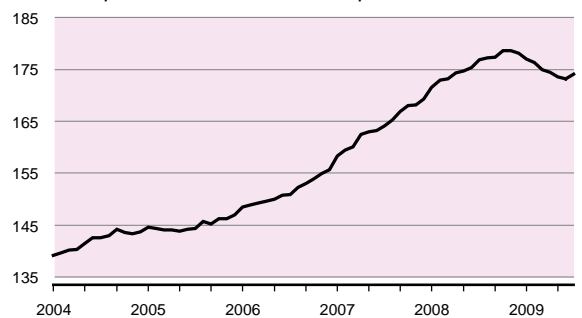
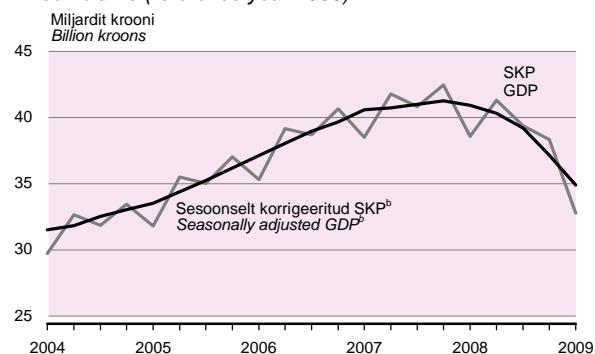
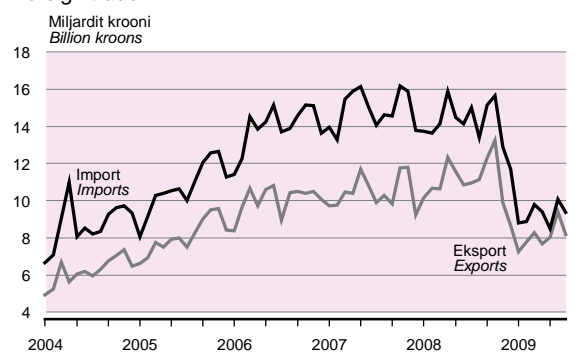
Eksport ^a	Import ^a	Kaubavahe- tuse bilanss ^a	Jaemüügi mahuindeksi	Sõitjatevedu, tuhat sõitjat	Kaubavedu, tuhat tonni ^c	Lihatoodang (eluskaalus) ^d	Piima- toodang ^d	Muna- toodang ^d	Period
miljonit krooni, jooksevhindades			muutus eelmise aasta sama perioodiga võrreldes, % ^b			muutus eelmise aasta sama perioodiga võrreldes, %			
Exports ^a	Imports ^a	Balance of trade ^a	Change of retail sales volume index over	Carriage of passengers, thousands	Carriage of goods, thousand tons ^c	Production of meat (live weight) ^d	Productio n of milk ^d	Production of eggs ^d	
million kroons, current prices			corresponding period of pre- vious year, % ^b			change over corresponding period of previous year, %			
74 614,4	104 881,7	-30 267,3	14	224 976,5	95 116	3,6	6,7	-1,5	2004
97 038,2	128 765,4	-31 727,2	10	209 708,7	96 301	-6,3	2,8	-9,5	2005
120 775,6	167 597,2	-46 821,6	20	214 235,6	92 625	4,1	3,2	-12,6	2006
125 702,3	178 990,4	-53 288,1	16	212 939,0	108 286	0,3	0,1	-13,7	2007
132 456,1	169 918,7	-37 462,6	-3	193 378,8	89 619	4,2	0,0	-7,0	2008
									2004
16 863,9	22 774,9	-5 911,0	13	60 745,2	24 121	7,9	9,2	-11,0	1st quarter
17 882,7	27 588,5	-9 705,8	15	52 661,1	23 254	0,0	4,2	4,8	2nd quarter
19 014,6	25 835,1	-6 820,5	14	53 291,3	23 580	-0,7	5,6	6,7	3rd quarter
20 853,2	28 683,3	-7 830,1	16	58 278,9	24 161	8,1	8,5	-5,4	4th quarter
									2005
21 310,0	27 518,5	-6 208,5	8	52 521,4	21 711	-3,7	1,9	-11,5	1st quarter
23 403,2	31 561,9	-8 158,7	9	49 983,7	24 198	-3,3	4,3	-12,8	2nd quarter
24 796,3	33 138,4	-8 342,1	11	51 713,6	25 149	-14,6	1,9	-7,6	3rd quarter
27 528,8	36 546,6	-9 017,8	13	55 490,0	25 243	-3,4	2,8	-6,1	4th quarter
									2006
28 712,1	38 205,6	-9 493,5	19	54 105,7	22 036	0,4	6,5	6,6	1st quarter
31 126,5	43 271,1	-12 144,6	20	52 046,4	22 610	0,4	1,1	-8,1	2nd quarter
29 914,7	42 174,8	-12 260,1	20	52 569,0	23 555	13,3	2,4	-21,0	3rd quarter
31 022,2	43 945,7	-12 923,5	20	55 514,5	24 424	2,8	3,5	-25,5	4th quarter
									2007
29 947,9	42 744,1	-12 796,2	24	53 688,0	29 633	7,2	3,1	-7,4	1st quarter
32 920,8	47 104,4	-14 183,6	18	50 874,6	28 323	-4,2	-0,9	-6,3	2nd quarter
30 015,3	43 261,1	-13 245,8	13	52 540,9	24 633	-1,5	-1,2	-2,1	3rd quarter
32 818,1	45 880,8	-13 062,7	8	55 835,5	25 697	0,3	-0,4	-42,8	4th quarter
									2008
31 485,6	41 521,9	-10 036,3	2	49 493,8	23 249	5,9	2,4	-39,4	1st quarter
34 756,4	44 522,3	-9 765,9	-1	46 465,4	21 989	9,4	-2,8	-25,3	2nd quarter
34 424,9	43 606,8	-9 181,9	-3	49 183,0	22 287	-2,2	-0,1	-2,1	3rd quarter
31 789,2	40 267,7	-8 478,5	-8	48 236,6	22 094	4,1	3,0	85,3	4th quarter
									2009
23 303,5	27 459,6	-4 156,1	-15	47 762,3	22 526	-0,4	-3,0	47,5	1st quarter
25 167,1	27 776,0	-2 598,9	-14			-4,0	-1,4	21,9	2nd quarter

^a Jooksva aasta andmeid täpsustatakse iga kuu, kolme eelmise aasta andmeid kaks korda aastas.^b 2009. aasta andmeid võidakse korrigeerida. Statistika Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK 2008 järgi.^c Veoste kogus tonnides raudteel võib olla kirjeldatud topelt, kui üks vedaja veab kaupa avalikul raudteel ja teine mitteavalikul raudteel.^d 2009. aasta andmed on esialgsed.^e Data for the current year are revised monthly, data for the last three years are revised twice a year.^f The data of 2009 may be revised. Statistics according to the Estonian Classification of Economic Activities EMTAK 2008 (based on NACE Rev.2).^g The quantity of total freight in tons may be double in rail transport if one enterprise carries the freight on the public railway and the other on non-public railway.^h 2009 — preliminary data.

Loomulik rahvastikumuutumine^a
Natural change of population^a

^a 1. jaanuaril 2004 oli rahvaarv 1 351 069, 1. jaanuaril 2005 — 1 347 510, 1. jaanuaril 2006 — 1 344 684, 1. jaanuaril 2007 — 1 342 409, 1. jaanuaril 2008 — 1 340 935, 1. jaanuaril 2009 — 1 340 415.

^a The number of population on 1 January 2004 was 1,351,069, on 1 January 2005 — 1,347,510, on 1 January 2006 — 1,344,684, on 1 January 2007 — 1,342,409, on 1 January 2008 — 1,340,935, on 1 January 2009 — 1,340,415.

Töötuse määr
Unemployment rate

Tarbijahinnaindeks, 1997 = 100
Consumer price index, 1997 = 100

Tööstustoodangu tootjahinnaindeks, 1995 = 100
Producer price index of industrial output, 1995 = 100

Sisemajanduse koguprodukt aheldatud väärtustes (referentsaasta 2000 järgi)^a
Gross domestic product at chain-linked volume (reference year 2000)^a

Väliskaubandus
Foreign trade

^a Referentsaasta järgi ahelindeksiga arvutatud väärtused (referentsaasta väärtused korrutatakse arvestusperioodi ahelindeksiga). Referentsaasta on püsivhindades näitajate esitamiseks kasutatav tinglik aasta, indekse seeria alguspunkt. Ahelindeks on järjestikuste perioodide aheldamiseks loodud kumulatiivne indeks, mis näitab komponendi kasvu võrreldes referentsaastaga.

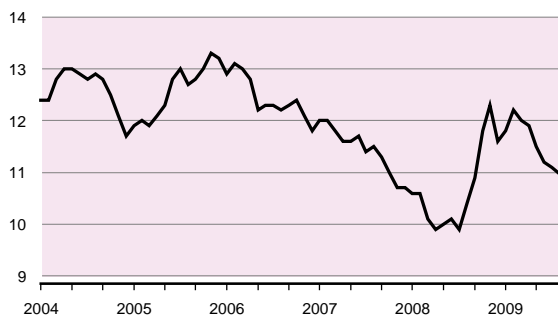
^b Aegriidade sesoonne korrigeerimine tähendab kindlaks teha ja kõrvaldada regulaarsed aastasisesed mõjud, et esile tuua majandusprotsesside pika- ja lühiajaliste trendide dünaamikat. SKP on sesoonselt ja tööpäevade arvuga korrigeeritud.

^a Values calculated by chain-linked index of reference year 2000 (values at reference year are multiplied by chain-linked index of the calculated period). Reference year is a conditional year for calculating chain-linked data and starting point of the series of chain-linked indexes. Chain-linked index is a cumulative index for chain-linking sequential periods and it expresses the growth rate of a component compared to the reference year.

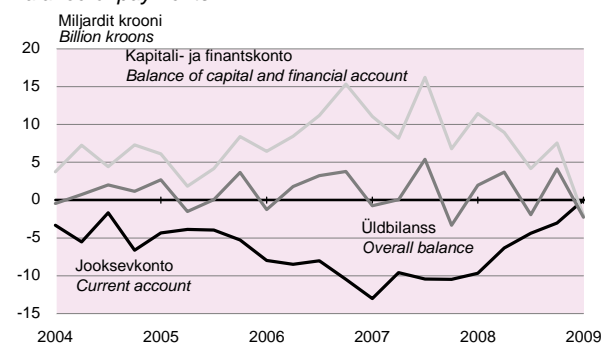
^b Seasonal adjustment of time series means identifying and eliminating regular within-a-year influences to highlight the underlying trends and short-run movements of economic processes. GDP is seasonally and working-day adjusted.

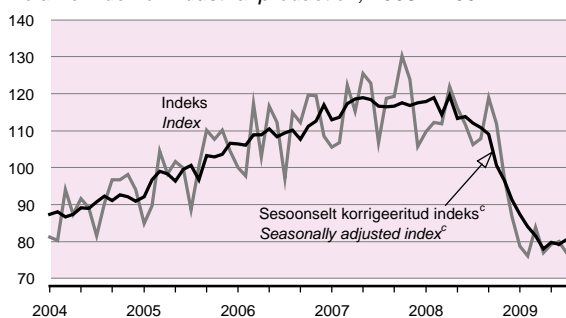
EEK kuukeskmine vahetuskursus USD suhtes
Average monthly exchange rate of Estonian kroon to USD

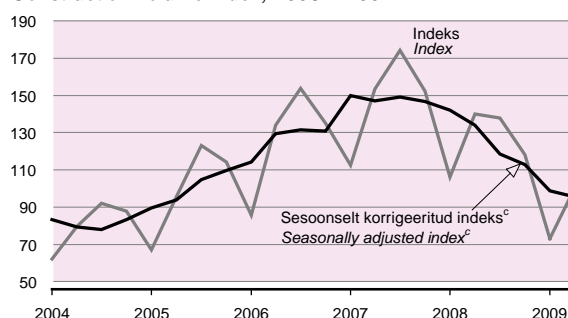
Maksebilanss
Balance of payments

Tööstustoodangu mahuindeks, 2005 = 100^a
Volume index of industrial production, 2005 = 100^a

Ehitismahuindeks, 2005 = 100^b
Construction volume index, 2005 = 100^b

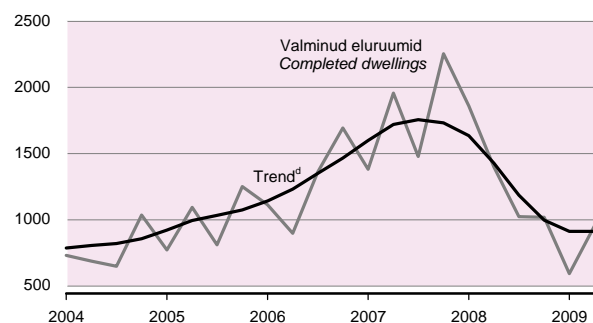
^a Statistika Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK 2008 järgi.
^c Aegridade sesoonne korrigeerimine tähendab kindlaks teha ja kõrvaldada regulaarsed aastasisesed mõjud, et esile tuua majandusprotsesside pika- ja lühiajaliste trendide dünaamikat.

^a Statistics according to the Estonian Classification of Economic Activities EMTAK 2008 (based on NACE Rev.2).
^c Seasonal adjustment of time series means identifying and eliminating regular within-a-year influences to highlight the underlying trends and short-run movements of economic processes.

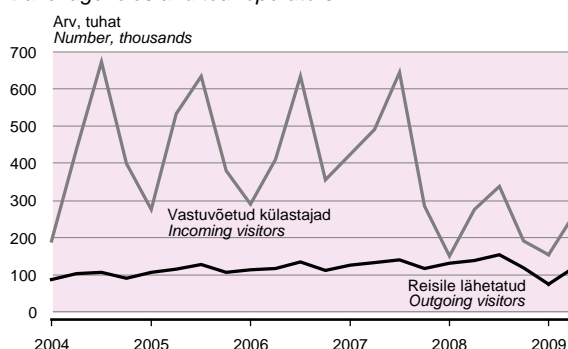
^b Ehitustööd Eestis ja välismaal. Statistika Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK 2008 järgi.
^c Aegridade sesoonne korrigeerimine tähendab kindlaks teha ja kõrvaldada regulaarsed aastasisesed mõjud, et esile tuua majandusprotsesside pika- ja lühiajaliste trendide dünaamikat.

^b Construction activities in Estonia and in foreign countries. Statistics according to the Estonian Classification of Economic Activities EMTAK 2008 (based on NACE Rev.2).
^c Seasonal adjustment of time series means identifying and eliminating regular within-a-year influences to highlight the underlying trends and short-run movements of economic processes.

Valminud eluruumid
Completed dwellings

Eesti reisifirmade vastuvõetud ja reisile lähetatud külalastajad
Incoming and outgoing visitors served by Estonian travel agencies and tour operators

^d Trend — aegrea pikaajaline arengusuund.
^d Trend — the long-term general development of time series.

EESTI, LÄTI JA LEEDU VÕRDULUSANDMED COMPARATIVE DATA OF ESTONIA, LATVIA AND LITHUANIA

Tabel 1 **Eesti, Läti ja Leedu võrdlusandmed, 2006 – juuni 2009**
Table 1 *Comparative data of Estonia, Latvia and Lithuania, 2006 – June 2009*

Näitaja	Eesti Estonia	Läti Latvia	Leedu Lithuania	Indicator
Rahvastik				
rahvaarv, 1. jaanuar 2009, tuhat	1 340,4	2 261,3	3 349,9	Population population, 1 January 2009, thousands
jaanuar–juuni 2009 ^a				
elussünnid	7 934	11 140	17 544	January–June 2009 ^a live births
surmad	8 267	15 390	21 808	deaths
loomulik iive	-333	-4 250	-4 264	natural increase
rahvaarv, 1. jaanuar 2008, tuhat	1 340,9	2 270,9	3 366,4	population, 1 January 2008, thousands
jaanuar–juuni 2008 ^a				
elussünnid	8 154	12 147	17 082	January–June 2008 ^a live births
surmad	8 775	15 839	22 491	deaths
loomulik iive	- 621	-3 692	-5 409	natural increase
Tööhõive				
Tööhõive määr (15–64-aasta- sed mehed ja naised), %				Employment Employment rate, males and females (15–64), %
2006	67,7	66,3	63,6	2006
2007	69,1	68,4	64,9	2007
2008	69,5	68,6	64,3	2008
II kvartal 2008	69,5	69,5	64,6	2nd quarter 2008
II kvartal 2009	63,5	61,4	60,3	2nd quarter 2009
Tööhõive määr (15–64- aastased mehed), %				Employment rate, males (15–64) %
2006	70,5	70,5	63,3	2006
2007	72,6	72,6	67,9	2007
2008	73,0	72,0	67,1	2008
II kvartal 2008	73,2	72,9	68,0	2nd quarter 2008
II kvartal 2009	63,8	61,4	60,3	2nd quarter 2009
Tööhõive määr (15–64- aastased naised), %				Employment rate, females (15–64), %
2006	65,1	62,3	61,1	2006
2007	65,7	64,4	62,2	2007
2008	66,1	65,5	61,8	2008
II kvartal 2008	66,1	66,2	61,3	2nd quarter 2008
II kvartal 2009	63,2	61,3	60,4	2nd quarter 2009
Töötus				
Töötuse määr (15–74-aastased), %				Unemployment Unemployment rate (15–74), %
2006	5,9	6,8	5,6	2006
2007	4,7	6,0	4,3	2007
2008	5,5	7,5	5,8	2008
II kvartal 2008	4,0	6,3	4,5	2nd quarter 2008
II kvartal 2009	13,5	16,7	13,6	2nd quarter 2009
Keskmine brutokuupalk, eurot				
2006	601	431	434	Average monthly gross wages and salaries, euros 2006
2007	724	569	526	2007
2008	825	479	523	2008
I kvartal 2009	776	668	635	1st quarter 2009
muutus võrreldes: IV kvartaliga 2008, %				change compared to: 4th quarter 2008, %
I kvartaliga 2008, %	-7,4	-6,2	-5,4	1st quarter 2008, %

^a Eesti puhul esialgsed andmed registreerimisdokumentide saatelehtede põhjal.

^a In Estonia, the preliminary data are based on the accompanying notes of registration forms.

Tabel 1 Eesti, Läti ja Leedu võrdlusandmed, 2006 – juuni 2009
Table 1 Comparative data of Estonia, Latvia and Lithuania, 2006 – June 2009

Järg — Cont.

Näitaja	Eesti Estonia	Läti Latvia	Leedu Lithuania	Indicator
Keskmine vanaduspension				Average monthly old-age pension, euros
kuus, eurot				
2006	193	137	138	2006
2007	226	158	172	2007
2008	278	200	223	
II kvartal 2009	305	253	235	2nd quarter 2009
muutus võrreldes:				change compared to:
I kvartaliga 2009, %	4,9	0,8	0,1	1st quarter 2009, %
II kvartaliga 2008, %	4,8	28,4	9,8	2nd quarter 2008, %
Tarbijahinnaindeksi				Change in consumer price index, %
muutus, %				
võrreldes eelmise aastaga				Change over previous year
2006	4,4	6,5	3,7	2006
2007	6,6	10,1	5,7	2007
2008	10,4	15,4	10,9	2008
Ehitushinnaindeksi				Change in construction price index, %
muutus, %				
võrreldes eelmise aastaga				Change over previous year
2006	10,3	20,9	9,8	2006
2007	12,7	26,2	13,7	2007
2008	3,4	14,4	9,5	2008
II kvartal 2009 võrreldes:				2nd quarter 2009 compared to:
I kvartaliga 2009, %	-3,9	-4,3	-4,8	1st quarter 2009, %
II kvartaliga 2008, %	-8,8	-10,8	-11,2	2nd quarter 2008, %
Sisemajanduse koguprodukt (SKP)				Gross domestic product (GDP)
jooksevhindades, miljonit eurot				at current prices, million euros
2006	13 229	15 892	23 978	2006
2007	15 627	21 024	28 423	2007
2008	16 073	23 106	32 292	2008
I kvartal 2007	3 560	4 397	5 857	1st quarter 2007
II kvartal 2007	3 876	5 165	7 062	2nd quarter 2007
III kvartal 2007	3 990	5 462	7 587	3rd quarter 2007
IV kvartal 2007	4 201	5 999	7 917	4th quarter 2007
I kvartal 2008	3 855	5 323	7 084	1st quarter 2008
II kvartal 2008	4 186	5 899	8 284	2nd quarter 2008
III kvartal 2008	4 091	5 909	8 646	3rd quarter 2008
IV kvartal 2008	3 942	5 974	8 277	4th quarter 2008
I kvartal 2009	3 347	4 675	6 048	1st quarter 2009
Püsivhindades muutus				Change at constant prices
võrreldes eelmise aasta sama perioodiga, %				compared to corresponding period of previous year, %
2006	10,0	12,2	7,8	2006
2007	7,2	10,9	8,9	2007
2008	-3,6	-4,6	3,0	2008
I kvartal 2007	9,4	9,0	7,0	1st quarter 2007
II kvartal 2007	7,3	9,3	9,0	2nd quarter 2007
III kvartal 2007	5,8	11,4	10,5	3rd quarter 2007
IV kvartal 2007	6,5	10,0	8,8	4th quarter 2007
I kvartal 2008	-0,3	0,5	7,0	1st quarter 2008
II kvartal 2008	-1,2	-1,9	5,2	2nd quarter 2008
III kvartal 2008	-3,2	-5,2	2,9	3rd quarter 2008
IV kvartal 2008	-9,2	-10,3	-2,2	4th quarter 2008
I kvartal 2009	-15,0	-18,0	-13,3	1st quarter 2009
SKP elaniku kohta				GDP per capita,
jooksevhindades, eurot				at current prices, euros
2006	9 838	6 946	7 065	2006
2007	11 641	9 237	8 420	2007
2008	11 987	10 196	9 612	2008
Jooksevkonto saldo				Current account
suhe SKP-sse, %				balance and % of GDP
I kvartal 2007	-23,4	-24,5	-14,6	1st quarter 2007
II kvartal 2007	-15,8	-23,1	-17,5	2nd quarter 2007
III kvartal 2007	-16,7	-25,0	-13,1	3rd quarter 2007

Tabel 1 Eesti, Läti ja Leedu võrdlusandmed, 2006 – juuni 2009
Table 1 Comparative data of Estonia, Latvia and Lithuania, 2006 – June 2009

Järg — Cont.

Näitaja	Eesti Estonia	Läti Latvia	Leedu Lithuania	Indicator
IV kvartal 2007	-16,0	-18,3	-13,5	4th quarter 2007
I kvartal 2008	-16,0	-16,8	-18,7	1st quarter 2008
II kvartal 2008	-9,7	-14,2	-15,2	2nd quarter 2008
III kvartal 2008	-6,9	-11,8	-9,7	3rd quarter 2008
IV kvartal 2008	-5,1	-8,3	-3,8	4th quarter 2008
I kvartal 2009	-0,4	1,1	0,4	1st quarter 2009
Väliskaubandus, jaanuar–juuni 2009, miljonit eurot				Foreign trade, January–June 2009, million euros
eksport	3 097,8	2 317,9	5 489,7	exports
import	3 529,6	3 227,4	6 147,1	imports
väliskaubanduse bilanss	-431,7	-909,5	-657,4	foreign trade balance
Euroopa Liidu riikide osatähtsus välis- kaubanduses, jaanuar–juuni 2009, %				Percentage of the European Union countries in foreign trade, January– June 2009, %
eksport	69,8	71,4	64,6	exports
import	77,1	72,5	58,2	imports
Balti riikide osatähtsus väliskaubanduses, jaanuar–juuni 2009, %				Percentage of the Baltic countries in foreign trade, January–June 2009, %
eksport				exports
Eestisse	..	13,9	7,0	to Estonia
Lätti	9,2	..	10,1	to Latvia
Leetu	4,9	15,9	..	to Lithuania
import				imports
Eestist		7,0	2,6	from Estonia
Lätist	9,0	..	6,2	from Latvia
Leedust	10,0	16,0	..	from Lithuania
Lihatoodang (eluskaalus), II kvartal 2009, tuhat tonni	26,7	21,2 ^a	80,0	Production of meat (live weight), 2nd quarter 2009, thousand tons
muutus võrreldes:				change compared to:
I kvartaliga 2009, %	-0,4	5,0	11,1	1st quarter 2009, %
II kvartaliga 2008, %	-4,0	-0,5	2,6	2nd quarter 2008, %
Piimatoodang, II kvartal 2009, tuhat tonni	176,0	219,0	473,0	Production of milk, 2nd quarter 2009, thousand tons
muutus võrreldes:				change compared to:
I kvartaliga 2009, %	8,4	29,5	-15,2	1st quarter 2009, %
II kvartaliga 2008, %	-1,4	-1,6	-14,0	2nd quarter 2008, %
Munatoodang, II kvartal 2009, mln tk	41,6	168,9	248,0	Production of eggs, 2nd quarter 2009, million pieces
muutus võrreldes:				change compared to:
I kvartaliga 2009, %	0,5	4,5	8,8	1st quarter 2008, %
II kvartaliga 2008, %	21,9	9,6	3,3	2nd quarter 2008, %
Kaupade lastimine- lossimine sadamates, tuhat tonni				Loading and unloading of goods in ports, thousand tons
jaanuar–juuni 2009	18 572,5	32 289,6	17 141,1	January–June 2009
jaanuar–juuni 2008	18 169,9	32 203,6	20 297,6	January–June 2008
Esmaselt registreeritud sõidua autod				Number of first time registered passenger cars
jaanuar–juuni 2009	10 436	8 676	68 779	January–June 2009
jaanuar–juuni 2008	28 117	33 039	99 721	January–June 2008

^a Läti kohta on andmed tapakaalus.

^a Latvia's data are presented in slaughter weight.